

1. Makroekonomiskās attīstības apraksts

1.1. Ārējā ekonomiskā vide

Latvijas ekonomikas attīstību visbūtiskāk ietekmē situācija eirozonā un atsevišķās tās galvenajās ārējās tirdzniecības partnervalstīs. Pēc EK jūlija prognozēm, eirozonas ekonomika šogad varētu piedzīvot 8,7% kritumu, kamēr Latvijas lielākajām tirdzniecības partnervalstīm prognozētie IKP kritumi kopumā ir mazāki – attiecīgi 7,1% Lietuvai, 7,7% Igaunijai, 6,3% Vācijai, 5,3% Zviedrijai, 9,7% Lielbritānijai, 5,2% Dānijai un 4,6% Polijai. Krievijai, kas ir trešā lielākā Latvijas ārējās tirdzniecības partnervalsts, Starptautiskais Valūtas fonds šim gadam prognozējis IKP samazinājumu par 6,6% (1.1. tabula).

Jaunākie dati rāda, ka Covid-19 krīzes zemākais punkts ir bijis otrajā ceturksnī, kad pasaules attīstīto valstu ekonomika ar koronavīrusa izplatības ierobežošanai noteiktajiem pasākumiem piedzīvojusi nepieredzēti strauju kritumu, bet pēc tam apsteidzošie indikatori norāda uz ekonomiskās izaugsmes atjaunošanos. ES valstu ekonomika šā gada otrajā ceturksnī, salīdzinot ar attiecīgo ceturksni pirms gada, samazinājusies par 13,9%, bet ASV ekonomikā, pēc provizoriskiem datiem, bijis 9,1% kritums.

Otrā ceturksņa dati pa atsevišķām ES valstīm liecina, ka Latvijas lielākajās tirdzniecības partnervalstīs ekonomiskā situācija Covid-19 krīzes laikā bijusi labāka nekā ES kopumā, un arī ekonomikas kritums Eiropā un pasaulē izrādījies ne tik dziļš, kā sākotnēji sagaidīts. Visās nozīmīgākajās Latvijas ārējās tirdzniecības partnervalstīs, izņemot vienīgi Lielbritāniju, ekonomikas kritums gada pirmajā pusē bijis būtiski zemāks nekā eirozonā (1.1. tabula).

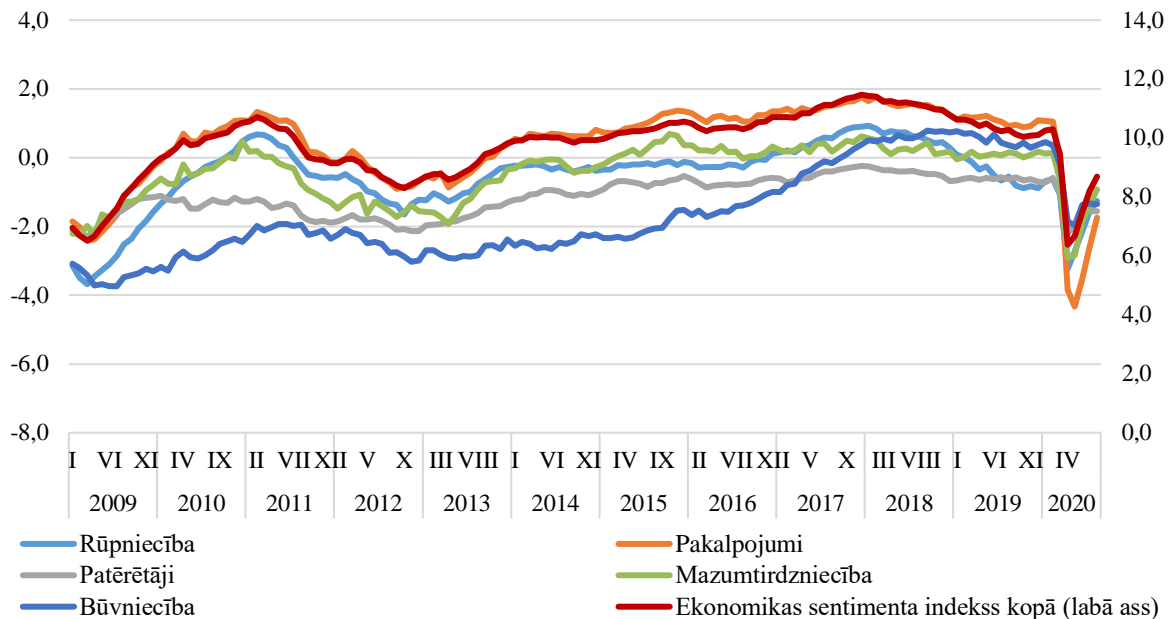
1.1. tabula IKP pieauguma prognozes 2020. un 2021. gadam un IKP izmaiņas 2020. gada pirmajā pusē

Valsts	Īpatsvars kopējā Latvijas eksportā 2019. gadā	IKP pieauguma prognoze salīdzināmās cenās, gads/gads, %, EK, 2020. gada jūnijs		IKP pieaugums 2020. gada pirmajā pusē, gads/gads, %
		2020	2021	
Lietuva	14,5%	-7,1	6,7	-1,0
Igaunija	10,1%	-7,7	6,2	-3,9
Krievija	9,3%	-6,6	1,6	-3,2
Vācija	7,3%	-6,3	5,3	-6,5
Zviedrija	7,8%	-5,3	3,1	-3,4
Apvienotā Karaliste	5,8%	-9,7	6,0	-12,6
Dānija	3,7%	-5,2	4,3	-4,2
Polija	3,1%	-4,6	4,3	-3,2
Nīderlande	2,7%	-6,8	4,6	-4,8
Norvēģija	2,6%	-5,5	3,0	-1,9
Kopā vidēji svērtais 10 valstīm	66,9%	-6,5	4,8	-4,1
Eirozona	49,8%	-8,7	6,1	-9,0

Arī ES kopējais ekonomikas kritums gada pirmajā pusē izrādījies mazāks par EK iepriekš prognozēto, un pēdējā mēneša laikā, pēc otrā ceturksņa datu publicēšanas, vairākās institūcijas jau ir sākušas uzlabot savas ekonomiskās attīstības prognozes šim gadam. Kā pēdējā septembrī savas prognozes paaugstinājusi OECD, kas uzlabojusi prognozes gan pasaules ekonomikai kopumā, gan ASV, gan eirozonai. Pēc OECD prognozēm, pasaules ekonomika šogad saruks par 4,5%, kas ir par 1,5 procentpunktiem mazāk, nekā organizācija bija prognozējusi šā gada jūnijā. Būtiskākais uzlabojums ir ASV ekonomikai, kuras prognozētais kritums samazināts par 3,5 procentpunktiem līdz 3,8%, bet eirozonas prognoze uzlabota par 1,2 procentpunktiem līdz 7,9% kritumam.

Jau pieejamie makroekonomiskie rādītāji, dati par iedzīvotāju pārvietošanos, kā arī ekonomikas sentimenta indeksi parāda, ka zemākais punkts ekonomikā ir bijis šā gada aprīlī, bet līdz ar Covid-19 saistīto ierobežojumu pakāpenisku mazināšanu situācija ir visai strauji uzlabojusies. Tas atspoguļojies gan EK veidotajā ekonomikas sentimenta indeksā, kas ES valstīm kopš aprīlī sasniegtā 63,8 minimuma ir pieaudzis jau ceturto mēnesi pēc kārtas, augustā sasniedzot 86,9 (1.1. attēls), gan privātā sektora ražošanas un pakalpojumu aktivitāti raksturojošajā iepirkumu vadītāju indekss indeksā.

1.1. attēls EK ekonomikas sentimenta indekss ES valstīm, pa komponentēm

Tomēr pēc ekonomikas visai straujās atgūšanās pēc pirmā koronavīrusa viļņa, izaugsmes atjaunošanās lielā daļā pasaules valstu kopš augusta ir kļuvusi lēnāka vai pat apstājusies, un septembrī eirozonas kopējais iepirkumu vadītāju indekss atkal piedzīvojis kritumu, noslīdot līdz trīs mēnešu zemākajam rādītājam. Apstrādes rūpniecības aktivitāte Eiropā turpina palielināties, bet kopējo aktivitātes kritumu nosaka pakalpojumu sektors, kur piedzīvots lielākais izlaides kritums kopš šā gada maija, kas gan bijis daudz lēnāks nekā pandēmijas mēnešos pavasarī. Uz lēnāku ekonomikas izaugsmi septembrī norāda arī Lielbritānijas un ASV iepirkumu vadītāju indeksi, bet Japānas ekonomika joprojām turpina samazināties, gan lēnākos tempos nekā iepriekšējos mēnešos.

2021. gadam gan pasaulei kopumā, gan eirozonai tiek prognozēta ekonomiskās izaugsmes atjaunošanās un IKP pieaugums, pēc OECD prognozēm, pasaulē varētu sasniegt 5,0% un eirozonā – 5,1%. Tomēr OECD norāda, ka straujāka vīrusa izplatība un stingrāku tā ierobežošanas pasākumu ieviešana šos pieauguma tempos var pazemināt par 2-3 procentpunktiem.

Attiecībā uz inflāciju eirozonai šogad līdz ar straujo ekonomikas kritumu un izejvielu cenu samazināšanos EK šogad prognozējusi inflācijas pazemināšanos līdz 0,3%. Nākamajā gadā, izaugsmei atjaunojoties un valstīm aktīvi realizējot fiskālās un monetārās stimulēšanas pasākumus, EK sagaida inflācijas palielināšanos līdz 1,1%.

Vienlaikus jāpiebilst, ka pasaulē joprojām saglabājas ļoti augsta nenoteiktība par Covid-19 saslimstības turpmāko gaitu. Vīrusa izplatība Eiropā un pasaulē jau kopš augusta arvien palielinās, īpaši strauji inficēto cilvēku skaitam pieaugot pēdējās nedēļās, kamēr vīrusa izraisīto nāves gadījumu skaits bijis būtiski zemāks nekā pirmā uzliesmojuma laikā šā gada pavasarī. Situācijai strauji mainoties, gan pasaules, gan Latvijas galveno eksporta partnervalstu

ekonomiskās attīstības prognozes arī turpmāk var piedzīvot visai krāsas korekcijas, līdzīgi kā tas noticis jau visa 2020. gada laikā.

1.2. Latvijas tautsaimniecības attīstība

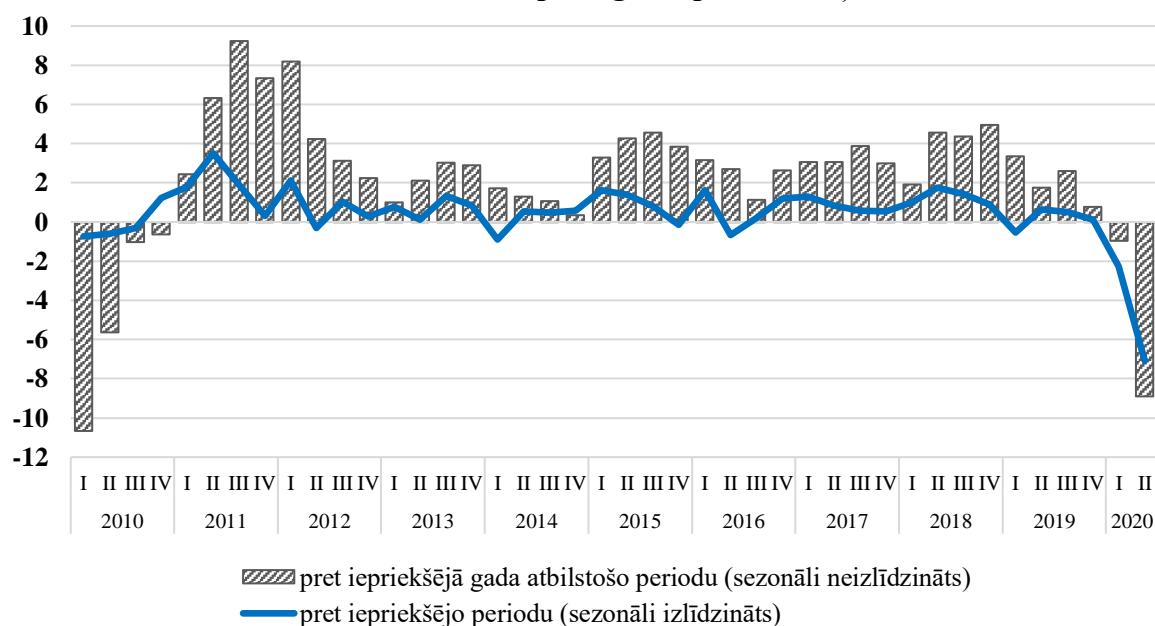
1.2.1. Iekšzemes kopprodukts

Pēc Latvijas ekonomiskās izaugsmes paātrināšanās 2017. un 2018. gadā līdz attiecīgi 3,3% un 4,0%, ko noteica augošais ārējais pieprasījums un investīciju plūsmas atjaunošanās, 2019. gadā ekonomikas pieauguma temps atkal kļuva lēnāks. Pērn Latvijas IKP salīdzināmās cenās palielinājās par 2,1%.

Izaugsmes tempu sabremzēšanos 2019. gadā noteica gan ārējās vides pasliktināšanās, gan vairāki vienreizēji iekšēji faktori – enerģētikas nozarei nelabvēlīgie laika apstākļi gada pirmajā pusē, apjomu kritums tranzītā, kā arī finanšu pakalpojumu eksporta samazināšanās. Savukārt Latvijas ekonomikas izaugsmi 2019. gadā nodrošināja iekšzemes pieprasījuma pieaugums, galvenokārt privātais patēriņš. Tas salīdzinājumā ar 2018. gadu palielinājās par 2,2%, ko veicināja joprojām strauji augošā darba samaksa un bezdarba līmeņa samazināšanās. Stabilizējoties ES fondu investīciju plūsmai, ieguldījumi bruto pamatkapitālā pērn palielinājās par 2,1%, kas ir ievērojami lēnāks kāpums nekā 2018. gadā. Savukārt straujāku eksporta pieaugumu kavēja pasaules ekonomiskās izaugsmes un globālās tirdzniecības sabremzēšanās, kā arī preču reeksporta apjomu straujš kritums. Tā rezultātā 2019. gadā kopējais preču un pakalpojumu eksports bija vien par 2,1% augstāks nekā 2018. gadā. Tajā pašā laikā preču un pakalpojumu importa kāpums bija straujāks par eksportu, pieaugumam veidojot 3,0%, tādējādi neto eksporta devums Latvijas ekonomiskajā izaugsmē pērn bija negatīvs.

Savukārt 2020. gadā, kad ierasto ikdienas ritmu pasaulē iedragāja koronavīrusa slimības Covid-19 straujā izplatība, kura tiešā ietekme Latvijā bija jūtama no marta vidus, ekonomiskā aktivitāte strauji pasliktinājās un IKP pirmo reizi kopš 2010. gada uzrādīja sarukumu. Jau šā gada pirmajā ceturksnī salīdzinājumā ar pagājušā gada attiecīgo ceturksni Latvijas IKP samazinājās par 1,0%, neskatoties uz to, ka Covid-19 krīze Latvijas ekonomiku sasniedza vien ceturksņa beigās (1.2. attēls).

1.2. attēls IKP pieaugums pa ceturkšņiem, %

Koronavīrusa izplatība un tā ierobežošanai noteiktie pasākumi jau pirmajā ceturksnī būtiski ietekmēja privāto patēriņu un vairākās krīzes tieši skartajās pakalpojumu nozarēs tika fiksēts visai krass apjoma kritums. Tādējādi privātais patēriņš pirmajā ceturksnī, salīdzinot ar pagājušā gada pirmo ceturksni, samazinājās par 3,1%, kas noteica kopējo ekonomisko izaugsmes tempu sarukumu. Tajā pašā laikā laba attīstība pirmajā ceturksnī bijusi investīcijās, ieguldījumiem bruto pamatkapitālā pieaugot par 4,7%, uzrādot straujāku kāpumu nekā pērn kopumā. Labāki rezultāti nekā 2019. gadā tika reģistrēti arī sabiedriskajā patēriņā, šā gada pirmajā ceturksnī palielinoties par 3,2%. Tāpat pirmajā ceturksnī par 2,9% palielinājās preču un pakalpojumu eksports, kamēr importa kāpums bija straujāks par eksportu, pieaugumam sasniedzot 3,8%.

No nozaru puses pievienotās vērtības sarukumu pirmajā ceturksnī uzrādīja ne tikai ar privāto patēriņu saistītās nozares, piemēram, māksla, izklaide un atpūta (-8,7% gada griezumā), izmitināšana un ēdināšanas pakalpojumi (-6,4%), bet arī uz ārējo pieprasījumu balstītā apstrādes rūpniecība. Salīdzinājumā ar 2019. gada pirmo ceturksni apstrādes rūpniecībā radītā pievienotā vērtība samazinājās par 1,1%. Pirmajā ceturksnī negaidītu kritumu uzrādīja informācijas un komunikācijas pakalpojumi, kamēr visai prognozēts sarukums reģistrēts transporta un uzglabāšanas nozarē, tās pievienotajai vērtībai gada griezumā samazinoties par 6,0%. Tajā pašā laikā spēcīgu pieaugumu uzrādīja būvniecība, nozares pievienotajai vērtībai pirmajā ceturksnī palielinoties par 14,7%, kas Latvijas ekonomiku pasargāja no vēl dziļāka krituma. Mēreni pieaugumi tika fiksēti operācijās ar nekustamo īpašumu, profesionālo, zinātnisko un tehnisko pakalpojumu nozarē, kā arī sabiedrisko pakalpojumu nozarēs.

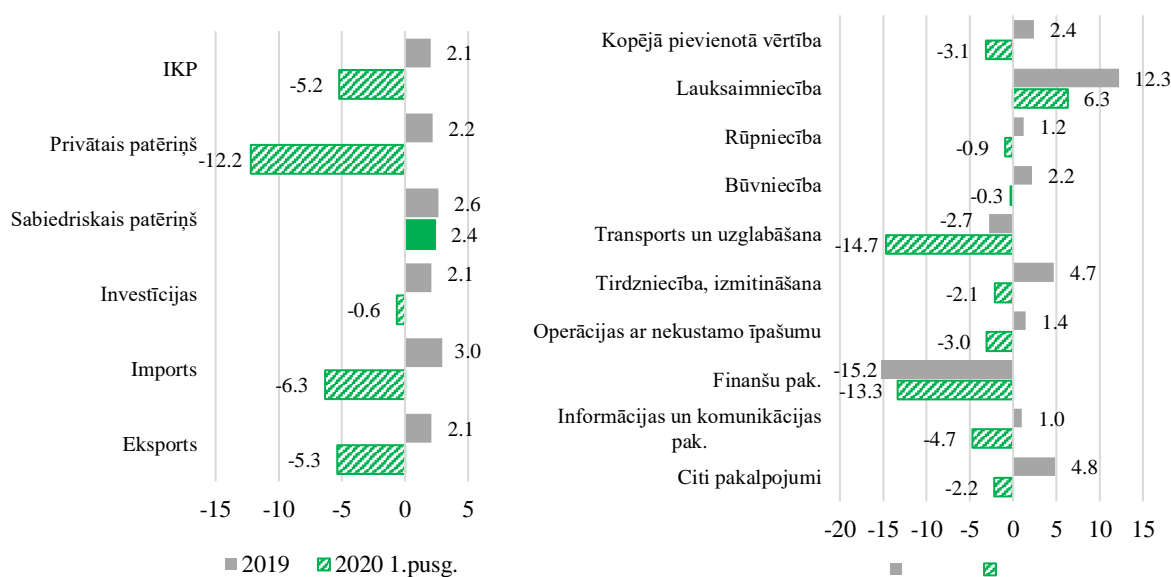
Savukārt Covid-19 krīzes augstākais punkts ir bijis otrajā ceturksnī, īpaši aprīlī, kad slimības izplatības kontrolēšanai ieviestie ierobežojumi būtiski ietekmēja ekonomisko aktivitāti praktiski visās nozarēs un mainīja iedzīvotāju paradumus. Turklāt vīrusa radītā vispārējā nenoteiktība rosināja piesardzību attiecībā uz patērētāju un uzņēmumu finansiālo situāciju un radīja nedrošību par nākotni. Tādējādi Latvijas IKP salīdzinājumā ar 2019. gada otro ceturksni samazinājās par 8,9%. Lai gan tas ir straujākais kritums kopš 2010. gada, ekonomikas sarukums bijis pat nedaudz mazāks nekā sākotnēji prognozēts.

Kā liecina dati par IKP no izlietojuma puses, visbūtiskākā ietekme ekonomikas lejupslīdē otrajā ceturksnī bijusi privātā patēriņa kritumam, kas sasniedza 20,8%, kamēr investīcijas pamatkapitālā samazinājušās par 4,9%. Importam samazinoties straujāk nekā eksportam – attiecīgi par 15,8% un 13,1%, ārējās tirdzniecības izmaiņu ietekmei bijis pozitīvs devums IKP dinamikā. Pateicoties valdības atbalsta pasākumiem Covid-19 krīzes pārvarēšanai un ekonomikas atlabšanas veicināšanai, kopējo ekonomikas kritumu otrajā ceturksnī nedaudz mīkstinājis arī sabiedriskā patēriņa pieaugums par 1,7%, salīdzinot ar iepriekšējā gada otro ceturksni.

Analizējot nozaru attīstību, straujākie kritumi otrajā ceturksnī reģistrēti Covid-19 krīzes tieši skartajās pakalpojumu nozarēs – izmitināšanas un ēdināšanas nozares pievienotā vērtība gada griezumā sarukusi par 62,7% un mākslas, izklaides un atpūtas nozares – par 47,4%. Tomēr vislielākā loma ekonomikas lejupslīdē otrajā ceturksnī bijusi transporta nozarei, kuru vienlaikus ar Covid-19 krīzes rezultātā ierobežotajiem pasažieru pārvadājumiem skāris arī būtisks Krievijas kravu tranzīta apjoma kritums caur Latvijas ostām, nozarei kopumā sarūkot par 23,7%. Tāpat samazinājumus, lai gan mērenākus, piedzīvojušas arī profesionālo, zinātnisko un administratīvo pakalpojumu nozares, apstrādes rūpniecība un tirdzniecība. Divreiz straujāku kritumu nekā pirmajā ceturksnī uzrādīja arī informācijas un komunikācijas pakalpojumu nozare. Savukārt būvniecības nozarē, pārējās rūpniecības nozarēs, kā arī valsts pārvaldē un aizsardzībā būtiskas izmaiņas nav notikušas un tās praktiski saglabājušas pagājušā gada līmeņus.

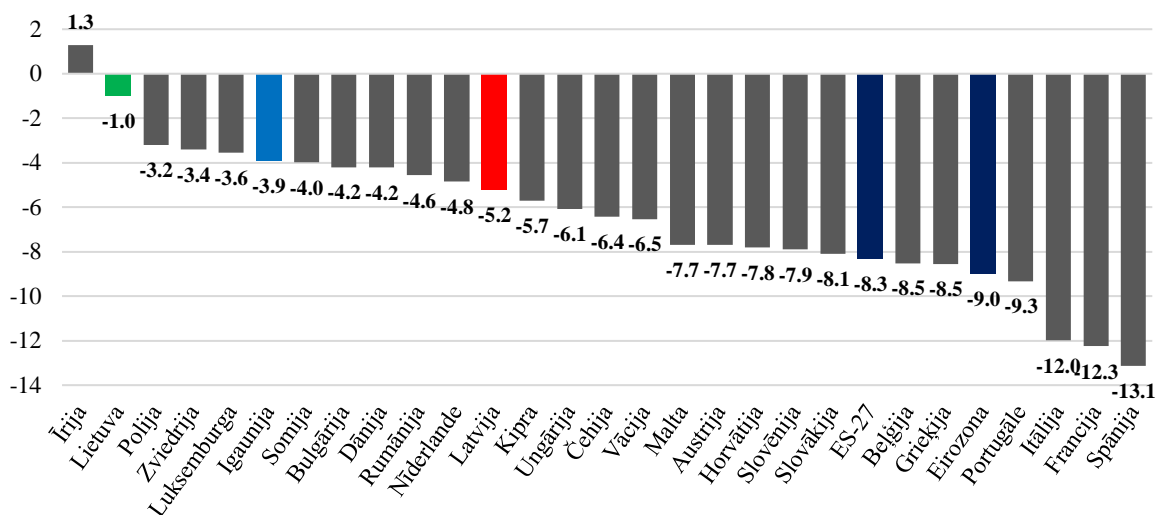
Līdz ar to 2020. gada pirmajā pusgadā kopā Latvijas IKP bija par 5,2% zemāks nekā pirms gada (1.3. attēls).

1.3. attēls IKP izmaiņas no izlietojuma puses un IKP pievienotās vērtības izmaiņas tautsaimniecības nozarēs, salīdzinot ar iepriekšējā gada attiecīgo laika periodu, %

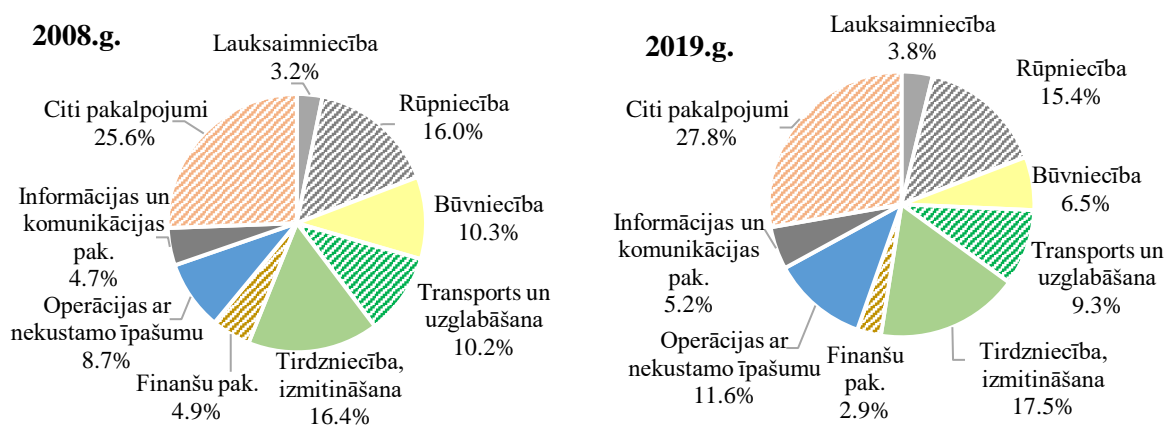
Neskatoties uz straujo IKP kritumu, Latvija uzrādījusi labākus rezultātus nekā lielākā daļa ES dalībvalstu, kur Covid-19 slimības izplatība bijusi daudz straujāka un tās kontrolēšanai ieviestie ierobežojumi bijuši stingrāki (1.4. attēls). ES ekonomika kopumā šā gada pirmajā pusgadā saruka par 8,3%.

1.4. attēls IKP izmaiņas 2020. gada 1. pusgadā, salīdzinot ar 2019. gada 1. pusgadu, % (sezonāli un kalendāri neizlīdzināti dati)

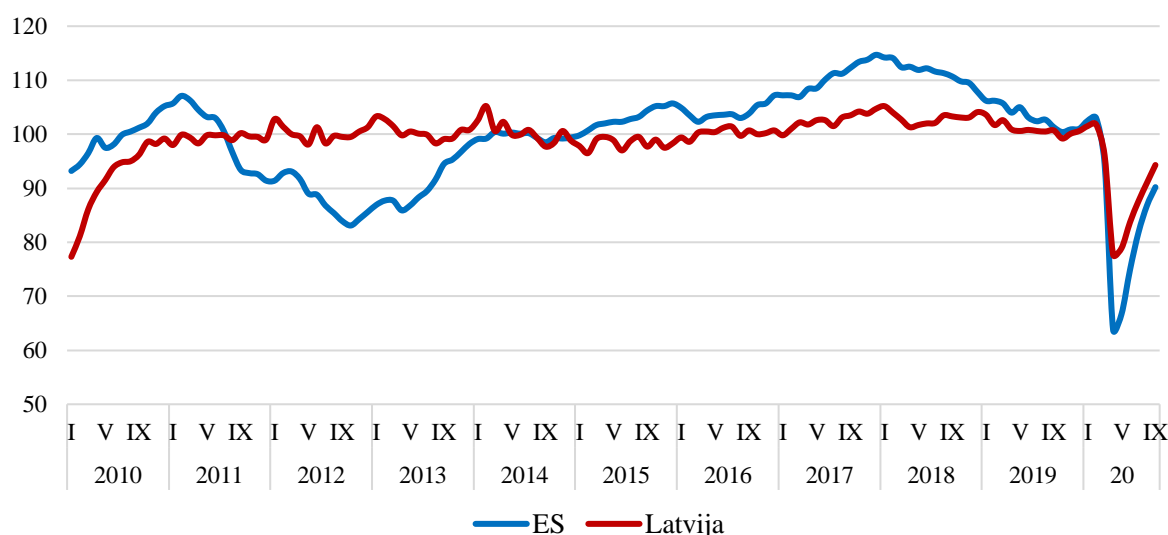
Latvijas tautsaimniecības struktūrā lielākās nozares ir tirdzniecība, rūpniecība un transports, kuras pēdējo desmit gadu laikā ir saglabājušas diezgan nemainīgu īpatsvaru (1.5. attēls). Savukārt ievērojamas izmaiņas ir notikušas citās nozarēs, piemēram, nekustamā īpašuma nozares īpatsvars pērn, salīdzinot ar 2008. gadu, ir pieaudzis par 2,9 procentpunktiem. Pēdējos gados uzrādot strauju izaugsmi, aizvien pieaug informācijas un komunikācijas pakalpojumu nozares īpatsvars, 2019. gadā veidojot jau 5,2%. Tajā pašā laikā būvniecības īpatsvars, kas pārmērīgas kredītēšanas rezultātā 2008. gadā bija sasniedzis ļoti augstus apmērus, 2019. gadā ir samazinājies līdz 6,5%. Kā arī par 2,0 procentpunktiem samazinājās jau tā nelielās finanšu pakalpojumu nozares īpatsvars, ko noteica tās pievienotās vērtības kritums pēdējo gadu laikā saistībā ar nerezidentus apkalpojošu banku darbības sašaurināšanos.

1.5. attēls Pievienotās vērtības struktūras salīdzinājums pa nozaru grupām 2008. un 2019. gadā, % (2015. gadā salīdzināmajās cenās)

Latvijas un arī pasaules ekonomiskās attīstības sniegums šogad galvenokārt ir pakļauts Covid-19, kas Latvijas ekonomiku negatīvi ietekmē jau kopš pirmā ceturkšņa beigām, taču smagākie ekonomiskās aktivitātes zaudējumi tika piedzīvoti aprīlī un maijā. Un, lai arī jaunākie ekonomiku raksturojošie rādītāji apstiprina, ka ekonomikas izaugsme no krīzes zemākā punkta ir visai spēcīgi atsākusies un trešajā un ceturtajā ceturksnī ekonomikas samazinājums gada griezumā būs būtiski mazāks nekā otrajā ceturksnī, attīstības perspektīvas ir joprojām neskaidras un nenoteiktība ir salīdzinoši augsta. EK veidotais ekonomiskā sentimenta indekss gan Latvijā, gan ES kopumā septembrī ir paaugstinājies jau piekto mēnesi pēc kārtas, lai gan joprojām vēl nav atgriezies ilgtermiņa vidējā līmenī (1.6. attēls). Vasaras nogalē atkal būtiski pieauguši ar koronavīrusa izplatību saistītie riski, vīrusa infekcijas gadījumiem strauji augot, īpaši Eiropas valstīs, tajā skaitā arī Latvijas kaimiņvalstīs, un sekmīga vīrusa ierobežošana arī turpmāk būs galvenais faktors no kā būs atkarīga Latvijas ekonomikas attīstība tuvāko mēnešu un ceturkšņu laikā.

1.6. attēls ES-27 un Latvijas ekonomiskā sentimenta indekss

1.2.2. Tautsaimniecības nozaru attīstība

Pievienotās vērtības struktūrā rūpniecība 2019. gadā veidoja 15,4%, tādējādi ierindojoties kā viena no lielākajām Latvijas tautsaimniecības nozarēm. Pērn salīdzinājumā ar 2018. gadu rūpniecības īpatsvars samazinājās par 0,2 procentpunktiem, ko noteica spēcīgāka

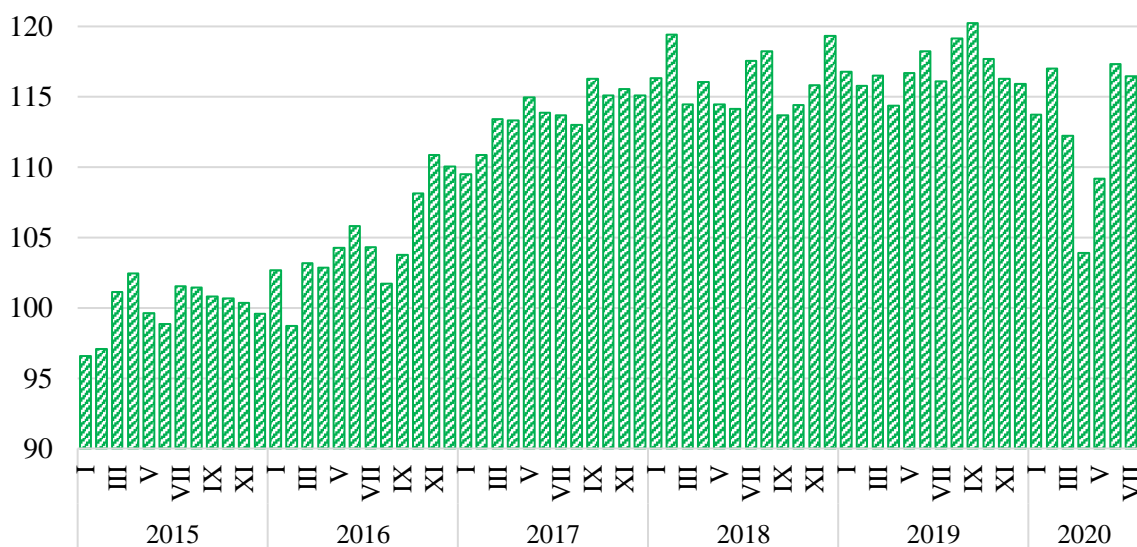
izaugsme citās nozarēs, kamēr pieaugums rūpniecībā bija zems. Apstrādes rūpniecība veido nedaudz vairāk kā 80% no rūpniecībā saražotās pievienotās vērtības, savukārt pārējo rada ieguves rūpniecība un karjeru izstrāde (3,2%), elektroenerģijas un gāzes apgāde (9,3%), kā arī ūdens apgāde (5,2%).

Rūpniecībai ir svarīga nozīme darba tirgū, 2019. gadā nodrošinot darba vietas 134,4 tūkst. cilvēku, no kuriem izteikti lielākā daļa jeb 115,1 tūkst. bija nodarbināti tieši apstrādes rūpniecībā. Rūpniecībā pērn bija nodarbināti 14,6% no visu nodarbināto iedzīvotāju skaita valsts tautsaimniecībā. Tomēr jau trešo gadu pēc kārtas nodarbināto skaits rūpniecībā samazinās, un 2019. gadā nozarē strādājošo skaits bija par 4,1% zemāks nekā pirms gada. Tā kā rūpniecībā radītā pievienotā vērtība pieaug, bet strādājošo skaits samazinājās, nozarē strauji pieaug produktivitāte – 2019. gadā salīdzinājumā ar iepriekšējo gadu pievienotā vērtība nozarē uz nodarbināto palielinājās par 5,4%, kā rezultātā nozare uzrāda augstāko produktivitātes līmeni pēdējā desmitgadē.

Pērn rūpniecībā tika reģistrēta vāja izaugsme, salīdzinājumā ar 2018. gadu ražošanas apjomu palielinoties vien par 1,0% (salīdzināmās cenās). Tik zemu nozares izaugsmi noteica sarukums ieguves rūpniecībā, kā arī elektroenerģijas un gāzes apgādes apjomu kritums. Savukārt apstrādes rūpniecība 2019. gadā uzrādīja mērenu pieaugumu, ražošanas apjomu palielinoties par 2,1%. Lielākajā apstrādes rūpniecības apakšnozarē – kokrūpniecībā pērn ražošanas apjomi saglabājās iepriekšējā gada līmenī un pārtikas produktu ražošanā tika reģistrēts neliels izlaides sarukums (-1,0%). Tajā pašā laikā, neskatoties uz pasaules ekonomiskās izaugsmes sabremzēšanos, vairākas uz eksportu orientētas apstrādes rūpniecības apakšnozares, īpaši metālapstrāde un elektrisko iekārtu ražošanas apakšnozare, pērn uzrādījušas visai spēcīgus izaugsmes tempus.

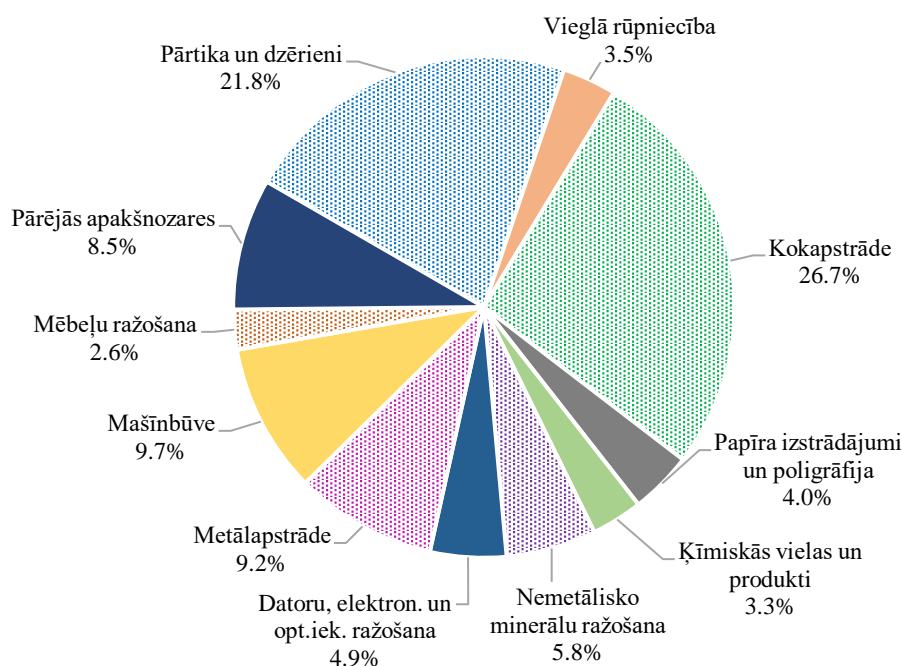
Savukārt šogad rūpniecības attīstības tendences pasliktinājās un 2020. gada pirmajos septiņos mēnešos nozarē reģistrēts apjomu kritums par 3,2% (1.7. attēls), ko pamatā noteica apstrādes rūpniecības izlaides samazinājums par 3,5%. Tāpat kritumu uzrādīja elektroenerģijas un gāzes apgādes apjomi – arī par 3,5%, ko noteica straujais saražotās elektroenerģijas apjomu sarukums koģenerācijas stacijās (-32,3%), kamēr hidroelektrostacijās saražotās enerģijas apjomi septiņos mēnešos bija vairāk nekā uz pusi augstāki nekā pērn. Tikmēr ieguves rūpniecībā šā gada janvārī-jūlijā, salīdzinot ar pērnā gada attiecīgo laika periodu, reģistrēts apjomu kāpums par 4,9%.

1.7. attēls Rūpniecības produkcijas apjoma indekss (sezonāli izlīdzināti dati), 2015 = 100

Apstrādes rūpniecības izlaides struktūra (1.8. attēls) parāda, ka lielākā apakšnozare ir kokrūpniecība, taču pērn, kokapstrādes izlaides apjomiem saglabājoties iepriekšējā gada līmenī un straujāk augot citām apakšnozarēm, tās īpatsvars, salīdzinot ar 2018. gadu, ir samazinājies par 1,5 procentpunktu.

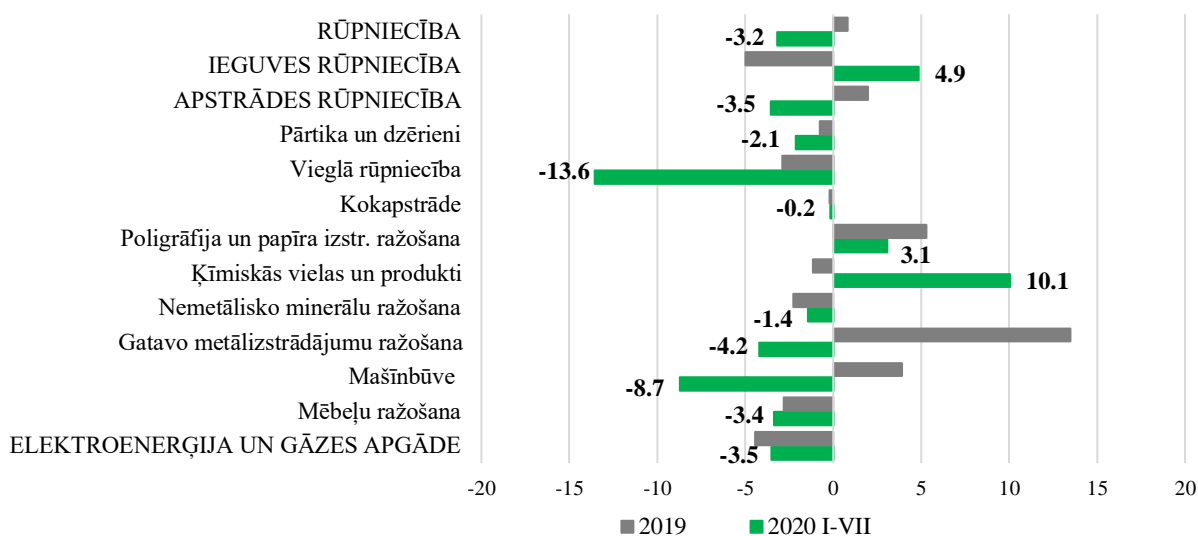
1.8. attēls Apstrādes rūpniecības nozaru izlaides struktūra 2019. gadā (faktiskajās cenās, %)

Otra lielākā apakšnozare ir pārtikas produktu un dzērienu ražošana, no kā izteikti lielāko daļu jeb 19,2% veido pārtika, kuras īpatsvars gada laikā nedaudz palielinājās – par 0,3 procentpunktiem. Citas salīdzinoši lielas apstrādes rūpniecības apakšnozares ir gatavo metālizstrādājumu un nemetālisko minerālu izstrādājumu ražošana, kuras veido attiecīgi 8,0% un 5,8%. Pozitīvi, ka piektā lielākā Latvijas apstrādes rūpniecības apakšnozare ir datoru, elektronisko un optisko iekārtu ražošana, kurā tiek ražoti augstas pievienotās vērtības produkti, un tās īpatsvars apstrādes rūpniecības izlaides struktūrā pērn, salīdzinot ar iepriekšējo gadu, pieaudzis par 0,4 procentpunktiem.

Apstrādes rūpniecības izlaides kritumu šogad noteica ne tikai Covid-19 krīze, bet arī gada pirmajos mēnešos reģistrētais ražošanas apjomu samazinājums kokrūpniecībā saistībā ar pērnā gada bāzes efektiem, kā arī apjomu kritums atsevišķās mašīnbūves apakšnozarēs saistībā ar ārējā pieprasījuma vājināšanos. Tādējādi 2020. gada pirmajos septiņos mēnešos apstrādes rūpniecības izlaide bijusi par 3,5% zemāka nekā pirms gada (1.9. attēls). Straujākais ražošanas apjomu kritums tika reģistrēts aprīlī, kad gada griezumā apstrādes rūpniecības izlaide, reaģējot uz Covid-19 straujo izplatību, bija samazinājusies par 8,9%, kam sekoja ražošanas apjomu kritums par 7,0% maijā. Jūnijā, kad Covid-19 slimība uzrādīja atkāpšanās pazīmes, saslimstības rādītāji bija kļuvuši ievērojami zemāki un Latvijā, kā arī lielā daļā tirdzniecības partnervalstu Covid-19 izplatības ierobežošanai paredzētie pasākumi tika būtiski mīkstināti, apstrādes rūpniecības izlaide samazinājās vairs tikai par 2,3% un jau jūlijā nozarē tika reģistrēta neliela izaugsme – par 1,8%, ko noteica negaidīti spēcīgs ražošanas apjomu kāpums kokrūpniecībā.

1.9. attēls Rūpniecības nozaru izlaides apjoma izmaiņas 2019. gadā un 2020. gada septiņos mēnešos, salīdzinot ar iepriekšējā gada attiecīgo laika periodu (kalendāri izlīdzināti dati,%)

Šā gada septiņos mēnešos kopā apjomu samazinājumu uzrādījušas gandrīz vai visas apstrādes rūpniecības apakšnozares, taču lielāko negatīvo ietekmi uz nozares rezultātiem septiņos mēnešos radīja iekārtu un ierīču remonta un uzstādīšanas apjomu sarukums par 27,6% un automobiļu, piekabju un puspiekabju ražošanas samazināšanās par 25,1%, kur izlaides apjomi sāka kristies jau pērnā gada vidū. Līdzīgi kā automobiļu un piekabju ražošanā kopš 2019. gada jūnija ārējā pieprasījuma vājināšanās rezultātā samazinājušies arī iekārtu, mehānismu un darba mašīnu ražošanas apjomi, un 2020. gada septiņos mēnešos tie bija par 9,1% zemāki nekā pirms gada, lai gan tieši jūlijā apakšnozarē reģistrēts samērā spēcīgs apjomu pieaugums – par 11,9%. Mašīnbūvi veidojošajām apakšnozarēm īpaši svarīgs ir ārējā pieprasījuma noturīgums, jo vairāk nekā 80% no mašīnbūvē saražotās produkcijas tiek eksportēti. Tādējādi liela nozīme ir ekonomiskajai situācijai pasaulē, kura nebija spēcīga arī pirms to negaidīti satricināja Covid-19 pandēmija. Kopš šā gada marta samazinās arī gatavo metālizstrādājumu ražošanas apjomi, un septiņos mēnešos kopā apakšnozares izlaide ir sarukusi par 4,2%. Iepriekšējos četrus gadus metālizstrādājumu ražošana bija uzrādījusi spēcīgu izaugsmi, ko 2016. un 2017. gadā noteica pieprasījuma pieaugums, savukārt 2018. un 2019. gadā, kad ārējā ekonomiskā vide jau bija pasliktinājusies, ārējais pieprasījums pēc metālapstrādes produkcijas joprojām saglabājās stabils. Jāatzīmē, ka 2/3 no gatavo metālizstrādājumu produkcijas tiek eksportētas. Būtiski ražošanas apjomu kritumi šogad reģistrēti vieglās rūpniecības apakšnozarēs, tekstilizstrādājumu ražošanai septiņos mēnešos sarūkot par 12,9% un apģērbu ražošanai – par 13,3%. Par 7,3% samazinājās dzērienu ražošanas apjomi, ja tos salīdzina ar pērnā gada janvāra-jūlija līmeni.

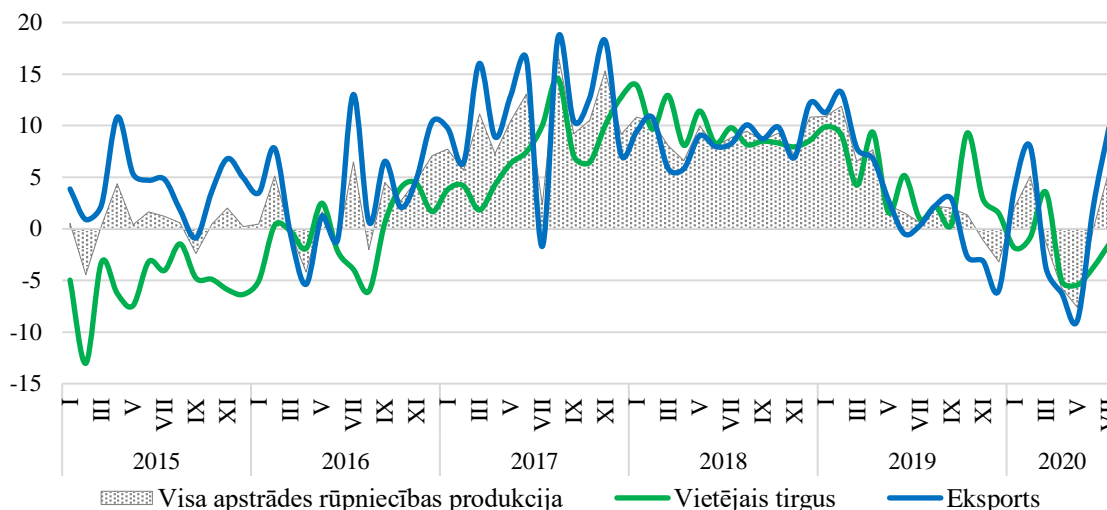
Lielāko apstrādes rūpniecības apakšnozaru izlaide 2020. gada septiņos mēnešos saglabājusies tuva iepriekšējā gada attiecīgā laika perioda līmenim. Kokrūpniecības apakšnozarē, kurā šogad izaugsmes mēneši ir mijušies ar izlaides sarukumiem, vidēji septiņos mēnešos ražošanas apjomi bija nedaudz zem pagājušā gada izlaides līmeņa, tiem samazinoties vien par 0,2%. Kokrūpniecības nozari šogad negatīvi ietekmēja ne tikai Covid-19 izplatības sekas un noteiktie ierobežojumi noieta tirgos, bet arī straujš ražošanas apjomu kritums gada pirmajā mēnesī saistībā ar pērnā gada sākumā sasniegto augsto izlaides līmeni, kad *Brexit* gaidās nozīmīgas produkcijas piegādes tika izpildītas uz Apvienoto Karalisti. Savukārt šā gada jūlijā kokrūpniecībā tika reģistrēta ļoti spēcīga izaugsme – 12,5% apmērā, pateicoties kam apstrādes rūpniecībā pirmo reizi šogad tika reģistrēts apjomu pieaugums.

Pārtikas produktu ražošanas izmaiņu dinamika šogad bijusi visai vienmērīga, pieauguma vai krituma tempiem svārstoties ap nulli, izņemot aprīļa mēnesi, kad pārtikas produktu ražošanas apjomi gada griezumā saruka par 7,7%. Tā rezultātā septiņos mēnešos kopā saražotie pārtikas produktu apjomi bija par 1,0% zemāki nekā pirms gada. To galvenokārt noteica ražošanas apjomu sarukums zivrupniecībā, kā arī gaļas un gaļas produktu ražošanā un pārstrādē. Tikmēr augļu un dārzeņu pārstrāde un konservēšana septiņos mēnešos uzrādījusi kāpumu un neliels pieaugums reģistrēts arī piena produktu ražošanā.

Tikmēr dažas apstrādes rūpniecības apakšnozares Covid-19 krīzi pārcietušas visai veiksmīgi. Tā, piemēram, pieaugot pieprasījumam pēc roku un virsmu dezinfekcijas līdzekļiem, ķīmisko vielu un produktu ražošanas apjomi 2020. gada septiņos mēnešos palielinājušies par 10,1%. Pieaugumu 4,5% apmērā uzrādīja elektrisko iekārtu ražošana par spīti sarežģījumiem ārējos tirgos, kas atspoguļojas citu mašīnbūves apakšnozaru datos, lai gan arī šeit pieauguma tempi ir kļuvuši vājāki, ja tos salīdzina ar 2019. gada rezultātiem. Apjomu kāpums 2020. gada pirmajos septiņos mēnešos tika reģistrēts arī papīra un papīra izstrādājumu ražošanā, kā arī poligrāfijā un ierakstu reproducēšanā – attiecīgi par 2,5% un 3,3%.

Pērn apstrādes rūpniecības produkcijas apgrozījums (faktiskajās cenās) salīdzinājumā ar 2018. gadu bija audzis par 3,4%, ko vairāk veicināja apgrozījuma pieaugums vietējā tirgū (+4,5%), kamēr produkcijas realizācija eksportā palielinājās lēnāk (+2,8%) (1.10. attēls). Ja vēl 2019. gada sākumā apstrādes rūpniecības apgrozījuma pieaugums vidēji bija tikpat spēcīgs kā iepriekšējos divus gadus – ap 10%, tad maijā izaugsmes tempi sākuši bremsēties. Arī šogad apstrādes rūpniecības produkcijas apgrozījuma pieauguma tempi bijuši vāji, turklāt no šā gada marta līdz jūnijam apgrozījums uzrādīja samazinājumu, kā rezultātā arī 2020. gada septiņos mēnešos kopā nozares apgrozījumā tika reģistrēts neliels kritums – par 0,4%. To noteica apgrozījuma sarukums vietējā tirgū – par 2,2%, kamēr eksportā apstrādes rūpniecības realizācija uzrādīja nelielu pieaugumu – par 0,5%.

1.10. attēls Apstrādes rūpniecības apgrozījuma pārmaiņas pret iepriekšējā gada attiecīgo mēnesi (kalendāri izlīdzināti dati, %)

Starp apstrādes rūpniecības apakšnozarēm apgrozījums šogad visstraujāk palielinājies ķīmisko vielu un ķīmisko produktu ražošanā – par 25,5% salīdzinājumā ar iepriekšējā gada janvāra-jūlija periodu, metālu ražošanā – par 24,2%, par 6,2% palielinājās gatavo metālizstrādājumu apgrozījums. Tikmēr apgrozījuma kritums fiksēts automobiļu, piekabju un puspiekabju ražošanā – par 21,3% gada griezumā, iekārtu un ierīču remontā un uzstādīšanā – par 10,5%, apģērbu ražošanā – par 10,3%. Lielākās apstrādes rūpniecības apakšnozares, t.i., kokrūpniecības apgrozījums šā gada septiņos mēnešos ir sarucis par 4,3%, kamēr pārtikas produktu realizācija ir palielinājusies par 1,1%. Jāatzīmē, ka jūlijā negaidīti strauju pieaugumu

uzrādīja apstrādes rūpniecības produkcijas apgrozījums eksportā – par 9,8% gada griezumā. To visbūtiskāk veicināja kokrūpniecības eksporta apgrozījuma kāpums, kā arī ķīmiskās rūpniecības produkcijas un mēbeļu eksporta pieaugums.

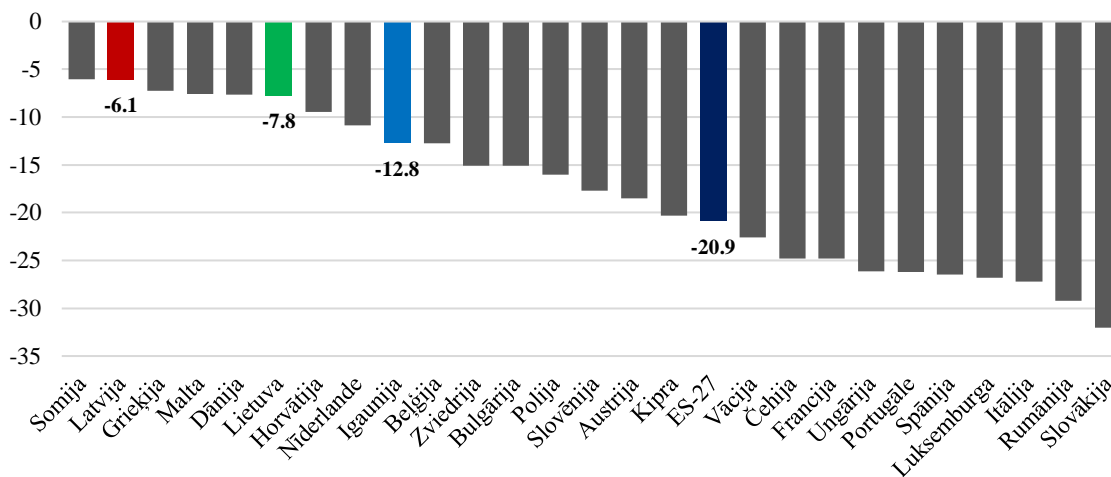
EK apkopotais ekonomiskās konfidences indekss kopš šā gada sākuma ir bijis ļoti svārstīgs – martā un aprīlī uzrādot būtisku kritumu, Latvijas apstrādes rūpniecības noskaņojums kopš maija ir uzrādījis uzlabojumus, pieaugot uzņēmēju vērtējumam par pasūtījumu apjomiem turpmākajos mēnešos, kā arī par gaidāmajām produkcijas cenu un nodarbinātības pārmaiņām. Tomēr augustā apstrādes rūpniecības konfidences indekss salīdzinājumā ar iepriekšējo mēnesi nedaudz samazinājās, norādot uz nozarē valdošo piesardzību, ko lielā mērā nosaka Covid-19 saslimstības rādītāju pieaugums Eiropā pēdējo nedēļu laikā un bažas par ierobežojumu pastiprināšanu tirdzniecības partnervalstīs, kas ietekmēs ārējo pieprasījumu un preču tirdzniecības plūsmu.

Uzņēmēju aptaujās ražotāji norādījuši, ka galvenais uzņēmējdarbību kavējošais faktors ir pieprasījuma trūkums – tā šā gada trešajā ceturksnī uzskatījuši 38,2% aptaujāto nozares pārstāvju, kas ir par 3,9 procentpunktiem augstāks līmenis nekā pirms gada. Covid-19 krīzes iespaidā daudzi uzņēmumi saskārušies ar apgrozāmo līdzekļu pieejamības un finanšu plūsmas problēmām, līdz ar to par finanšu grūtībām trešajā ceturksnī ziņojuši vairāk nekā četras reizes lielāks rūpnieku īpatsvars jeb 18,6% no aptaujātajiem ražotājiem.

Tajā pašā laikā strauji saruka to apstrādes rūpnieku īpatsvars, kuri atzinuši, ka uzņēmējdarbības izaugsmi kavē darbaspēka pieejamības problēmas – trešajā ceturksnī par to satraucās 7,4% aptaujāto ražotāju (salīdzinājumam – gadu iepriekš šis īpatsvars bija 27%). Tajā pašā laikā tikai 6,7% aptaujāto rūpnieku atzīmējuši materiālu un/vai atbilstošo iekārtu pieejamības problēmas, kas liecina vai nu par iepriekš veikto investīciju rezultātiem, vai atspoguļo pieprasījuma trūkuma sekas, savukārt 36,3% nesaskata ierobežojumus, veicot uzņēmējdarbību.

Šis gads apstrādes rūpniecībā ir sarežģīts un izaicinājumu pilns, tajā pašā laikā dati apstiprina, ka Latvijas ražotāji pārcietuši Covid-19 krīzi daudz veiksmīgāk nekā citas ES valstis, kur aprīlī un maijā ražošanas apjomi krituši pat vairāk nekā par 20% un 2020. gada pirmajā pusgadā kopā ES vidēji apstrādes rūpniecībā reģistrēts ražošanas apjomu kritums par 13,2%. Turklāt 2020. gada otrajā ceturksnī apstrādes rūpniecības apjomu kritums Latvijā bija viens no zemākajiem ES (1.11. attēls).

1.11. attēls Apstrādes rūpniecības produkcijas apjoma pārmaiņas ES dalībvalstīs 2020. gada otrajā ceturksnī, salīdzinot ar 2019. gada otro ceturksni, % (kalendāri izlīdzināti dati)

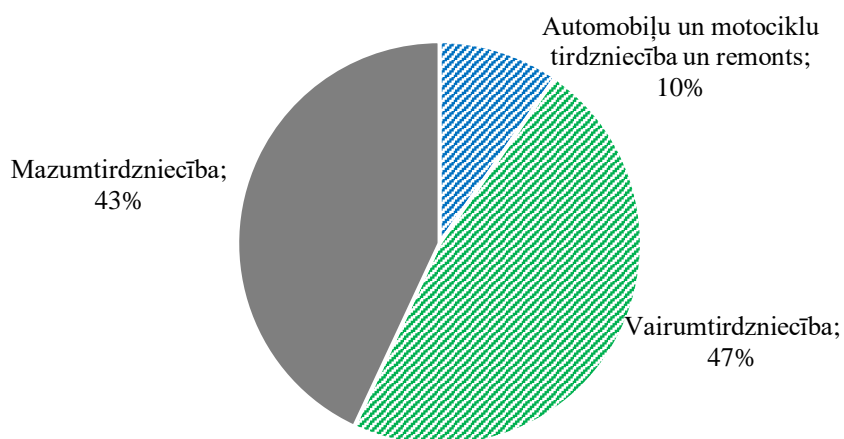
Savukārt turpmākā apstrādes rūpniecības attīstība lielā mērā būs atkarīga no tā, cik veiksmīgi Eiropai izdosies apturēt atkārtoto Covid-19 saslimstības uzplauksnījumu un vai spēkā stāsies stingrāki ekonomisko aktivitāti ietekmējošie ierobežojumi.

Tirdzniecība

Tirdzniecība, apvienojot mazumtirdzniecību un vairumtirdzniecību, kā arī automobiļu un motociklu tirdzniecību un remontu, ir starp lielākajām Latvijas tautsaimniecības nozarēm. 2019. gadā tās daļa Latvijas IKP pievienotās vērtības struktūrā veidoja 15,4% (neskaitot izmitināšanas un ēdināšanas nozari), kas salīdzinājumā ar iepriekšējo gadu ir nedaudz palielinājusies – par 0,3 procentpunktiem.

Tirdzniecībā nodarbināto skaits ir augstākais starp visām nozarēm un 2019. gadā šajā nozarē strādāja 137,6 tūkstoši cilvēku jeb 15,1% no visiem tautsaimniecībā nodarbinātajiem iedzīvotājiem. Tomēr pērn tirdzniecībā strādājošo skaits nedaudz samazinājās – par 1,7 tūkstoti cilvēku jeb par 1,2%, salīdzinot ar 2018. gadu. Tas cita starpā varētu būt skaidrojams ar e-komercijas attīstību un pašapkalpošanās kašu lielveikalos pieaugumu.

1.12. attēls Tirdzniecības pievienotās vērtības struktūra 2019. gadā, %

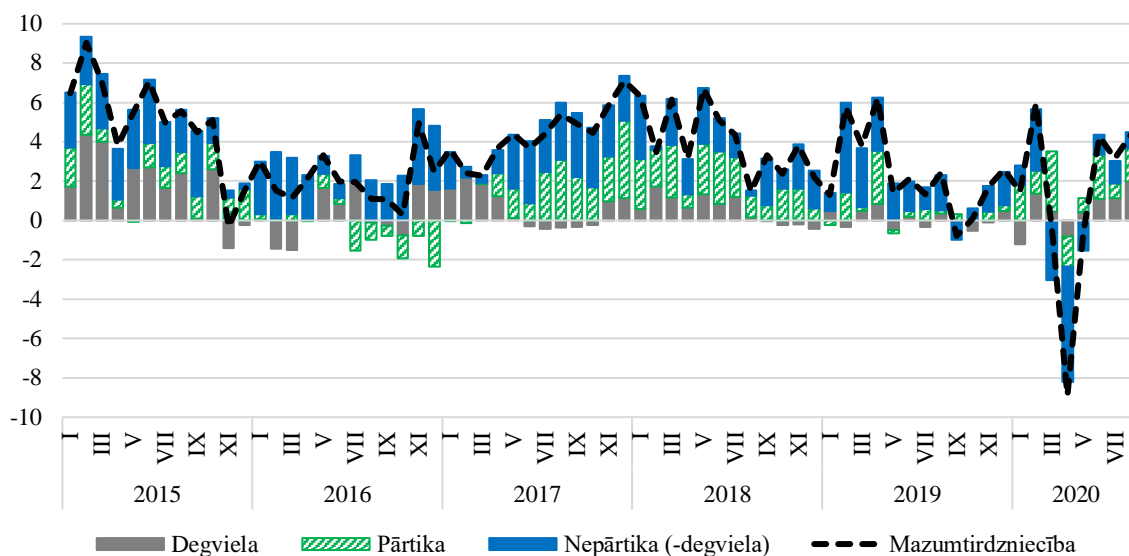

Tirdzniecības struktūrā mazumtirdzniecība un vairumtirdzniecība veido lielāko nozares pievienotās vērtības īpatsvaru un tā sadalījums tradicionāli ir līdzīgs – ap 45% katrai apakšnozarei, savukārt automobiļu un motociklu tirdzniecība un remonts veido atlikušo 1/10 daļu (1.12. attēls). Kopš 2011. gada tirdzniecība uzrāda pievienotās vērtības kāpumu, turklāt pērn nozares izaugsme bija straujāka kopš 2016. gada, veidojot 4,2% (salīdzināmajās cenās), ko īpaši veicināja vairumtirdzniecības apjoma kāpums, kā arī automobiļu un motociklu tirdzniecības un remonta pieaugums. Savukārt šogad tirdzniecības nozari ir smagi skārusi Covid-19 krīze, līdz ar to salīdzinājumā ar pērnā gada pirmo pusgadu tirdzniecības pievienotā vērtība šā gada pirmajā pusgadā ir uzrādījusi kritumu par 5,5%, ko galvenokārt noteica nozares otrā ceturkšņa rezultāti. Ja pirmajā ceturksnī tirdzniecības nozarē radītā pievienotā bija par 0,8% mazāka nekā pirms gada, tad otrajā ceturksnī šis kritums pastiprinājās, sasniedzot 9,4%, kas ir līdzvērtīgi ekonomikas kopējam kritumam 2020. gada otrajā ceturksnī.

Mazumtirdzniecības attīstība šogad bijusi ļoti svārstīga gan preču grupu dalījumā, gan atsevišķi pa mēnešiem. Rezultātā šā gada pirmajos astoņos mēnešos mazumtirdzniecības kopējie apjomi ir bijuši tikai nedaudz augstāki par 2019. gada janvāra-augusta līmeni, apgrozījumam palielinoties par 1,1% (1.13. attēls). Covid-19 slimībai sasniedzot Latviju, martā strauji palielinājās mazumtirdzniecības apjomi pārtikas preču veikalos (+6,9%), iedzīvotājiem steidzoties veidot ilgstoši lietojamās pārtikas produktu rezerves, tikmēr tirdzniecība nepārtikas preču veikalos saruka. Savukārt jau aprīlī samazinājās gan pārtikas, gan nepārtikas preču

tirdzniecības apgrozījums, kopējiem mazumtirdzniecības apjomiem gada griezumā sarūkot par 8,9%, kas bija straujākais nozares kritums kopš 2010. gada. Taču jau maijā mazumtirdzniecībā reģistrētais samazinājums ievērojami palēninājās, savukārt nākamajos mēnešos nozarē jau bija vērojams veselīgs mazumtirdzniecības apgrozījuma pieaugums, ko noteica pārdošanas apjomu kāpums gan pārtikas, gan nepārtikas produktu veikalos. Tādējādi šā gada astoņos mēnešos kopā mazumtirdzniecība pārtikas veikalos ir pieaugusi par 2,9%, bet nepārtikas preču mazumtirdzniecība, atskaitot auto degvielu, samazinājās par 1,2%.

1.13. attēls Mazumtirdzniecības apgrozījuma pārmaiņas pret iepriekšējā gada attiecīgo mēnesi, %

Arī autodegvielas mazumtirdzniecības dinamika 2020. gadā bijusi visai svārstīga – to no vienas puses pozitīvi ietekmēja krītošās naftas cenas pasaules tirgos, kas atspoguļojās zemākās degvielas cenās arī vietējā tirgū – 2020. gada pirmajos astoņos mēnešos vidējā degvielas cena Latvijas degvielas uzpildes stacijās bija par 9,5% zemāka nekā pirms gada, aprīlī un maijā cenu kritumam pārsniedzot 20%. Taču no otras puses degvielas patēriņu ierobežoja zemāks pieprasījums saistībā ar martā noteiktajiem Covid-19 ierobežojumiem, kuru rezultātā tika ietekmēta iedzīvotāju pārvietošanās nepieciešamība, savukārt vasaras mēnešos degvielas pārdošanas apjomi auga salīdzinoši strauji, jo Latvijas iedzīvotāji biežāk nekā citus gadus izvēlējušies ceļot pa Latviju, ņemot vērā ceļošanas ierobežojumus uz citām valstīm un ievērojot piesardzību saistībā ar Covid-19. Līdz ar to 2020. gada astoņos mēnešos kopā degvielas tirdzniecības apjomi palielinājās par 3,5%, spēcīgāku pieaugumu uzrādot tieši pēdējo trīs mēnešu laikā, kad Latvijā tika atcelta ārkārtas situācija un mīkstināti ar Covid-19 izplatību saistītie ierobežojumi.

Vairumtirdzniecība šā gada pirmajā pusgadā atšķirībā no 2019. gada, kad nozares pievienotā vērtība gadā kopumā pieauga par 5,3%, uzrādīja kritumu par 7,8% (pirmajā un otrajā ceturksnī atsevišķi attiecīgi par 2,7% un 11,7%). Starp vairumtirdzniecības kategorijām šā gada pirmajā pusē straujākos samazinājumus uzrādīja mašīnu, iekārtu un to piederumu vairumtirdzniecība, kā arī lauksaimniecības izejvielu un dzīvū lopu vairumtirdzniecība. Tajā pašā laikā spēcīgi vairumtirdzniecības apjomu pieaugumi tika reģistrēti vairumtirdzniecībā uz līguma pamata vai par atlīdzību un IKT iekārtu vairumtirdzniecībā.

Savukārt uz Covid-19 krīzi viskrasāk ir reaģējusi automobiļu un motociklu tirdzniecība (gan mazumtirdzniecībā, gan vairumtirdzniecībā, gan to remonts). Ja pērn starp visām tirdzniecības nozarēm tā bija uzrādījusi straujāko pieaugumu, izaugsmei sasniedzot 6,2%, tad

šā gada pirmajā pusē automobiļu un motociklu tirdzniecībā tika reģistrēts spēcīgākais sarukums – par 17,3% gada griezumā, otrajā ceturksnī pievienotās vērtības kritumam sasniedzot pat 30%.

Tirdzniecības attīstības dinamiku šogad ietekmēja cilvēku nedrošība par savu finansiālo situāciju, ar Covid-19 slimības ierobežošanu saistīto noteikumu ievērošana, bezdarba pieaugums un darba samaksas lēnāks kāpums šā gada otrajā ceturksnī Covid-19 krīzes ietekmē. Šogad Covid-19 krīzes rezultātā turpināja palielināties iedzīvotāju uzkrājumi – saskaņā ar Latvijas Bankas apkopotajiem datiem 2020. gada augusta beigās kopējie mājsaimniecību noguldījumi gada laikā bija palielinājušies par 8,4%. Tāpat šogad ir strauji sarukuši no jauna izsniegtie patēriņa kredīti, šā gada astoņos mēnešos jaunizsniegto patēriņa kredītu apjomam samazinoties par 10,8%. Šie faktori, kā arī Covid-19 slimības turpmākā attīstība un tās ierobežošana ietekmēs nozares rezultātus arī nākamajos šā gada mēnešos.

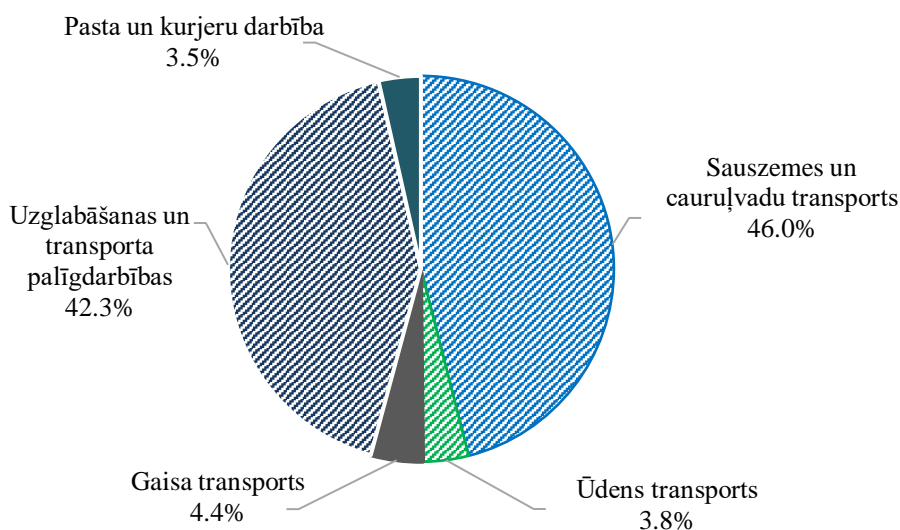
Patērētāju konfidences līmenis joprojām ir zems, turklāt septembrī patērētāju noskaņojums atkal nedaudz pasliktinājās, norādot uz iedzīvotāju vidū joprojām valdošo nedrošību un nenoteiktību. Savukārt mazumtirgotāju konfidences rādītājs jau ir tuvs līmenim, kāds tas bija gada sākumā. Tas nozīmē, ka epidemioloģiskajai situācijai valstī saglabājoties stabilai, privātais patēriņš varētu kļūt spēcīgāks un arī tirdzniecības nozare uzrādīs labākus rezultātus, ko jau apliecina jaunākie dati par mazumtirdzniecības apgrozījumu.

Transports

Pateicoties izdevīgajam ģeogrāfiskajam stāvoklim un labi attīstītajai infrastruktūrai, transporta un uzglabāšanas nozarei vēsturiski bijusi būtiska loma Latvijas ekonomikā un tās īpatsvars kopējā pievienotajā vērtībā ir viens no augstākajiem starp ES valstīm. 2019. gadā transporta nozare veidoja 9,3% no kopējās pievienotās vērtības un bija ceturta lielākā Latvijas tautsaimniecības nozare pēc tirdzniecības, apstrādes rūpniecības un nekustamā īpašuma nozares. Pēdējo desmit gadu laikā transporta nozares īpatsvars tautsaimniecībā bijis samērā stabils, pēdējā gada laikā nedaudz samazinoties, ko noteica Krievijas tranzītpārvadājumu apjoma samazināšanās. Transporta nozarē 2019. gadā strādāja 74,3 tūkstoši cilvēku jeb 8,2% no visiem ekonomikā nodarbinātajiem.

Nozares struktūrā lielāko daļu veido sauszemes transports un cauruļvadu transports, kur būtiska daļa ir kravu dzelzceļa un autopārvadājumiem, kā arī uzglabāšanas un transporta palīgdarbības, tajā skaitā kravu pārkraušana ostās (1.14. attēls).

1.14. attēls Transporta un uzglabāšanas nozares struktūra, faktiskajās cenās (%)

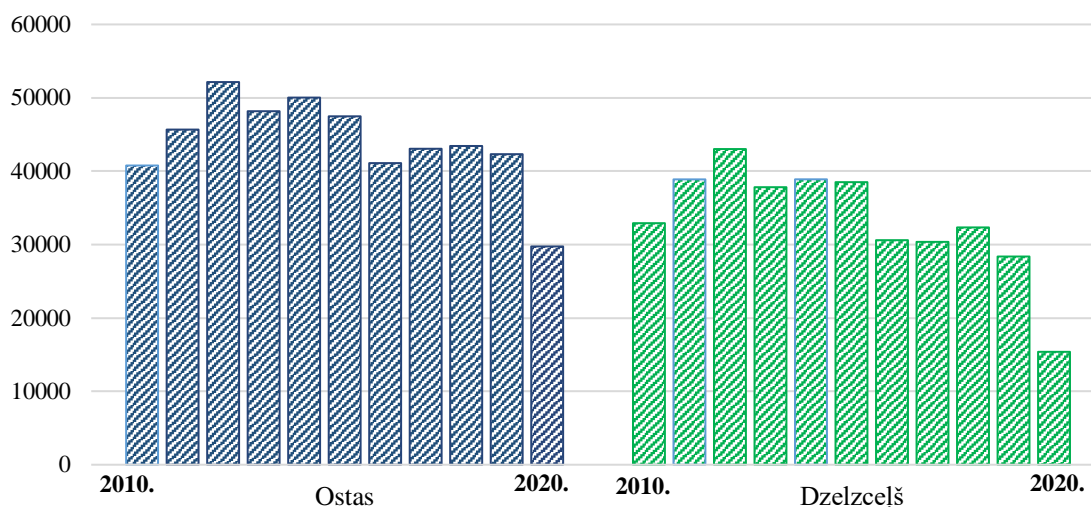

2019. gadā transporta un tranzīta nozarē tika piedzīvots kritums par 2,7%. To noteica kravu tranzīta samazinājums caur Latvijas ostām, Krievijai pārorientējot kravas uz savām Baltijas jūras ostām un krītoties pieprasījumam pēc Krievijas ogleņ pasaulē tirgos. Tā rezultātā kravu apgrozījums Latvijas ostās 2019. gadā bija par 5,7% zemāks nekā 2018. gadā, savukārt pa dzelzceļu pārvadāto kravu apjoms pērn saruka par 15,8%. Kravu apgrozība autopārvadājumos saglabājās iepriekšējā gada līmenī, bet pozitīvu dinamiku 2019. gadā uzrādīja aviopārvadājumi, lidostā *Rīga* apkalpoto pasažieru skaitam palielinoties par 10,5%.

Tranzīta nozarē līdzīga situācija saglabājās arī 2020. gadā, kad Krievijas kravu tranzīts turpināja samazināties, bet transporta nozares kopējo situāciju vēl papildus krasi pasliktināja starptautisko pasažieru pārvadājumu apturēšana Covid-19 izplatības ierobežošanai. Gada pirmajā pusē transporta un uzglabāšanas nozare piedzīvoja 15,2% kritumu salīdzinājumā ar 2019. gada attiecīgo periodu, bet otrajā ceturksnī, Covid-19 krīzes kulminācijas brīdī, nozares lejupslīde sasniedza pat 23,7%.

Kravu apgrozījums ostās šā gada pirmajos astoņos mēnešos bija 29,7 milj. tonnu – par 29,7% mazāks nekā pirms gada, īpaši strauji krītoties ogļu un naftas kravu apjomiem, – attiecīgi par 77,3% un 15,1%, bet dzelzceļā pārvadāto kravu apjoms gada pirmajos astoņos mēnešos samazinājies par 45,8% līdz 15,4 milj. tonnu. Pa maģistrālo naftas produktu vadu Polocka–Ventspils transportētais dīzeļdegvielas apjoms gada pirmajā pusē bijis par 44,0% mazāks nekā 2019. gada pirmajā pusē un veidojis 0,8 milj. tonnu.

1.15. attēls Kravu apgrozījums Latvijas ostās un pārvadājumu apjoms dzelzceļā (tūkst. tonnu), 2010.-2020. gada pirmajos astoņos mēnešos

Dati par kravu apgrozījuma izmaiņām gan Latvijas ostās un dzelzceļā, gan pārējās Baltijas jūras austrumkrasta ostās apstiprina, ka Krievija turpina pārorientēt kravu plūsmu uz savām Baltijas jūras ostām. Krievijas ostās šogad Covid-19 apstākļos kravu apgrozījuma samazinājums bijis daudz mazāks nekā Latvijas ostās, kamēr mazākus kritumus Igaunijas un Lietuvas ostās nodrošinājis augstāks vietējo kravu īpatsvars. Krievijas Ustjugas ostā, kur galvenās kravas ir ogles un naftas produkti, kravu apgrozījums 2020. gada astoņos mēnešos palielinājies par 0,1%, bet Primorskas ostā, kas specializējas naftas kravu pārkraušanā, kravu apgrozījums bijis par 16,3% mazāks nekā pirms gada. Visās Krievijas Baltijas jūras austrumkrasta ostās kopā kravu apgrozījums 2020. gada astoņos mēnešos bijis par 8,7 miljonu tonnu jeb 5,1% mazāks nekā pirms gada, kamēr Baltijas valstu ostās kopā kritums bijis daudz straujāks – par 14,3 miljoniem tonnu jeb 13,9%.

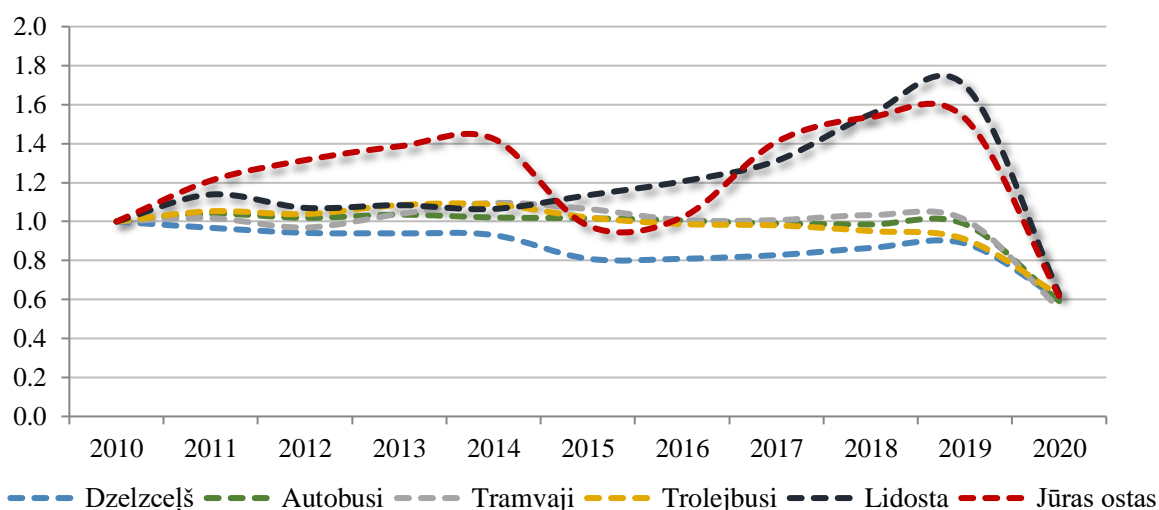
1.2. tabula Kravu apgrozījums Baltijas jūras austrumkrasta ostās, milj. t¹

Osta	2019. gada 8 mēneši	2020. gada 8 mēneši	Izmaiņas, %
Ustjuga	69,0	69,1	+0,1
Primorska	41,6	34,8	-16,3
Sanktpēterburga	40,1	39,5	-1,6
Klaipēda	31,3	29,9	-4,7
Igaunijas ostas	24,6	24,5	-0,1
Rīga	21,4	15,8	-26,0
Ventspils	15,0	8,8	-41,5
Visocka	12,8	12,0	-6,1
Kaļiņingrada	7,7	7,1	-7,2
Liepāja	4,6	4,0	-14,0

Aviopārvadājumu nozarē pēc spēcīga pieauguma gada pirmajos divos mēnešos pasažieru skaits lidostā *Rīga* pēc ārkārtas stāvokļa ieviešanas martā samazinājās par 55,7%, bet otrajā ceturksnī kritās jau par 96,8%, salīdzinot ar iepriekšējā gada attiecīgo ceturksni. Arī jūlijā, aviopārvadājumiem uz Eiropas valstīm pakāpeniski atjaunojoties, kopējais lidostā apkalpoto pasažieru skaits joprojām bija par 77,5% mazāks nekā attiecīgajā mēnesī pirms gada. Starptautisko pasažieru pārvadājumu ierobežošana skāra arī jūras ostas, kur apkalpoto pasažieru skaits gada pirmajā pusē bija par 59,6% mazāks nekā 2019. gada attiecīgajā laika posmā, bet otrajā ceturksnī kritums pat bija sasniedzis 85,7%.

Ārkārtas situācijas laikā no marta līdz jūnijam, kritoties mobilitātei un pieprasījumam pēc pārvietošanās arī Latvijas robežās, krasī samazinājās arī sauszemes pasažieru transportā pārvadāto pasažieru skaits. Gada pirmajā pusē kopā pasažieru skaits dzelzceļā kritās par 31,8%, autobusos – par 40,0%, tramvajos – par 45% un trolejbusos – par 31,5%. Pasažieru skaita dinamika galvenajos transporta veidos laikā no 2010. gada parādīta 1.16. attēlā.

1.16. attēls Pasažieru skaita indekss galvenajos transporta veidos (2010. gada 1. pusgads=1)

Covid-19 krīzes ietekmē šogad samazinājies arī kravu autopārvadājumu apjoms, kur kritums gan nav bijis tik dramatisks kā pasažieru pārvadājumos. Kravu apgrozība autotransportā gada pirmajos sešos mēnešos salīdzinājumā ar pagājušā gada attiecīgo periodu samazinājusies par 12,6% līdz 6,6 miljardiem tonnkilometru, ko noteicis kritums pārvadājumos ārvalstīs par 17,6%, kamēr iekšzemes pārvadājumi auguši par 12,6%.

¹ Datu avots: Latvijas, Lietuvas, Igaunijas statistikas pārvaldes, www.portnews.ru

Sagaidāms, ka gada otrajā pusē pasažieru pārvadājumu apjomi Latvijā pakāpeniski sāks atgriezties agrākajā līmenī, kamēr kravu tranzīta pārvadājumus turpinās negatīvi ietekmēt Krievijas kravu pārorientācijas politika, un kopumā transporta nozare 2020. gadā līdzās izmitināšanai un ēdināšanai, kā arī mākslai, izklaidei un atpūtai būs viena no tām nozarēm, kas būs noteikusi Latvijas ekonomikas kopējo kritumu. Augstais transporta un uzglabāšanas nozares īpatsvars ekonomikā un Krievijas tranzīta kravu krituma ietekme arī ir bijis viens no iemesliem, kāpēc Latvijas ekonomikas lejupslīde šā gada pirmajā pusē bijusi straujāka nekā Baltijas kaimiņvalstīs, kur transporta nozarē kritums bijis daudz mazāks, tajā skaitā Igaunijā transporta nozare gada pirmajā pusē samazinājusies tikai par 2,7%.

Arī nākamajā gadā pievienotās vērtības apjoms Latvijas transporta nozarē vēl neatgriezīsies 2019. gada līmenī, saglabājoties zemākiem aviopārvadājumu apjomiem un negatīvajām tendencēm sauszemes pasažieru pārvadājumos un kravu tranzītā caur ostām.

Būvniecība

Pērn, būvniecībai uzrādot samērā vāju izaugsmi, salīdzinot ar iepriekšējiem diviem gadiem, kad nozarē tika reģistrēts divciparu pieaugums, nozares īpatsvars IKP pievienotās vērtības struktūrā saglabājās nemainīgs, veidojot 6,5%. Tajā pašā laikā 2019. gadā būtiski pieauga nozarē nodarbināto skaits – par 8,7%, salīdzinot ar 2018. gadu. Tādējādi būvniecības nozarē strādāja 81,1 tūkst. cilvēku jeb 8,9% no visiem tautsaimniecībā nodarbinātajiem.

2019. gadā būvniecības sektora izaugsme sabremzējās, uzrādot pieaugumu 2,9% apmērā (salīdzināmās cenās), ko noteica vājais inženierbūvniecības apjomu kāpums (+1,0%), ES fondu finansējumam nostabilizējoties iepriekšējā gada līmenī. Tikmēr ēku būvniecībā tika reģistrēts salīdzinoši spēcīgs pieaugums – par 7,8% gada griezumā, lai gan arī tas bija apmēram trīs reizes zemāks kāpums nekā 2017. un 2018. gadā.

Savukārt šā gada pirmajā pusgadā būvniecības sektora izaugsme bija spēcīgāka nekā pērn kopumā, salīdzinājumā ar 2019. gada pirmo pusgadu nozares apjomiem palielinoties par 5,5%. Tajā pašā laikā jāatzīmē, ka šādu būvniecības pieaugumu vidēji pusgadā noteica atšķirīgs nozares sniegums pirmajā un otrajā ceturksnī.

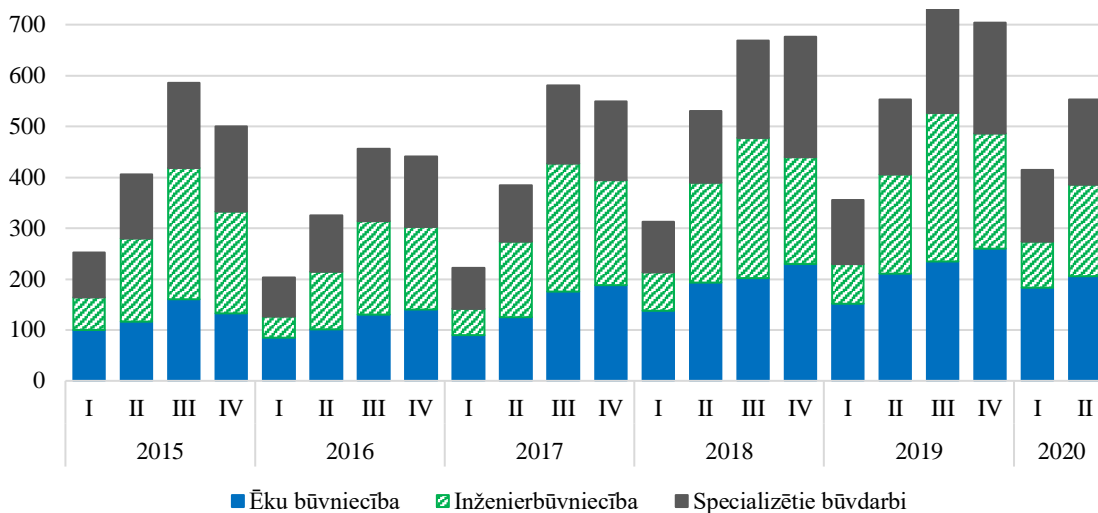
2020. gada pirmajā ceturksnī būvniecības izlaide bija palielinājusies par 14,8%, kas arī noteica augsto nozares izaugsmi pusgadā kopumā. Būvniecības pieaugumu pirmajā ceturksnī visvairāk veicinājis ēku celtniecības apjomu kāpums par 16,5%, pieaugot gan dzīvojamo, gan nedzīvojamo ēku celtniecībai. Pirmajā ceturksnī strauji palielinājās izaugsmes tempi arī inženierbūvniecībā, salīdzinājumā ar pērnā gada attiecīgo periodu tās apjomiem pieaugot par 15,9%. Īpaši strauji pieauga ceļu un maģistrāļu būvniecība, kā arī ūdensapgādes sistēmu būvniecība. Specializēto būvdarbu apjomi šajā periodā bija par 9,7% augstāki nekā pirms gada.

Toties šā gada otrajā ceturksnī būvniecības apjomi gada griezumā nedaudz samazinājās – par 0,6%. To noteica gan ēku celtniecības, gan inženierbūvniecības apjomu kritums attiecīgi par 5,0% un 7,7%. No ēku veidiem būvniecības apjomu sarukums tika reģistrēts dzīvojamo ēku, viesnīcu un tam līdzīga lietojuma ēku, kā arī rūpnieciskās ražošanas ēku un noliktavu celtniecībā. Tikmēr palielinājās biroja ēku un plašizklaides pasākumu, sporta ēku, muzeju un bibliotēku, izglītības iestāžu ēku būvniecības apjomi. Nozari no straujāka krituma otrajā ceturksnī pasargāja specializēto būvdarbu apjomu kāpums par 12,3%, palielinoties elektroinstalāciju ierīkošanas, cauruļvadu uzstādīšanas, kā arī ēku nojaukšanas un būvlaukuma sagatavošanas darbiem.

Būvniecības struktūrā (1.17. attēls) aizvien samazinās inženierbūvju celtniecības īpatsvars – ja 2015. gadā tas sasniedza 39% no kopējās būvniecības izlaides faktiskajās cenās, tad pērn tas veidoja 34% un šā gada pirmajā pusē noslīdēja līdz 28%. Savukārt kopējā nozares struktūrā savu daļu aizvien kāpina ēku būvniecība – no 29% 2015. gadā tā ir pieaugusi līdz 37%

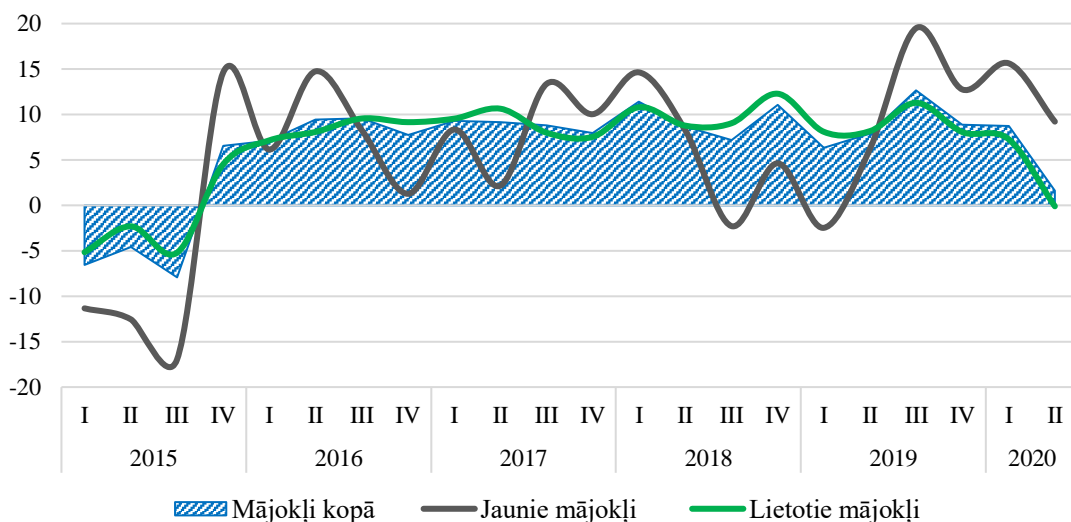
pērn un šā gada pirmajā pusgadā jau sasniedza 40%. Jāatzīmē, ka $\frac{3}{4}$ no kopējiem ēku būvniecības apjomiem veido nedzīvojamās ēkas, ieskaitot viesnīcas, biroju ēkas, rūpnieciskās ražošanas ēkas u.tml. Specializēto būvdarbu īpatsvars būvniecības struktūrā pēdējo gadu laikā bijis samērā stabils, pērn veidojot 30%.

1.17. attēls Būvniecības nozares izlaides apjoms pa celtniecības darbu veidiem faktiskajās cenās pa ceturkšņiem, milj. euro

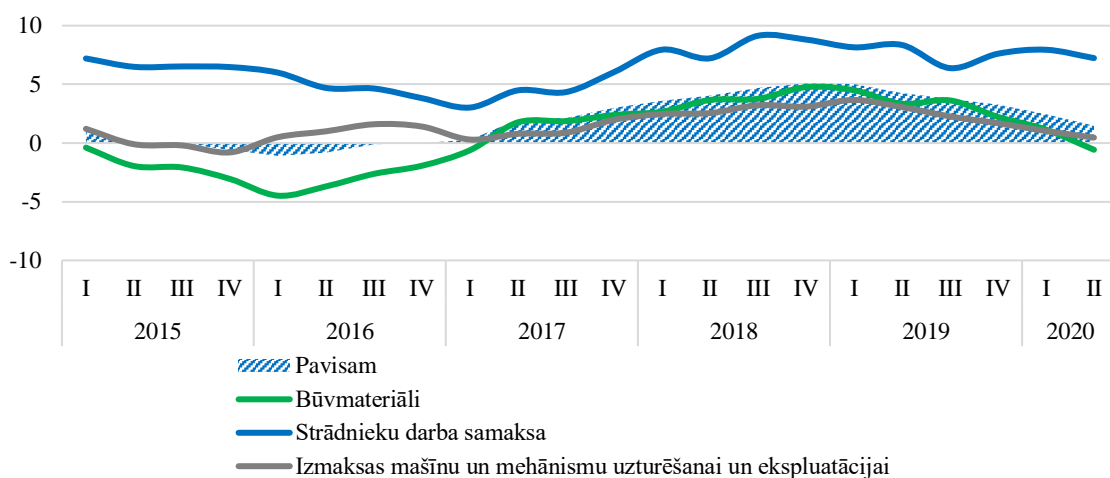
Šā gada pirmajā ceturksnī, palielinoties dzīvojamo ēku būvniecības apjomiem, kas norāda uz augšo pieprasījuma pēc dzīvojamā fonda, dzīvojamo māju cenas palielinājās līdzīgi kā pērn kopumā. 2019. gadā mājokļu cenu pieaugums sasniedza 9,0%, līdzīgos tempos augot gan jauno, gan lietoto mājokļu cenām, un šā gada pirmajā ceturksnī mājokļu cenu pieaugums veidoja 8,8% (1.18. attēls). Tomēr otrajā ceturksnī Covid-19 krīzes seku rezultātā, kad pēkšņi pasliktinājās valsts ekonomiskās attīstības perspektīvas un iedzīvotāju finansiālā situācija, kā arī radās vispārējā nenoteiktība, mājokļu cenu pieaugums krasi sabremzējās līdz 1,6% gada griezumā. Tādējādi 2020. gada pirmajā pusgadā kopā dzīvojamo māju cenas bija par 5,1% augstākas nekā pirms gada, straujāk pieaugot jauno mājokļu cenām – par 12,3%. Tikmēr lietoto mājokļu cenu pārmaiņas vēsturiski ir bijušas mazāk svārstīgas un šā gada pirmajā pusgadā kopā palielinājās par 3,5%.

1.18. attēls Mājokļu cenu pārmaiņas pret iepriekšējā gada attiecīgo ceturksni, %

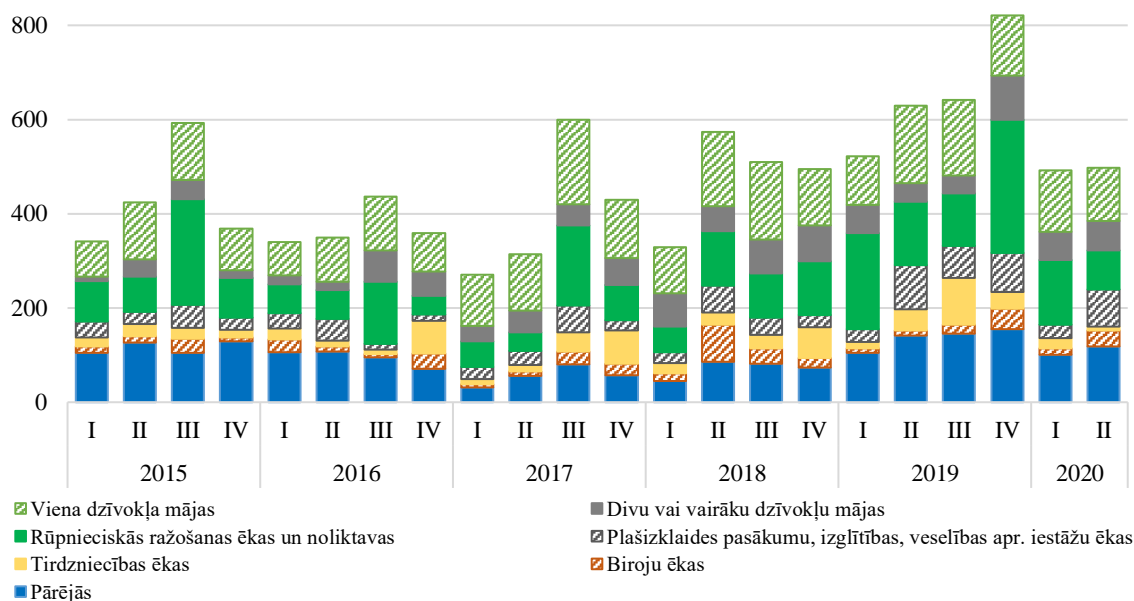
Savukārt būvniecības izmaksas, kas ietver būvmateriālu izmaksas, strādnieku darba algu, kā arī darba mašīnu un iekārtu uzturēšanas izmaksas, uzrāda pieaugumu kopš 2017. gada. Pērn salīdzinājumā ar iepriekšējo gadu kopējās būvniecības izmaksas palielinājās par 4,1%, ko noteica sektorā strādājošo darba samaksas kāpums (1.19. attēls). Šā gada pirmajā pusē būvniecības izmaksas turpināja palielināties, taču pieauguma temps kļuva aizvien vājāks – ja pirmajā ceturksnī būvniecības kopējās izmaksas bija par 2,5% augstākas nekā pirms gada, tad otrajā ceturksnī šis pieaugums palēninājās līdz 1,5%. Līdz ar to pusgadā kopumā celtniecības izmaksas pieauga vidēji par 2,0%, būvmateriālu izmaksu pieaugumam palēninoties līdz 0,3% un mašīnu un mehānismu uzturēšanas un ekspluatācijas izmaksām – līdz 0,7%. Tajā pašā laikā darba algu izmaksas palielinājās tikpat strauji cik pērn – par 7,6%, turklāt otrajā ceturksnī būvnieku darba algas izmaksu pieauguma temps praktiski nepalēninājās.

1.19. attēls Būvniecības izmaksu pārmaiņas pret iepriekšējā gada attiecīgo ceturksni, %

Par ēku celtniecības turpmākajām perspektīvām liecina izsniegto būvatļauju dinamika. Atšķirībā no iepriekšējos periodos uzrādītā kāpuma izsniegtajās būvatļaujās paredzamā platība šā gada pirmajā pusgadā uzrādīja kritumu, pirmajā ceturksnī samazinoties par 5,7%, bet otrajā ceturksnī sarūkot jau par 20,9% (1.20. attēls).

1.20. attēls Izdotajās būvatļaujās paredzamā platība pa ēku veidiem, tūkst. kvadrātmetri

Plānotās būvniecības platības samazināšanos gada pirmajā pusgadā noteica rūpnieciskās ražošanas ēku un noliktavu paredzamās būvniecības platības kritums saistībā ar pērn uzrādīto augsto bāzi šajā ēku segmentā. Pirmajā pusgadā samazinājās arī tirdzniecības ēku, privātmāju, kā arī plašizklaides pasākumu, izglītības, veselības aprūpes iestāžu ēku paredzamā būvniecības platība, kas norādīta izsniegtajās būvatļaujās. Tas liecina par būvniecības izaugsmes tempu palēnināšanos vai pat samazinājumu turpmākajos periodos. Turklāt būvniecības nozares perspektīvas šogad apdraud arī nenoteiktība saistībā ar Covid-19 krīzi, ko apstiprina sarukušais būvniecības konfidences rādītājs.

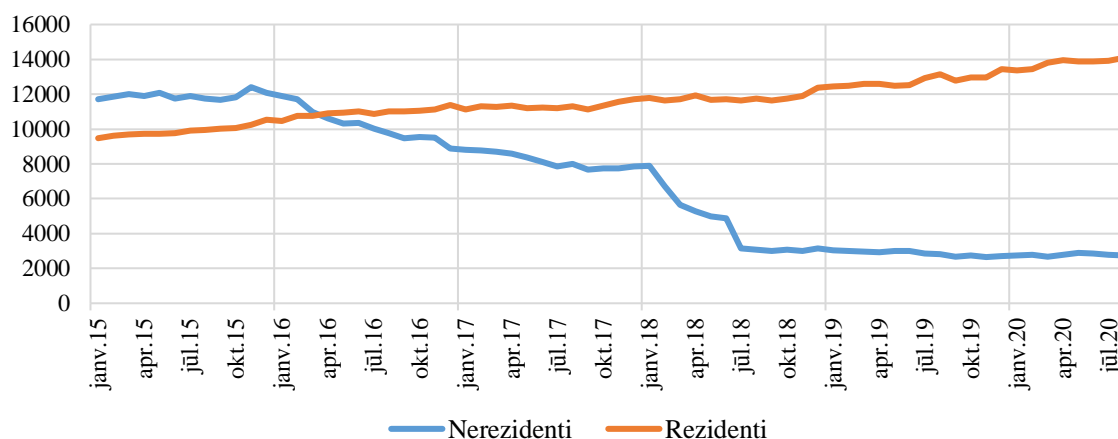
Tajā pašā laikā atsevišķos ēku segmentos, piemēram, biroju ēku, dzīvokļu māju, kā arī vasarnīcu un dārza māju, paredzamā būvniecības platība šā gada pirmajā pusgadā pieauga, kas nozīmē par šāda tipa ēku celtniecības apjomu potenciālo pieaugumu. Turklāt daļa valsts atbalsta pasākumu cīņai ar Covid-19 krīzes sekām ir publiskās investīcijas, tajā skaitā būvniecības sektorā. Arī liela daļa no jaunā ES fondu plānošanas perioda Latvijai pieejamā finansējuma, kas pārsniedz 10 miljardus eiro, tiks novirzīta infrastruktūras projektiem. Turpmākajos periodos tiks īstenoti arī citi lieli infrastruktūras projekti, kas stimulēs nozares attīstību, piemēram, *Rail Baltica*, tādējādi, lai arī šā gada otrajai pusei būvniecības attīstības prognozes ir mazāk optimistiskas, nākamajos gados sektora izaugsmei atkal jāklūst straujākam.

Finanšu un apdrošināšanas nozare

Finanšu un apdrošināšanas nozarē vērojams pievienotās vērtības kritums kopš 2017. gada, 2018. gadā tā samazinājās par 3,1%, bet 2019. gadā par 15,2%, savukārt 2020. gada 1. pusgadā samazinājās par 0,9% gada izteiksmē. Ja iepriekšējo gadu lejupslīdi nozarē noteica strukturālās izmaiņas, tad 2020. gadā tāpat kā citas nozares arī finanšu nozari skāra Covid-19 izraisītā krīze. Kopumā nozares īpatsvars kopējā pievienotajā vērtībā tautsaimniecībā ir samazinājies gandrīz divas reizes no 4,8% 2015. gadā līdz 2,9% 2019. gadā. Savukārt nodarbināto skaits pēc iepriekšējo gadu krituma, samazinoties nerezidentu apkalpošanai, 2019. gadā ir uzrādījis pieauguma tendenci, tomēr 2020. gadā Covid-19 krīzes ietekmē nozarē strādājošo skaits atkal sācis samazināties.

Nozares strukturālās izmaiņas saistībā ar uzraudzības prasību izmaiņām pamatā noslēdzās 2019. gadā. Līdz ar to Latvijas banku nozare 2020. gadu iesāka ar jauno Finanšu un kapitāla tirgus komisijā saskaņoto biznesa modeļu īstenošanu dzīvē. Šīs pārmaiņas rezultējās ar riskantu nerezidentu noguldījumu aizplūdi (kopš 2016. gada, kad nerezidentu depozītu apjoms bija vislielākais, to apjoms līdz 2020. gada augustam ir samazinājies par 77%) un līdz ar to arī ar kopējo aktīvu samazinājumu. 2020. gads sākās ar samērā noturīgu stabilitāti. Tajā pašā laikā rezidentu depozītu atlikumi ir vienmērīgi pieauguši kopš 2016. gada ar vidējo tempu 6% gadā.

1.21. attēls Nerezidentu un rezidentu noguldījumi Latvijas bankās, milj. euro

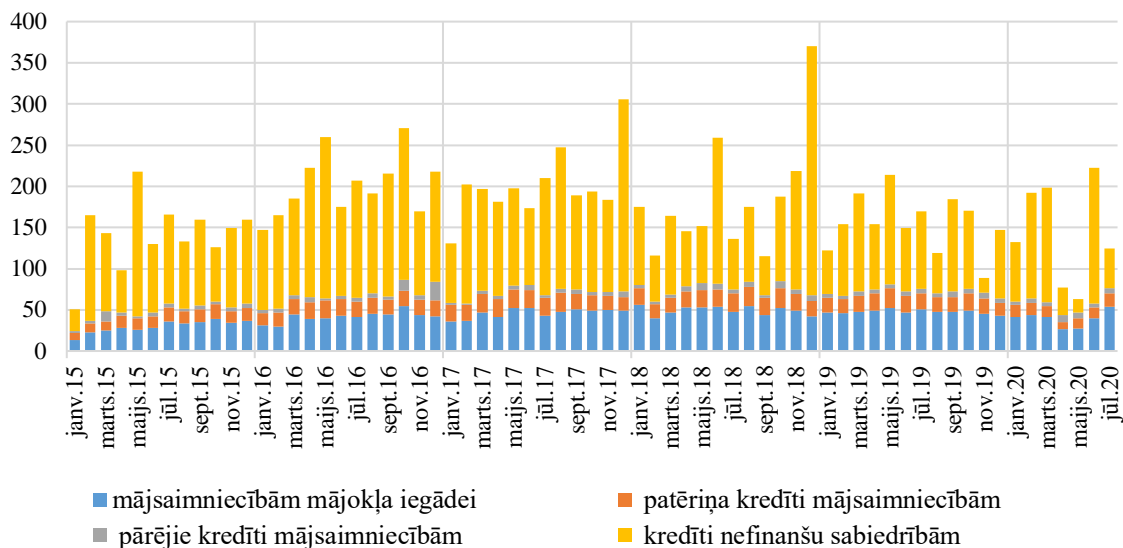

Attiecībā uz kredītēšanu jānorāda, ka kopējo izsniegto kredītu apjoms turpina samazināties. 2019. gadā rezidentiem izsniegto kredītu apjoms samazinājās par 1,5% un līdz 2020. gada augustam līdz ar kopējās ekonomiskās aktivitātes sarukumu samazinājuma temps pieauga līdz 5,3%. Tajā pašā laikā nelielu, taču noturīgu pieaugumu uzrādīja Latvijas mājsaimniecībām izsniegtie kredīti, kas nodrošināti ar nekustamā īpašuma ķīlu. Saskaņā ar Latvijas Bankas datiem mājokļa iegādei kredītu apjoms 2019. gadā ir audzis par 1,8% un mājsaimniecībām izsniegtie patēriņa kredīti pieauga par 3,6%, kamēr uzņēmumiem izsniegto kredītu apjoms samazinājās par 3,3%. Savukārt 2020. gada 8 mēnešos Covid-19 izraisītās krīzes dēļ rezidentiem izsniegto kredītu apjoms gada griezumā jau ir samazinājies par 5,3%, no tiem mājsaimniecībām par 0,5%, bet uzņēmumiem par 9%.

Jāatzīmē, ka kopš 2015. gada jaunizsniegto kredītu apjoms Latvijas mājsaimniecībām veido aptuveni 4,4 miljardus *euro*, no kuriem 2,8 miljardi *euro* ir mājokļa iegādei. Turklāt kredīti 1,1 miljarda *euro* apmērā mājokļu iegādei tika sniegti ar valsts attīstības finanšu institūcijas *ALTUM* atbalstu ģimenēm ar bērniem un jauniem speciālistiem. Tomēr no jauna izsniegto kredītu apjoms mājsaimniecībām mājokļa iegādei 2019. gadā uzrādīja 3,7% samazinājumu.

Covid-19 ieviestie ierobežojumi un nenoteiktība jūtami mazināja mājsaimniecību vēlmi kredītēties. 2020. gada 6 mēnešos no jauna izsniegto kredītu apjoms mājoklim ir par 20% mazāks nekā šajā periodā pērn. Arī uzņēmumiem no jauna uzsniegto kredītu apjoms šā gada 6 mēnešos ir par 5,8% mazāks nekā šajā periodā pērn. Arī ar *ALTUM* atbalstu izsniegto kredītu apjoms gan jaunajām ģimenēm, gan jaunajiem speciālistiem šā gada 6 mēnešos samazinājās. Kopējais ar *ALTUM* atbalstu izsniegto kredītu apjoms 2020. gada 6 mēnešos bija 19% mazāks nekā attiecīgajā periodā pirms gada. Kredītēšanas aktivitāte īpaši kritās pandēmijas uzliesmojuma laikā, kad 2020. gada 2.ceturksnī izsniegto kredītu apjoms jaunajām ģimenēm saruka pat par 37% pret šo pašu periodu pērn.

1.22. attēls Rezidentiem izsniegtie jaunie kredīti (bez refinansētiem kredītiem), milj. *euro*

Kopumā 2019. gadā banku sektors darbojās ar 113,6 milj. *euro* peļņu, kas ir par 60% mazāk nekā 2018. gadā. Savukārt 2020. gada pirmajā pusgadā peļņa sastādīja 40,3 milj. *euro*, kas ir par 66% mazāk nekā pērn šajā periodā. Covid-19 krīze mazināja arī banku kapitāla atdeves rādītāju. 2020. gada 1. pusgadā banku kapitāla atdeves rādītājs bija 3,2% līmenī, kas, salīdzinot ar 2019. gada vidējo rādītāju (9,9%), ir jūtams samazinājums. Tomēr kredītportfeļa kvalitāte 2020. gadā ir uzlabojusies, ienākumus nenesošu kredītu īpatsvars ir 5,3%, kas ir 1,8 procentpunktu uzlabojums salīdzinājumā ar 2019. gada beigām.

Citi finanšu sektora tirgus dalībnieki arī 2020. gadā turpināja uzrādīt stabilu, mērenu izaugsmi. Saskaņā ar Finanšu un kapitāla tirgus komisijas apkopotajiem datiem, palēninoties ekonomikas izaugsmes tempam, kopējais apdrošināšanas sabiedrību parakstīto bruto prēmiju apmērs 2020. gada 1.ceturksnī pieauga par 8,6% salīdzinājumā ar iepriekšējā gada attiecīgo periodu, sasniedzot 143 milj. *euro*, no kuriem 80% ir nedzīvības apdrošināšana. Toties dzīvības apdrošināšanas parakstīto bruto prēmiju apmērs gandrīz trīskāršojās.

Apdrošināšanas sabiedrības 2020. gada 1. ceturksnī kopumā strādāja ar 3,5 milj. *euro* zaudējumiem pretstatā 4,8 milj. *euro* peļņai 2019. gada 1. ceturksnī. Zaudējumi bija dzīvības apdrošināšanas sabiedrībām (11,4 milj. *euro*), kas radās no ieguldījumu pārvērtēšanas. Savukārt nedzīvības apdrošināšanas sabiedrībām peļņa sasniedza 7,8 milj. *euro*, kas bija par 4,1 milj. *euro* vairāk nekā 2019. gada attiecīgajā ceturksnī.

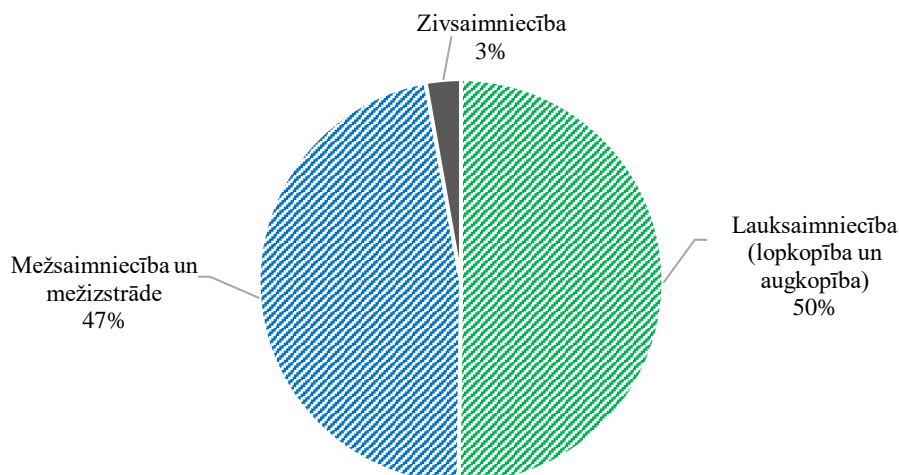
Lauksaimniecība

Latvijas tautsaimniecības nozaru struktūrā lauksaimniecība, apvienojot mežsaimniecības, lauksaimniecības (lopkopība, augkopība) un zivsaimniecības apakšnozares, pērn veidoja 3,8%, kas bija viens no augstākajiem nozares īpatsvaram pēdējo piecpadsmit gadu laikā. Salīdzinot ar 2018. gadu, lauksaimniecības daļa Latvijas ekonomikā pērn ir palielinājusies par 0,4 procentpunktiem, ko nodrošināja spēcīgā nozares izaugsme 2019. gadā.

Lai arī nozares īpatsvars kopējā Latvijas tautsaimniecības struktūrā ir neliels, lauksaimniecībā nodarbināto skaits ir salīdzinoši augsts. 2019. gadā nozarē strādāja 66,3 tūkstoši cilvēku, kas ir 7,3% no kopējā tautsaimniecībā nodarbināto iedzīvotāju skaita. Pērn lauksaimniecībā strādājošo skaits pieauga par 4,7%, tomēr kopumā kopš 2008-2009. gada finanšu krīzes nozarē ir vērojama lejupslidoša nodarbināto skaita tendence. Savukārt, pieaugot nozares pievienotajai vērtībai, uzlabojas lauksaimniecības produktivitātes rādītāji – pērn, salīdzinot ar 2018. gadu, pievienotā vērtība nozarē uz nodarbināto palielinājusies par 7,2%, bet salīdzinājumā ar 2008. gadu tā pieaugusi par 61%.

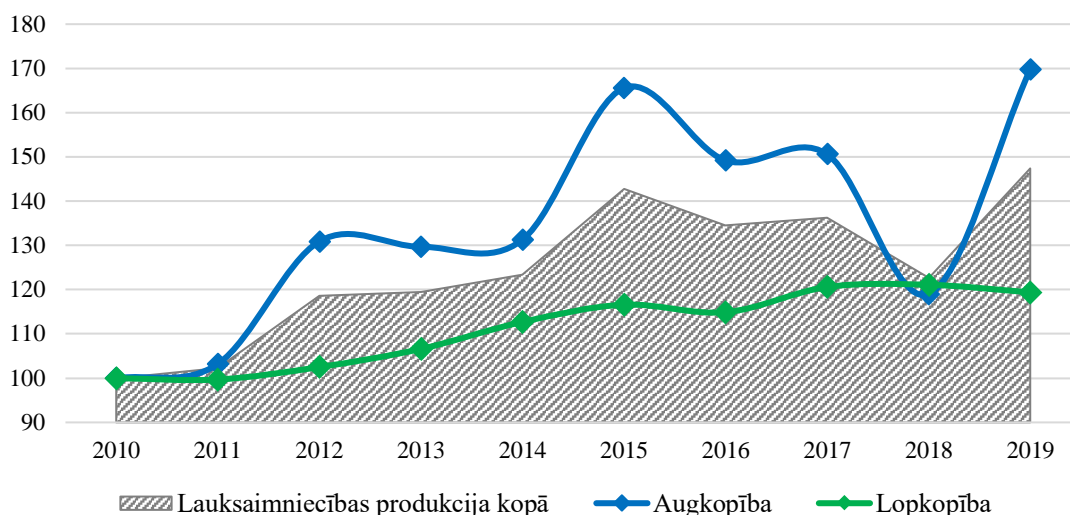
2019. gadā lauksaimniecība uzrādīja straujāko izaugsmi pēdējo desmit gadu laikā, salīdzinājumā ar 2018. gadu nozarē radītajai pievienotajai vērtībai palielinoties par 12,3%. Tik spēcīgu nozares izaugsmi nodrošināja lopkopības un augkopības apjomu straujais pieaugums, kā arī mērenāks pievienotās vērtības kāpums mežsaimniecībā un mežizstrādē. Savukārt šogad lauksaimniecības nozare uzrāda vājus rezultātus, šā gada pirmajā pusgadā salīdzinājumā ar attiecīgo laika posmu 2019. gadā nozarē radītajai pievienotajai vērtībai samazinoties par 1,1%, ko izraisīja kritums gan mežsaimniecībā, gan zivsaimniecībā.

1.23. attēls Lauksaimniecības nozares pievienotās vērtības struktūra 2019. gadā (%)

Lielākā lauksaimniecības apakšnozare, kura apvieno lopkopību un augkopību, 2019. gadā veidoja pusi no visa lauksaimniecības sektora kopējās pievienotās vērtības un pērn uzrādīja izaugsmi 23,8% apmērā (1.24. attēls). To nodrošināja straujais augkopības apjomu pieaugums (+42,7%), ko noteica vēsturiski augstākā graudaugu kopražā Latvijā. Tajā pašā laikā lopkopības apjomi pēdējo gadu laikā bijuši salīdzinoši stabili un 2019. gadā uzrādīja nelielu apjomu kritumu – par 1,4%.

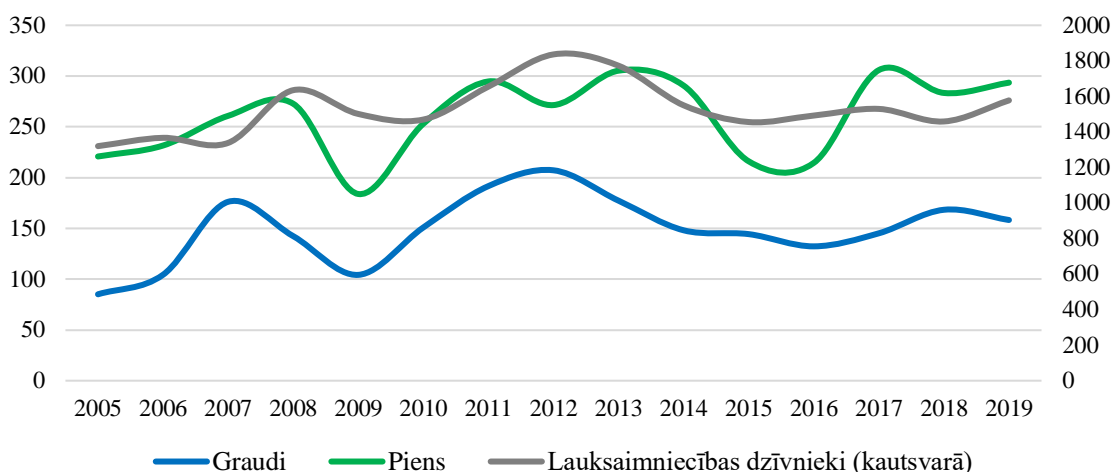
1.24. attēls Lauksaimniecības produkcijas indeksi (salīdzināmajās cenās), 2010=100

Savukārt šā gada pirmajā pusē lauksaimniecība attīstās daudz mērenāk, salīdzinot ar 2019. gada pirmo pusgadu, augkopības un lopkopības pievienotajai vērtībai kopā palielinoties tikai par 1,4%. Nozares pārstāvji šovasar ir norādījuši, ka laika apstākļi graudaugu audzēšanai šogad nav bijuši ideāli saistībā ar ilgstošo sausumu pavasarī un vasaras sākumā, kā arī vētrām un krusu atsevišķos valsts reģionos, kas daudzviet sagāza labību veldrē un pamatīgi bojāja labības laukus. Tajā pašā laikā ražas novākšanas periodā laikapstākļi bijuši ļoti labi. Tādējādi, lai arī iepriekš cerētā rekordraža šogad visticamāk ievākta netiks, ko papildus apgrūtina pērn sasniegtais augstais ražas līmenis, kopumā situācija graudkopībā vērtējama pozitīvi. Tomēr šā gada pirmajā pusē samazinājušies lopkopības produkcijas, proti, gaļas, piena un olu, ražošanas apjomi.

Lauksaimniecības produkcijas cenas 2019. gadā salīdzinājumā ar 2018. gadu pieauga par 4,6%, straujāku pieaugumu uzrādot augkopības produkcijas cenām (+8,8% gada griezumā), kamēr lopkopības produkcijas cenas palielinājās par 5,0%, tajā skaitā piena cenas – par 3,6% (1.25. attēls). Savukārt šogad lauksaimniecības produkcijas cenas samazinās, 2020. gada pirmajā pusgadā salīdzinājumā ar attiecīgo laika periodu pērn cenu kritumam sasniedzot 4,1%. Graudu cenas bija par 2,8% zemākas nekā 2019. gada pirmajā pusgadā un, atsaucoties uz nozares pārstāvju vērtējumu, šogad graudaugu cenas visdrīzāk nepieaugs, ņemot vērā, ka šogad pasaulē gaidāma rekordraža un līdz ar to rekordaugsti graudu krājumi. Savukārt starp visām augkopības kultūrām straujākais cenu kritums šā gada pirmajā pusē reģistrēts kartupeļiem – to cenas gada griezumā sarukušas par 30,0%. Lopkopības produkcijas cenas 2020. gada pirmajā pusē samazinājās par 2,5%, ko visbūtiskāk noteica zemākas liellopu un piena produkcijas cenas.

1.25. attēls Lauksaimniecības produkcijas cenas, euro par vienu tonnu

Mežsaimniecība un mežizstrāde, kura veido gandrīz vai pusi no lauksaimniecības sektora, pērn uzrādīja pievienotās vērtības kāpumu par 5,9%, ko nodrošināja mežizstrādes darbu veikšanai labvēlīgie laikapstākļi. Arī kokmateriālu cenas, lai arī zemākas nekā 2018. gadā, joprojām bija salīdzinoši augstas, īpaši gada pirmajā pusē. Toties 2020. gada pirmajā pusgadā mežsaimniecībā vērojams kritums, salīdzinot ar pērnā gada pirmo pusgadu, apakšnozares pievienotajai vērtībai samazinoties par 2,8%. Turklāt šā gada pirmajā pusē lielai daļai apaļkoku samazinājās vidējās iepirkumu cenas, nelabvēlīgi ietekmējot mežsaimnieku finansiālo situāciju.

Savukārt zivsaimniecība, kas veido tikai 3% no kopējais lauksaimniecības nozares pievienotās vērtības, pērn uzrādīja sarukumu par 22,9%. Tas sakrīt ar datiem par zivju nozveju, kuri uzrāda kopējās nozvejas samazinājumu 2019. gadā par 18,3%. Arī šogad zivsaimniecības nozarē turpinās kritums, pirmajā pusgadā nozares pievienotajai vērtībai samazinoties tikpat strauji kā pērn kopumā – par 22,6%. Attiecīgi šajā laika periodā par 26,5% ir samazinājusies zivju nozveja un jūras produktu ieguve.

Kopumā lauksaimniecības perspektīvas šim gadam ir vājākas nekā pērn, ko cita starpā netieši ietekmējusi arī Covid-19 krīze. Šogad gaidāma laba graudaugu raža, taču tā visdrīzāk nepārspēs pagājušā gada augsto līmeni. Šogad samazinās arī atsevišķu lopkopības kultūru ražošanas apjomi, kā arī sarūk lauksaimniecības produkcijas cenas. Turklāt maz ticams, ka kopējos lauksaimniecības rezultātus šogad varētu pozitīvi ietekmēt mežsaimniecības sniegums.

1.2.3. Inflācija

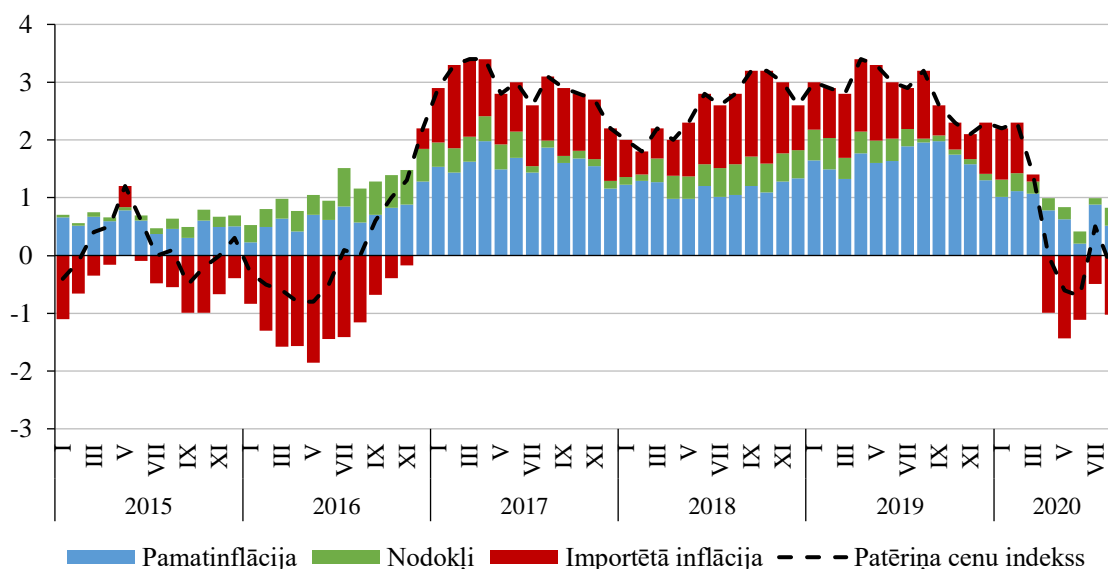
2019. gadā salīdzinājumā ar iepriekšējo gadu patēriņa cenas Latvijā pieauga par 2,8%, palielinoties gan preču, gan pakalpojumu cenām attiecīgi par 2,7% un 3,0%. Patēriņa cenu kāpumu noteica izejvielu cenu pieaugums pasaules biržās, kas atspoguļojās augstākās pārtikas, gāzes un cietā kurināmā cenās. Papildu tam noturīgā ekonomikas izaugsme un darba samaksas kāpums veicināja iedzīvotāju pirktspēju, kas tiešā veidā stimulēja pakalpojumu cenu pieaugumu, it īpaši veselības un personīgo aprūpes pakalpojumu, ēdināšanas un izmitināšanas pakalpojumu, kā arī atpūtas un kultūras pakalpojumu cenas.

Patēriņa cenu kāpums 2019. gadā bija fiksēts visās ES dalībvalstīs, kamēr vidējā eirozonas un ES inflācija attiecīgi bija 1,2% un 1,5%. Salīdzinājumā ar ES augstāka inflācija Latvijā skaidrojama ar vairākiem faktoriem. Pirmkārt, inflācijas atšķirību nosaka dažāds ekonomikas attīstības temps. Ja Latvijas nominālais IKP 2019. gadā palielinājās par 4,9%, tad ES vidēji ekonomikas izaugsme bija zemāka un veidoja 3,4%. Otrkārt, patēriņa groza atšķirīgā

struktūra. Ekonomiski attīstītākajās valstīs tādu preču kā pārtikas, degvielas, alkoholisko dzērienu un tabakas īpatsvars kopējā patēriņa grozā ir zemāks, tādējādi pat pie vienāda šo preču cenu kāpuma ietekme uz inflāciju dažādās valstīs var ievērojami atšķirties. Piemēram, pārtikas produktu īpatsvars Latvijas patēriņa grozā sasniedz gandrīz 22%, bet ES vidēji ir ap 15%, un šo preču cena 2019. gadā Latvijā pieauga par 2,9%, bet ES vidēji par 2,0%. Tieši pārtikas cenu pieaugums Latvijā 2019. gadā nodrošināja lielāko devumu kopējā patēriņa cenu kāpumā. Treškārt, atšķirīga nodokļu politika. 2019. gadā Latvijā tika palielināta akcīzes nodokļa likme alkoholiskajiem dzērieniem un tabakai, kā arī dabas resursu nodokļa likme, kā rezultātā alkoholiskie dzērieni, tabakas izstrādājumi un atkritumu savākšanas pakalpojumi 2019. gadā sadārdzinājās attiecīgi par 4,9%, 6,7% un 17,0%. Tādējādi nodokļu likmju izmaiņas 2019. gadā palielināja patēriņa cenu kāpumu vidēji par 0,3 procentpunktiem. Savukārt pamatinflācija jeb patēriņa cenu izmaiņas, kas raksturo ekonomikas attīstību iekšējā tirgū, palielināja vidējo inflāciju par 1,7 procentpunktiem.

2020. gada pirmajos astoņos mēnešos patēriņa cenu līmenis Latvijā salīdzinājumā ar attiecīgo periodu iepriekšējā gadā pieauga par 0,6%. Lai arī patēriņa cenas kopumā palielinājās, cenu pieauguma diapazons pa mēnešiem bija plašs un kopš gada sākuma kopējā inflācijas aina Latvijā ir būtiski mainījies Covid-19 pandēmijas ietekmē, kas galvenokārt izpaudās kā naftas cenu samazinājums pasaules tirgos un straujš pieprasījuma kritums ar tūrisma nozari saistītajiem pakalpojumiem, piemēram, aviopārvadājumiem un izmitināšanas pakalpojumiem. Ja vēl janvārī un februārī gada inflācija pārsniedza 2%, tad maijā un jūnijā pirmo reizi kopš 2016. gada vidus Latvijā bija fiksēta deflācija un cenas samazinājās attiecīgi par 0,6% un 0,7% salīdzinājumā ar attiecīgajiem mēnešiem iepriekšējā gadā. Jūlijā atgriezās inflācija, kad patēriņa cenas pieauga par 0,5% salīdzinājumā ar iepriekšējā gada attiecīgo periodu, ko lielā mērā ietekmēja straujāks pārtikas cenu pieaugums. Savukārt augustā jau atkal tika fiksēta deflācija 0,2% apmērā. Detalizētāka patēriņa cenu izmaiņu dinamika pa mēnešiem ir atspoguļota 1.26. attēlā.

1.26. attēls Patēriņa cenu indeksa izmaiņas (%) un komponentu devums

Kopumā preču cenas astoņos mēnešos samazinājās par 0,1%, ko lielā mērā ietekmēja energoresursu cenu kritums, kamēr pakalpojumu cenas turpināja palielināties un bija par 2,1% augstākas nekā pērnā gada astoņos mēnešos. Tomēr jau no šā gada aprīļa bija vērojama Covid-19 pandēmijas ietekme. Piemēram, šā gada maijā un jūnijā preču cenu kritums vidēji bija 1,6% salīdzinājumā ar attiecīgo periodu pērn, bet pakalpojumu cenu pieaugums vidēji bija vien 1,5% salīdzinājumā ar iepriekšējā gada maiju un jūniju.

Zemo inflācijas līmeni kopš šī gada aprīļa noteica gan ārējie, gan iekšējie faktori. Tomēr lielāko negatīvo devumu patēriņa cenu izmaiņās nodrošināja tieši ārējie faktori jeb naftas cenu kritums pasaules biržās. Vidējā degvielas cena Latvijas benzīntankos laikā periodā no aprīļa līdz augustam bija par 16,6% zemāka nekā iepriekšējā gada attiecīgajā periodā. Savukārt aprīlī un maijā kritums pārsniedza 20%, kas bija straujākais kritums kopš 1998. gada. Kopumā degvielas cena Latvijā šā gada astoņos mēnešos bija par 9,5% zemāka nekā pagājušā gada attiecīgajā periodā.

Naftas cenu kritums sākās vēl šā gada sākumā, ko ietekmēja gan ekonomikas sentimenta pasliktināšanās pasaulē saistībā ar straujo Covid-19 izplatību Ķīnā, gan Naftas eksportētājvalstu organizācijas un Krievijas nespēja vienoties par naftas ieguves apjomu samazināšanu marta sākumā, lai stabilizētu naftas piedāvājumu. Pēc Naftas eksportētājvalstu organizācijas plus sanāksmes Saūda Arābija paziņoja, ka samazinās savu naftas cenu aprīļa piegādēm līdz 25 ASV dolāriem par barelu un vienlaicīgi palielinās naftas ieguvi, tādējādi vienas dienas laikā naftas cena samazinājās par 25%. Tomēr jau aprīļa vidū Naftas eksportētājvalstu organizācijas plus valstis vienojās par naftas ieguves apjomu samazinājumu par aptuveni 10 milj. barelu dienā, sākot jau no šā gada maija, noslēdzot vienošanos tikai uz diviem mēnešiem. Neskatoties uz būtisku naftas ieguves apjomu samazinājumu, tas nav bijis pietiekoši, lai pilnībā kompensētu naftas pieprasījuma kritumu pasaulē, kas vērtējams 20-30 milj. barelu dienā apmērā.

Jūnija sākumā Naftas eksportētājvalstu organizācijas plus valstis vienojās pagarināt naftas ieguves apjomu samazinājuma periodu līdz jūlija beigām. Ņemot vērā šo vienošanos, kā arī to, ka valstis pakāpeniski atvieglāja koronavīrusa izplatības ierobežošanai noteiktos noteikumus un palielinājās energoresursu patēriņš, it īpaši Ķīnā, naftas cenas pieauga līdz 45 ASV dolāriem par barelu. Pašreiz naftas cenu samazinājumam nav pamata, un, visticamāk, naftas cena līdz ziemei saglabāsies diezgan stabila zem 50 ASV dolāru par barelu. Savukārt pēc tam naftas cenu ietekmēs pasaules valstu ekonomikas atgūšanās temps, it īpaši to valstu, kuras visvairāk patērē naftu, proti, ASV, Ķīna, Indija, Japāna un ES. Neskatoties uz to, ka kopš marta naftas cena ir vairāk nekā dubultojusies, tā joprojām ir būtiski zemāka par pagājušā gada vidējo līmeni. Tādējādi līdz šā gada beigām degvielas cena Latvijā būs zemāka nekā pērnajā gadā.

No naftas cenām ir atkarīgas arī administratīvi regulējamās cenas dabasgāzei un siltumenerģijai. 2020. gada astoņos mēnešos dabasgāze bija par 17,0% lētāka nekā attiecīgajā periodā pirms gada, bet siltumenerģija bija par 0,3% dārgāka. Vairāki siltumenerģijas uzņēmumi paziņojuši par siltumenerģijas tarifa samazināšanu līdz ar naftas cenu kritumu. Piemēram, AS *Rīgas Siltums* kopš šā gada sākuma jau trīs reizes samazināja siltumenerģijas tarifus, tomēr bāzes efektu dēļ siltumenerģijas cenu kritums šā gada astoņos mēnešos kopumā inflācijas datus nav novērots. Tomēr tieši šā gada augustā, kad stājas spēkā jauns tarifs, siltumenerģijas cena bija jau par 10,9% lētāka nekā pirms gada. Savukārt no šā gada 1. oktobra AS *Rīgas Siltums* vēlreiz samazinās siltumenerģijas tarifu. Sabiedrisko pakalpojumu regulēšanas komisija jau apstiprināja sagatavoto tarifa izmaiņas projektu. Līdz ar to siltumenerģijas cenu kritums turpmākajos šā gada mēnešos gada griezumā saglabāsies ap 11%, tādējādi 2020. gadā vidēji siltumenerģijas cena būs par aptuveni 3,8% zemāka nekā 2019. gadā.

Cenu kritums vērojams arī elektroenerģijai, kas šā gada astoņos mēnešos bija par 2,8% lētāka nekā 2019. gada attiecīgajā periodā. Cenu kritumu noteica elektroenerģijas patēriņa kritums silto laika apstākļu dēļ ziemas mēnešos, kā arī zemāka ekonomiskā aktivitāte ārkārtas situācijas laikā. Ņemot vērā, ka lielākajai daļai mājāsaimniecību ir uz ilgāku laiku fiksētie elektrības tarifi, tās mazākā mērā izjūt elektrības cenu kritumu nekā tās mājāsaimniecības, kurām ir dinamiskie tarifi, kas regulāri mainās atkarībā no elektroenerģijas cenas biržā. Svarīgi atzīmēt, ka lētāka degviela un cenu kritums ar mājokli saistīto energoresursu precēm un pakalpojumiem, kam ir liels īpatsvars tieši mazāk turīgo iedzīvotāju patēriņā, pašreizējos pandēmijas apstākļos vērtējams pozitīvi, jo mazina iedzīvotāju ikmēneša izmaksas.

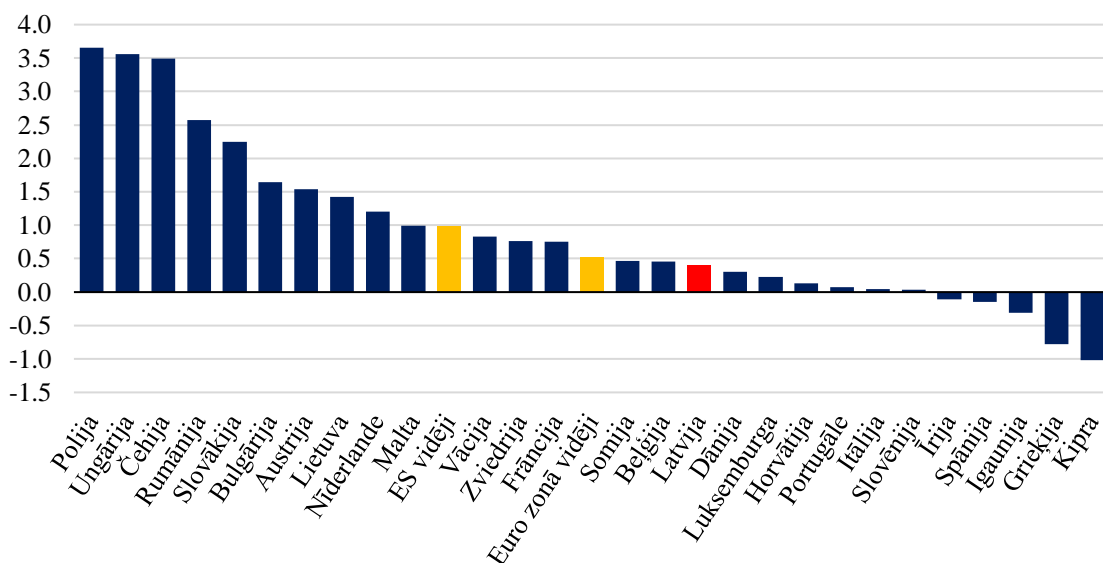
Robežu slēgšana un ārvalstu tūristu skaita būtisks kritums negatīvi ietekmēja to pakalpojumu cenu dinamiku, kuri izteikti bija orientēti uz ārvalstu tūristiem. Piemēram, izmitināšanas pakalpojumu cenas šā gada astoņos mēnešos samazinājās par 7,7%, bet ārkārtas situācijas laikā šo pakalpojumu cenu kritums pārsniedza 10%. Arī īres tirgū, kur toni galvenokārt nosaka aktivitāte Rīgā, ietekmēja pandēmiju ierobežojošie pasākumi. Mazāks pieprasījums pēc īres dzīvokļiem Vecrīgā un Rīgas centrā, kurus izīrē galvenokārt ārvalstu viesiem, mazināja mājokļa īres cenu par 1,6% šā gada astoņos mēnešos kopumā, bet kopš šā gada aprīļa mājokļa īres maksas kritums pārsniedz 5%.

Slēgtās robežas ārkārtas situācijas periodā un ieviestie ierobežojumi negatīvi ietekmēja ne tikai iebraucošo tūristu skaitu no ārvalstīm, bet ierobežoja arī Latvijas iedzīvotāju iespēju doties uz ārvalstīm. Tādējādi pasažieru aviopārvadājumu cenas šā gada astoņos mēnešos kopumā samazinājās par 0,2%, bet vasaras mēnešos jeb atvaļinājumu laikā aviobiļešu cenu kritums nedaudz pārsniedza 5%. Kopš marta ārvalstu tūristu skaits Latvijā ir samazinājies vairāk nekā par 80%. Tikpat būtisks iebraukušo ārvalstu tūristu kritums, visticamāk, saglabāsies līdz gada beigām. Ar tūrisma saistītās nozares šajā krīzē cieta visvairāk un atgūšanos varētu sagaidīt tikai tad, kad būs rasts risinājums Covid-19 vīrusa izplatības apturēšanai. Tāpēc arī iepriekš minētajiem pakalpojumiem līdz gada beigām saglabāsies cenu kritums gada izteiksmē.

Iepriekš minēto preču un pakalpojumu cenu kritumu kompensēja pārtikas un bezalkoholisko dzērienu cenu pieaugums par 2,8%. Izteikti augsts cenu kāpums fiksēts svaigiem augļiem (+19,6% gada griezumā), gaļai un gaļas izstrādājumiem (+7,6%), maizei un graudaugiem (+2,7%), cukuram (+3,4%), ko lielā mērā noteica ārējie faktori. Augļu un graudaugu cenu palielinājumu ietekmēja pērnā gada sliktā raža Eiropā. Savukārt gaļas un gaļas izstrādājumu cenu pieaugumu ietekmēja Āfrikas cūku mēra uzliesmojums Ķīnā pērnā gada vidū, būtiski samazinot cūkgaļas piedāvājumu pasaulē kopumā.

Pandēmijas apstākļos grūti prognozēt pārtikas cenu izmaiņas. Šā gada otrajā ceturksnī pārtikas cenu pieaugums pasaulē piebremzējies, ko lielā mērā ietekmēja vājš pieprasījums lopbarības un biodīzeļdegvielas nozarēs, kā arī augsti atsevišķu kultūru eksporta krājumi. Savukārt šā gada trešajā ceturksnī pārtikas cenas uzrāda jau augšupvērstu dinamiku, ko, visticamāk, ietekmēja patērētāju un uzņēmēju sentimentu uzlabošanās un labāki, nekā prognozēts, ekonomikas rādītāji pasaulē šā gada otrajā ceturksnī. Jāatzīmē arī, ka tieši pārtikas preču grupas cenu pieauguma dēļ šogad kopumā Latvijā nebūs deflācijas.

1.27. attēls Saskaņotā patēriņa cenu indeksa izmaiņas 2020. gada astoņos mēnešos salīdzinājumā ar 2019. gada astoņiem mēnešiem, ES dalībvalstīs, %

Saskaņotais patēriņa cenu indekss Latvijā šā gada astoņos mēnešos palielinājās par 0,4% salīdzinājumā ar pērnā gada attiecīgo periodu. Patēriņa cenu indeksa pieaugums šā gada astoņos mēnešos bija nedaudz augstāks nekā saskaņotā patēriņa cenu indeksa pieaugums, ko lielā mērā nosaka atšķirīgs preču un pakalpojumu īpatsvars abos indeksos. Saskaņotā patēriņa cenu indeksa kāpums ES un vidēji eirozonā ir augstāks nekā Latvijā, tomēr inflācijas tendences ES kopumā ir līdzīgas. Kopš šā gada sākuma gan ES, gan eirozonā saskaņotā patēriņa cenu kāpums būtiski piebremzējās, ko galvenokārt ietekmēja straujš energoresursu cenu un ekonomiskās aktivitātes samazinājums.

1.2.4. Nodarbinātība un bezdarbs

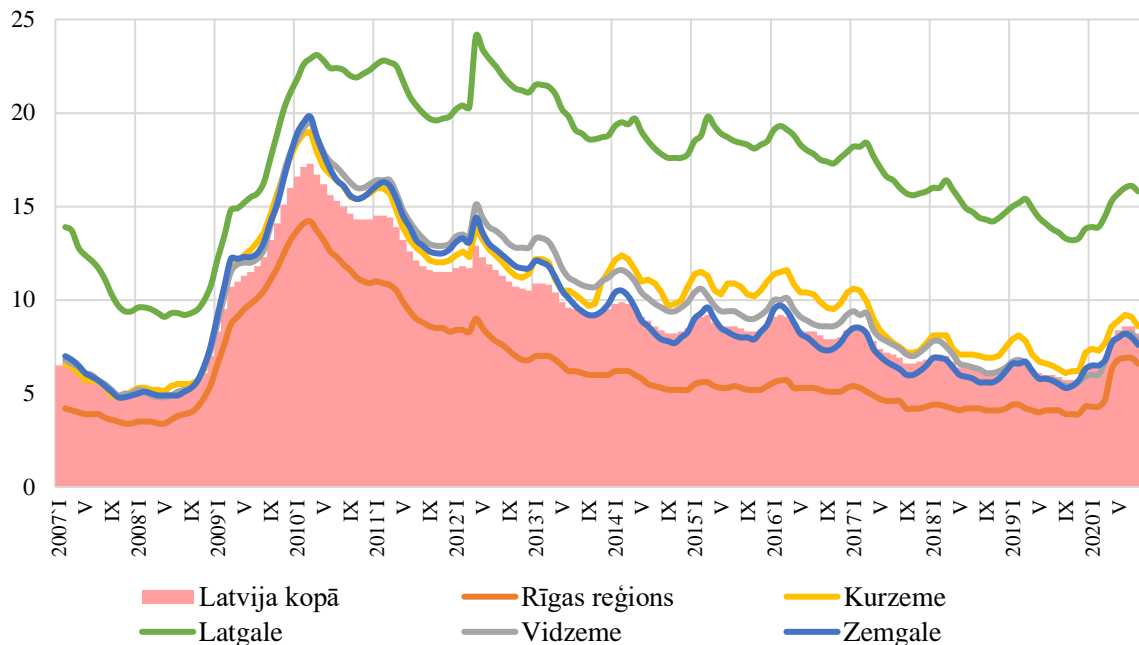
Līdz ar straujo ekonomikas izaugsmi pēdējos trijos gados Latvijā bija vērojama visai strauja bezdarba līmeņa samazināšanās, kas atsevišķās nozarēs un profesijās jau robežojās ar darbaspēka trūkumu, līdz 2020. gadā to pārtrauca jaunā koronavīrusa izraisītā krīze. Vienlaikus tautsaimniecībā nodarbināto iedzīvotāju skaita pieaugums pēdējos gados bija tikai mērens, ko noteica ierobežotais darbaspējas vecuma iedzīvotāju skaits.

2019. gadā bezdarba līmenis, pēc darbaspēka apsekojuma, bija samazinājies par 1,1 procentpunktu līdz 6,3% no ekonomiski aktīvajiem iedzīvotājiem. Savukārt jau 2020. gada pirmajā ceturksnī, kad Covid-19 krīze vēl tikai sāka ietekmēt ekonomiku, bezdarba līmenis, pēc darbaspēka apsekojuma, salīdzinot ar 2019. gada pirmo ceturksni, palielinājās par 0,5 procentpunktiem, sasniedzot 7,4%. Vēl straujāks bezdarba pieaugums sekoja otrajā ceturksnī, kad bezdarba līmenis palielinājās līdz 8,6% un bija par 2,2 procentpunktiem augstāks nekā pirms gada. Neskatoties uz salīdzinoši straujo kāpumu ceturkšņa laikā, bezdarba līmenis bija atgriezies 2017. gada līmenī un tālu atpalika no iepriekšējās finanšu krīzes laika rādītājiem, kad 2010. gada pirmajā ceturksnī bezdarba līmenis bija sasniedzis maksimumu – 21,3% no ekonomiski aktīvajiem iedzīvotājiem.

Līdzīgu bezdarba pieauguma dinamiku, bet ietverot jau arī jūlija un augusta situāciju, parāda NVA dati par reģistrēto bezdarbnieku skaitu un reģistrētā bezdarba līmeni. Laikā no februāra beigām līdz jūnija beigām reģistrēto bezdarbnieku skaits palielinājās par 20 tūkstošiem jeb 34,4%, reģistrētā bezdarba līmenim pieaugot no 6,3% līdz 8,6%. Savukārt jūlijā bezdarba pieaugums jau bija apstājies, bet augustā jau bija vērojams salīdzinoši straujš bezdarbnieku skaita samazinājums – par 2,8 tūkstošiem un mēneša beigās bezdarba līmenis bija samazinājies līdz 8,2% no ekonomiski aktīvajiem iedzīvotājiem.

Krīzē darbu zaudējot pirmām kārtām izmitināšanā un ēdināšanā, transportā, kā arī mākslas, izklaides un atpūtas nozarē strādājošajiem, bezdarba līmenis visstraujāk auga Rīgā un Rīgas apkārtnē, kamēr Latvijas reģionos, kur bezdarba līmenis jau iepriekš bija augstāks, Covid-19 ietekme darba tirgū bija daudz mazāk jūtama. Rīgas reģionā bezdarba līmenis laikā no februāra beigām līdz jūnija beigām palielinājās par 2,6 procentpunktiem, kamēr Zemgalē un Kurzemē pieaugums bijis tikai 1,7-1,9 procentpunktu apmērā. Bezdarbnieku skaits Rīgas reģionā šajā laikā auga par 62,6% jeb 13,3 tūkstošiem, kamēr Latgalē bezdarbnieku skaita pieaugums bijis tikai 10,9% jeb 1,8 tūkstoši. Tomēr, neskatoties uz atšķirīgo dinamiku šā gada laikā, bezdarba līmenis Rīgas reģionā joprojām ir ievērojami zemāks – 6,6% augusta beigās, kamēr Latgalē tas sasniedz 15,8% no ekonomiski aktīvajiem iedzīvotājiem (1.28. attēls).

1.28. attēls Reģistrētā bezdarba līmenis Latvijas reģionos (% no ekonomiski aktīvajiem iedzīvotājiem) perioda beigās

Darbu zaudējot vispirms tieši krīzes skartajās nozarēs nodarbinātajiem, procentuāli straujākais bezdarbnieku skaita pieaugums 2020. gada otrajā ceturksnī bija 20-24 gadu vecuma grupā. Arī pēc izglītības līmeņa visstraujākais bezdarba pieaugums bijis starp vispārējo vidējo izglītību ieguvušajiem, kamēr cilvēkus ar augstāko izglītību vai tikai pamatzglītību ieguvušos krīze skāra salīdzinoši mazāk.

Jāatzīmē arī, ka kopējo bezdarba līmeni valstī laikā no šā gada marta līdz jūnijam palīdzēja ierobežot dīkstāves pabalstu piešķiršana to uzņēmumu darbiniekiem, kuriem krīzes laikā bija būtiski kritušies darbības apjomi. Laikā no marta līdz jūnijam dīkstāves pabalstus vidēji mēnesī saņēma 31,7 tūkstoši cilvēku. Vislielākais dīkstāves pabalstu saņēmēju skaits bija aprīlī – 42,4 tūkstoši, bet līdz jūnijam līdz ar krīzes mazināšanos pabalstu saņēmēju skaits saruka līdz 25,6 tūkstošiem. Bez šiem dīkstāves pabalstiem reģistrētā bezdarba līmenis aprīlī un maijā būtu pietuvojies jau 12,5% – līmenim, kādā tas bija 2011.-2012. gadā īsi pēc globālās finanšu krīzes pārvarēšanas.

Tautsaimniecībā nodarbināto iedzīvotāju skaits 2019. gadā palielinājās tikai par 0,1% līdz 910 tūkstošiem un nodarbinātības pieaugumu bremzēja galvenokārt sarūkošais darbaspējas vecuma iedzīvotāju skaits. Kā liecina dati par aizņemtajām darba vietām, visstraujāk jaunas darba vietas pagājušā gada laikā veidojās administratīvo pakalpojumu, izmitināšanas un ēdināšanas, kā arī veselības un sociālās aprūpes nozarēs, kur aizņemto darba vietu skaits 2019. gadā bija attiecīgi par 4,7%, 3,9% un 3,3% lielāks nekā iepriekšējā gadā. Savukārt lielākais darba vietu skaita samazinājums 2019. gadā bija energoapgādes un valsts pārvaldes nozarēs.

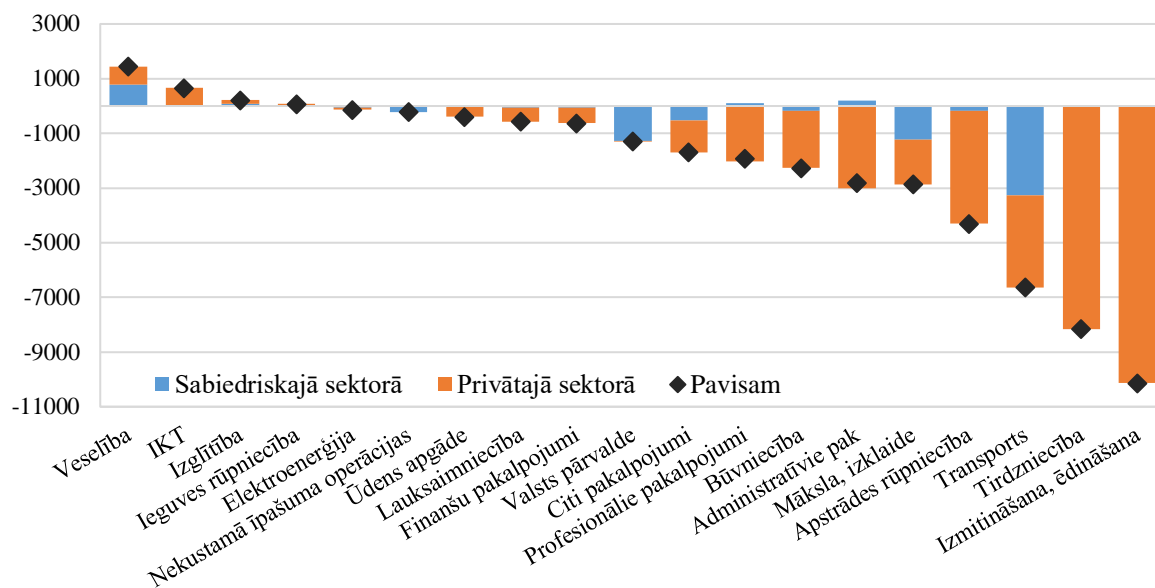
2020. gada pirmajā pusē tautsaimniecībā nodarbināto iedzīvotāju skaits Covid-19 krīzes ietekmē kritās un gada pirmajā ceturksnī, pēc darbaspēka apsekojuma datiem, strādājošo iedzīvotāju skaits bija par 0,2% mazāks nekā pirms gada. Gada otrajā ceturksnī nodarbināto skaita samazinājums gada griezumā sasniedza jau 1,5%.

Atšķirībā no darbaspēka apsekojuma, kas balstās uz iedzīvotāju aptauju datiem un ietver visus nodarbinātības veidus, tajā skaitā darba ņēmējus, darba devējus, pašnodarbinātos iedzīvotājus, uzņēmumu dati šogad uzrāda krietni straujāku aizņemto darba vietu skaita samazināšanos. 2020. gada otrā ceturksņa beigās aizņemto darba vietu skaits bijis par 41,8

tūkstošiem jeb 4,5% mazāks nekā pirms gada, tajā skaitā darba vietu skaits privātajā sektorā samazinājies par 5,6% un sabiedriskajā sektorā – par 2,0%.

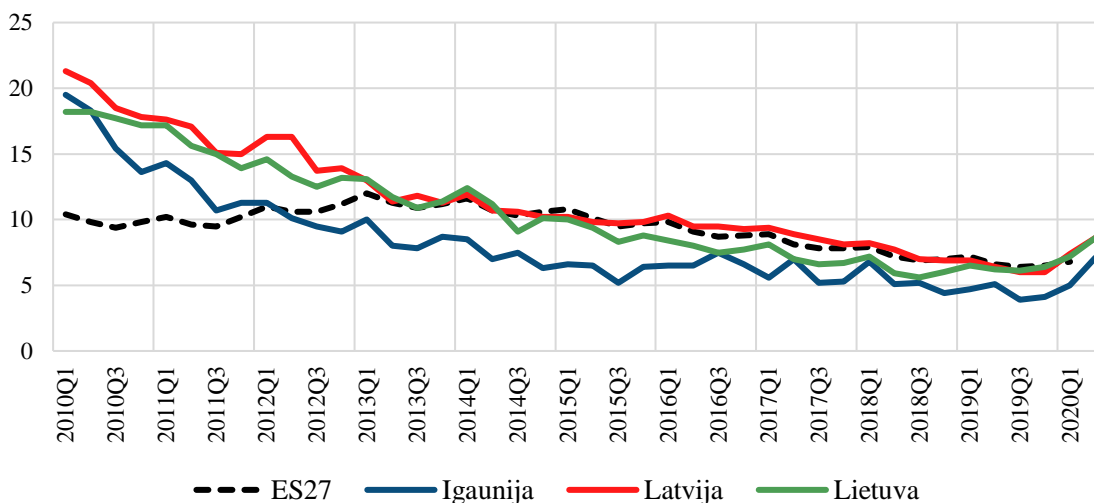
Vislielākais aizņemto darba vietu skaita kritums bijis Covid-19 krīzes tieši skartajās nozarēs – izmitināšanā un ēdināšanā darba vietu skaits samazinājies par 10,1 tūkstošiem jeb 26,6%, tirdzniecībā – par 8,1 tūkstošiem jeb 5,5% un transportā – par 6,6 tūkstošiem jeb 8,6%. Procentuāli ļoti straujš darba vietu samazinājums bijis arī mākslas, izlaides un atpūtas nozarē – par 11,1%. Neliels darba vietu skaita pieaugums šogad bijis tikai veselības, informācijas un komunikāciju tehnoloģiju, izglītības un ieguves rūpniecības nozarēs (1.29. attēls).

1.29. attēls Aizņemto darba vietu skaita izmaiņas gada laikā, 2020. gada 2. ceturkšņa beigas/2019. gada 2. ceturkšņa beigas

Kopumā situācija darba tirgū visās Baltijas valstīs šogad attīstījies līdzīgi un bezdarbs visās valstīs palielinājies gandrīz vienādi. Igaunijā bezdarba līmenis šā gada otrajā ceturksnī, salīdzinot ar attiecīgo ceturksni pirms gada, palielinājies par 2,0 procentpunktiem līdz 7,1%, Latvijā – par 2,2 procentpunktiem līdz 8,6% un Lietuvā – par 2,4 procentpunktiem līdz 8,6%. Vienlaikus bezdarba līmenis Igaunijā joprojām ir būtiski zemāks nekā Latvijā un Lietuvā, kur tas pēdējos ceturkšņos bijis praktiski vienāds, tuvu ES vidējam līmenim (1.30. attēls).

1.30. attēls Bezdarba līmenis Baltijas valstīs un ES vidēji, pa ceturkšņiem, % no ekonomiski aktīvajiem iedzīvotājiem

1.2.5. Iedzīvotāju ienākumi

Līdz ar straujo ekonomikas izaugsmi un augošo pieprasījumu pēc darbiniekiem pēdējos gados Latvijā bija vērojams visai straujš mēneša vidējās darba samaksas pieaugums, kas turpinājās vēl šā gada pirmajā ceturksnī, Covid-19 krīzes ietekmē būtiskāk palēninoties tikai nākamajos trīs mēnešos.

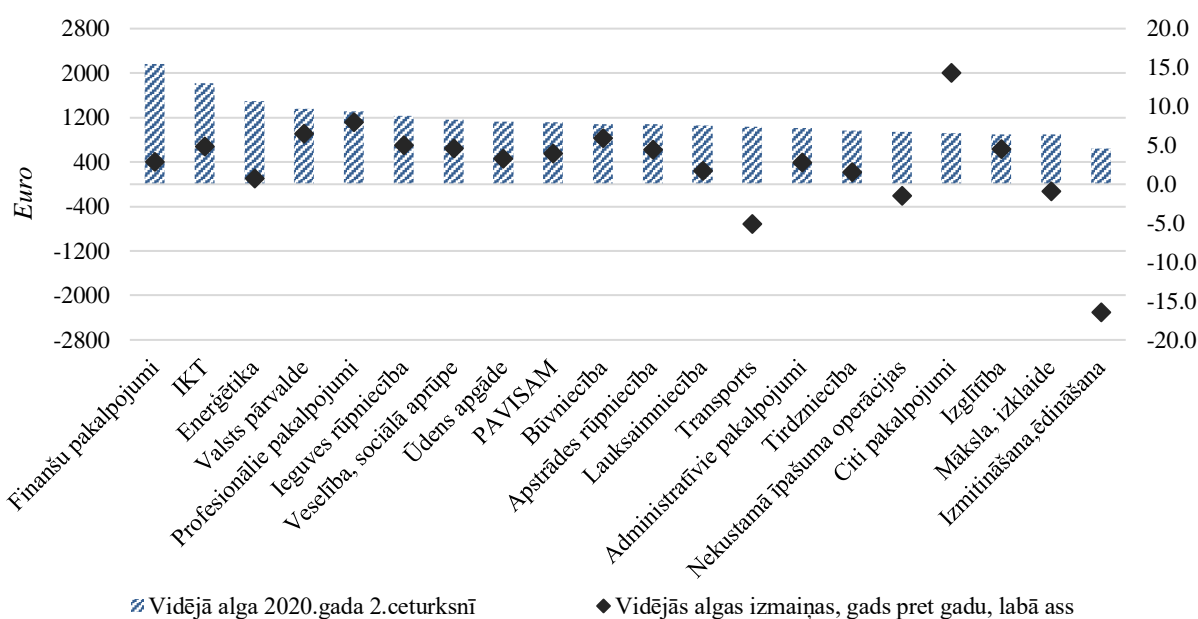
2019. gadā mēneša vidējā bruto darba samaksa palielinājās par 7,2%, vidējai algai sasniedzot 1 076 *euro*. Pagājušajā gadā kopumā straujāks darba samaksas pieaugums bija privātajā sektorā, kur mēneša vidējā bruto darba samaksa palielinājās par 7,6%, kamēr sabiedriskajā sektorā tā auga par 6,8%. Tomēr vēl joprojām augstāks darba samaksas līmenis saglabājās sabiedriskajā sektorā, kur vidējā alga bija 1 103 *euro*, kamēr privātajā sektorā tā veidoja 1 067 *euro*.

2020. gada pirmajā ceturksnī inerces rezultātā vēl saglabājās visai spēcīgs darba samaksas pieaugums, mēneša vidējai bruto darba samaksai, salīdzinot ar pagājušā gada pirmo ceturksni, palielinoties par 6,6% līdz 1 100 *euro*. Otrajā ceturksnī darba samaksas pieaugums palēninājās līdz 3,9%, taču mēnešu dati rāda, ka pēc sabremzēšanās aprīlī un maijā, jūnijā darba samaksas pieaugums atkal kļuvis straujāks. Aprīlī, salīdzinot ar 2019. gada aprīli, vidējā mēneša bruto darba samaksa pieauga par 3,6%, maijā gada pieauguma temps bija viszemākais – 2,5%, bet jūnijā tas atkal palielinājās līdz 5,6%.

Kopumā vidējā darba samaksa otrajā ceturksnī bija 1 118 *euro*, augstākajai darba samaksai joprojām saglabājoties sabiedriskajā sektorā, kur tā bija 1 138 *euro*, bet privātajā sektorā vidējā alga veidoja 1 108 *euro*. Algu pieaugums otrajā ceturksnī sabiedriskajā un privātajā sektorā bija vienāds un veidoja 3,8%. Nozaru griezumā straujākie algu pieaugumi otrajā ceturksnī bija citu pakalpojumu nozarē – par 14,3% un profesionālo pakalpojumu nozarē – par 8,0%, savukārt krīzes visvairāk skartajā izmitināšanās un ēdināšanas nozarē vidējā alga samazinājās par 16,5% un transporta nozarē – par 5,1%.

Augstākā darba samaksa joprojām saglabājās finanšu pakalpojumu un informācijas un komunikācijas pakalpojumu nozarēs, kur vidējā alga 2020. gada otrajā ceturksnī bija attiecīgi 2 160 *euro* un 1 813 *euro*, bet zemākā darba samaksa bija izmitināšanas un ēdināšanas nozarē – 646 *euro* (1.31. attēls).

1.31. attēls Strādājošo mēneša vidējā bruto darba samaksa valstī, pa nozarēm, *euro*

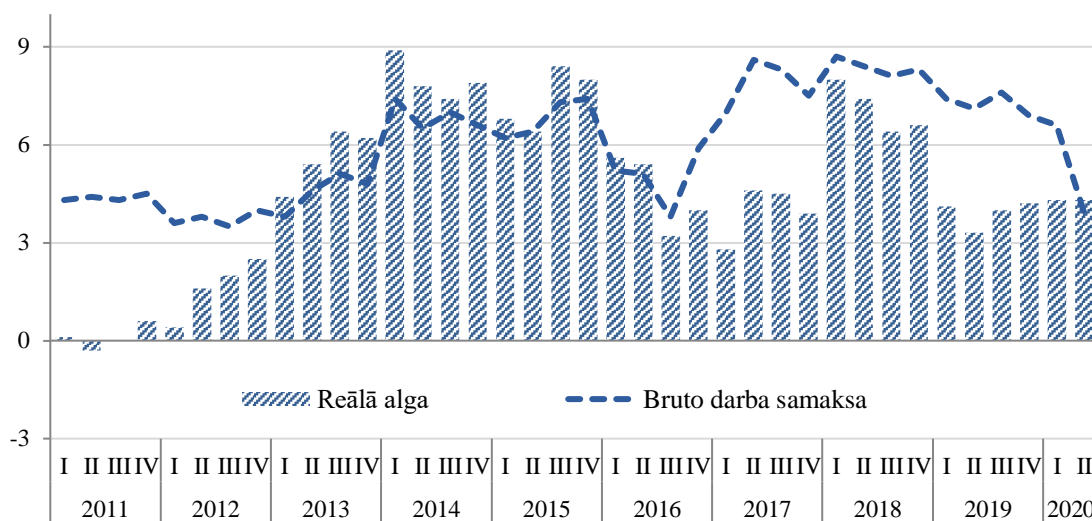

Būtiskas darba samaksas atšķirības saglabājas arī starp Latvijas reģioniem un joprojām ievērojami augstāka darba samaksa ir Rīgas reģionā, kur tā šā gada otrajā ceturksnī bija 1 308 *euro*. Latgales reģionā mēneša vidējā bruto darba samaksa otrajā ceturksnī bija 845 *euro*, Vidzemes reģionā – 1 017 *euro*, Kurzemes reģionā – 1 107 *euro* un Zemgales reģionā 1 112 *euro*. Tajā pašā laikā, Covid-19 krīzei vairāk skarot Rīgā strādājošos uzņēmumus, šogad algu pieaugums Rīgas reģionā bijis mazāks nekā citviet Latvijā. Mēneša vidējā darba samaksa otrajā ceturksnī, salīdzinot ar pagājušā gada otro ceturksni, palielinājusies par 2,9%, kamēr Latgales reģionā vidējās darba samaksas pieaugums veidojis 4,6%.

Neskatoties zemākiem bruto darba samaksas pieauguma tempiem, reālā darba samaksa, kas ietver patēriņa cenu un nodokļu izmaiņas un precīzāk raksturo strādājošo pirktspējas izmaiņas, šogad augusi tikpat strauji kā pagājušajā gadā, atspoguļojot zemāku patēriņa cenu pieaugumu un otrajā ceturksnī arī deflāciju. Gan pirmajā, gan otrajā ceturksnī reālā darba samaksa, salīdzinot ar pagājušā gada attiecīgo periodu, palielinājusies par 4,3%, kamēr 2019. gadā kopumā reālā darba samaksa bija augusi par 3,9%.

Ja mēneša vidējā bruto darba samaksa Latvijā visai strauji palielinājās jau kopš 2011. gada, reālā darba samaksa straujāku kāpumu sāka uzrādīt tikai ar 2014. gadu (1.32. attēls). Reālo ienākumu būtisko pieaugumu pēdējos gados noteicis gan bruto algas straujš kāpums, gan mērenais inflācijas līmenis, gan darbaspēka nodokļu pazemināšana, paaugstinot ar iedzīvotāju ienākuma nodokli neapliekamo diferencēto minimumu un pazeminot nodokļa likmes. Savukārt 2019. gadā, kad nodokļu izmaiņas netika veiktas, reālo ienākumu pieaugums kļuva lēnāks.

1.32 attēls Strādājošo reālās un bruto darba samaksas izmaiņas pret iepriekšējā gada attiecīgo ceturksni, %

Līdzās darba samaksai, kas ir galvenais ienākumu avots ap 40% jeb 768 tūkstošiem iedzīvotāju, nozīmīgai iedzīvotāju daļai galveno ienākumu daļu veido pensija. 2020. gada otrajā ceturksnī valstī bija 546,8 tūkstoši pensionāru (28,8% no visiem iedzīvotājiem) un, salīdzinot ar 2019. gada otro ceturksni, pensionāru skaits ir samazinājies par 0,4%. Vidējais vecuma pensijas apmērs šā gada otrajā ceturksnī bija 363 *euro*, un pēdējā gada laikā tas ir palielinājies par 9,1%. Iepriekšējās ekonomiskās krīzes laikā pensiju indeksācija bija apturēta, bet atšķirībā no citiem iedzīvotāju ienākumu veidiem pensiju ieņēmumi arī nepiedzīvoja būtisku kritumu. No 2013. gada atsākās pensiju indeksācija, paaugstinot mazās pensijas. Savukārt no 2017. gada pensiju indeksācija tiek veikta, palielinot sociālās apdrošināšanas iemaksu algas pieauguma īpatsvaru indeksā līdz 50%, kas nodrošina straujāku pensiju pieaugumu nekā iepriekšējos gados, kad pensiju indeksā lielāks īpatsvars bija patēriņa cenu indeksa pieaugumam. Kopumā

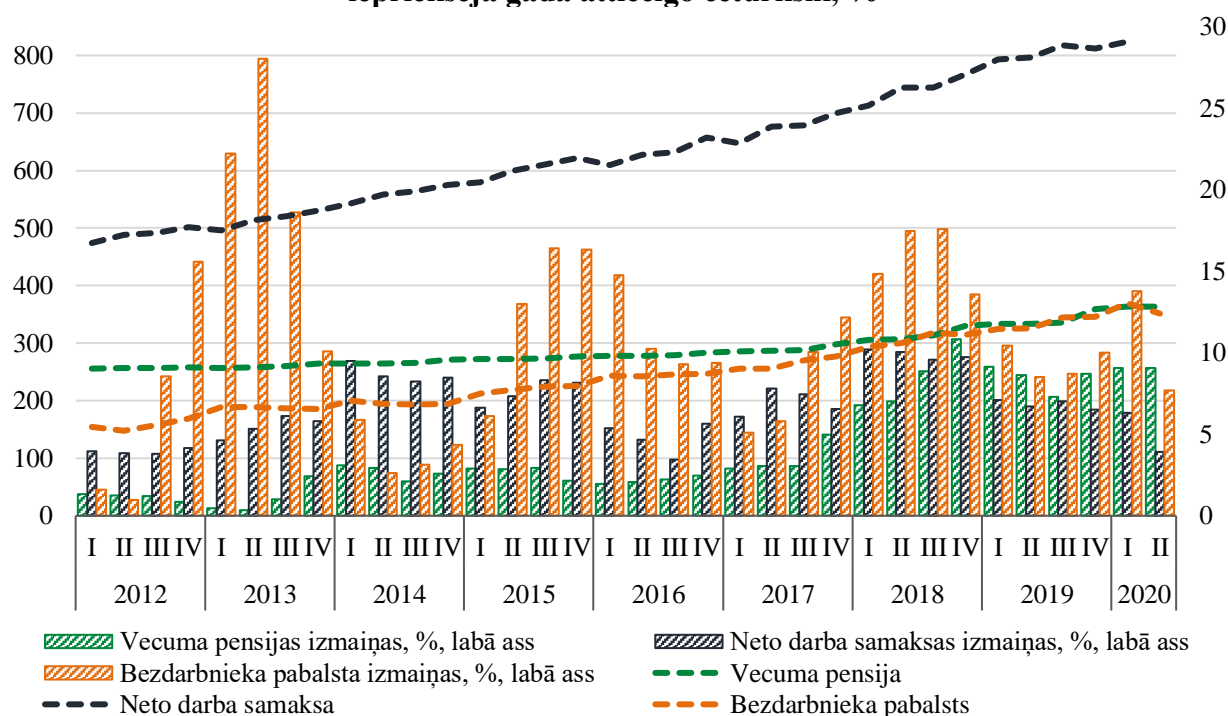
vidējā vecuma pensija laikā kopš 2008. gada beigām ir palielinājusies par 58,1%, kamēr strādājošo mēneša vidējā bruto darba samaksa tajā pašā periodā ir pieaugusi par 57 procentiem.

Bezdarbnieka pabalstus 2020. gada otrajā ceturksnī saņēma 45,6 tūkstoši cilvēku un salīdzinājumā ar 2019. gada otro ceturksni bezdarbnieka pabalstu saņēmēju skaits ir palielinājies par 41,8%. Pabalstu saņēmēju īpatsvars starp visiem reģistrētajiem bezdarbniekiem pēdējā gada laikā ir pieaudzis līdz 60,3%, salīdzinot ar 57,0% pagājušā gada otrajā ceturksnī, ko noteica no jauna reģistrēto bezdarbnieku skaita būtiskais pieaugums Covid-19 krīzes laikā. Vidējais bezdarbnieka pabalsta apmērs 2020. gada otrajā ceturksnī bija 351 *euro* un pēdējā gada laikā tas ir palielinājies par 7,7%, liecina Valsts sociālās apdrošināšanas aģentūras dati.

Covid-19 krīzes laikā no marta līdz jūnijam darba ņēmēji, kuriem tika saglabātas darba vietas, varēja saņemt arī dīkstāves pabalstus. Vidējais dīkstāves pabalstu saņēmēju skaits šajā laikā bija 31,7 tūkstoši un pabalsta vidējais lielums sasniedza 388 *euro*.

Iedzīvotāju ienākumu galveno veidu – vidējās algas, pensiju, bezdarbnieku pabalstu salīdzinošā dinamika parādīta 1.33. attēlā.

1.33. attēls Vidējā neto darba samaksa, vidējā vecuma pensija, vidējais bezdarbnieka pabalsts un sociālās apdrošināšanas vidējā iemaksu alga, *euro* un izmaiņas pret iepriekšējā gada attiecīgo ceturksni, %

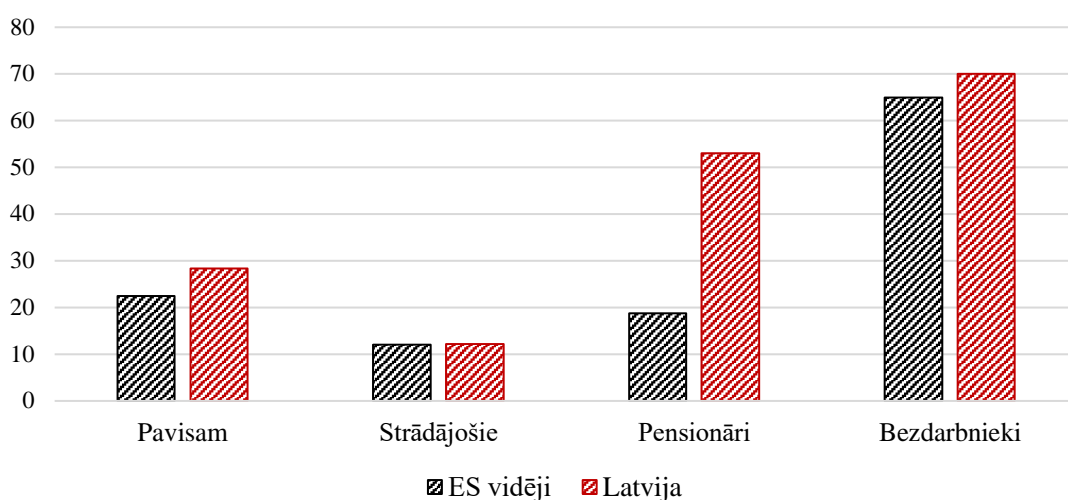
Līdz ar atšķirīgu dinamiku dažādiem iedzīvotāju ienākumu veidiem pēdējo gadu laikā ir mainījušies arī materiālo nevienlīdzību raksturojošie rādītāji. Džini koeficients, kas laikā pēc pagājušās finanšu krīzes bija nedaudz pazeminājies, 2016. gadā sasniedzot 34,5, 2017. gadā atkal pieauga līdz 35,6 un 2018. gadā stabilizējās 35,2 līmenī. Kopumā nevienlīdzības līmenis Latvijā laikā pēc pagājušās finanšu krīzes nav būtiski mainījies un pēc šī rādītāja Latvija aizvien ir trešā nevienlīdzīgākā valsts ES aiz Bulgārijas un Lietuvas.

Līdzīga dinamika bijusi arī S80/S20 kvintiļu attiecības indeksam, kas parāda attiecību rīcībā esošo ienākumu summu, ko saņem 20% valsts iedzīvotāju ar augstākajiem ienākumiem, pret ienākumu summu, ko saņem 20% valsts iedzīvotāju ar zemākajiem ienākumiem. Šī attiecība 2018. gadā samazinājusies līdz 6,5, salīdzinot ar 6,8 iepriekšējā gadā, bet kopumā

situācija pēdējo desmit gadu laikā praktiski nav mainījies un arī pēc šī rādītāja Latvija ierindojas starp nevienlīdzīgākajām valstīm ES.

Pastāvot augstai ienākumu nevienlīdzībai, Latvijā arī saglabājas augsts nabadzības riskam pakļauto iedzīvotāju īpatsvars. Līdzīgi kā nevienlīdzību tieši raksturojošie rādītāji, arī šis rādītājs 2018. gadā ir parādījis nelielu nabadzības riskam pakļauto iedzīvotāju īpatsvara samazinājumu, tomēr joprojām ir būtiski augstāks nekā ES vidēji. Skatoties pēc nodarbošanās statusa, nabadzības riskam visvairāk Latvijā pakļauti ir pensionāri un jaunākie pieejamie dati rāda, ka Latvijā nabadzības riskam ir pakļauti vairāk nekā 50% pensionāru, kamēr ES vidēji – tikai 18,7%. Arī bezdarbniekiem nabadzības risks Latvijā ir nedaudz augstāks nekā vidēji ES, bet strādājošajiem iedzīvotājiem tas praktiski neatšķiras no ES vidējiem rādītājiem (1.34. attēls).

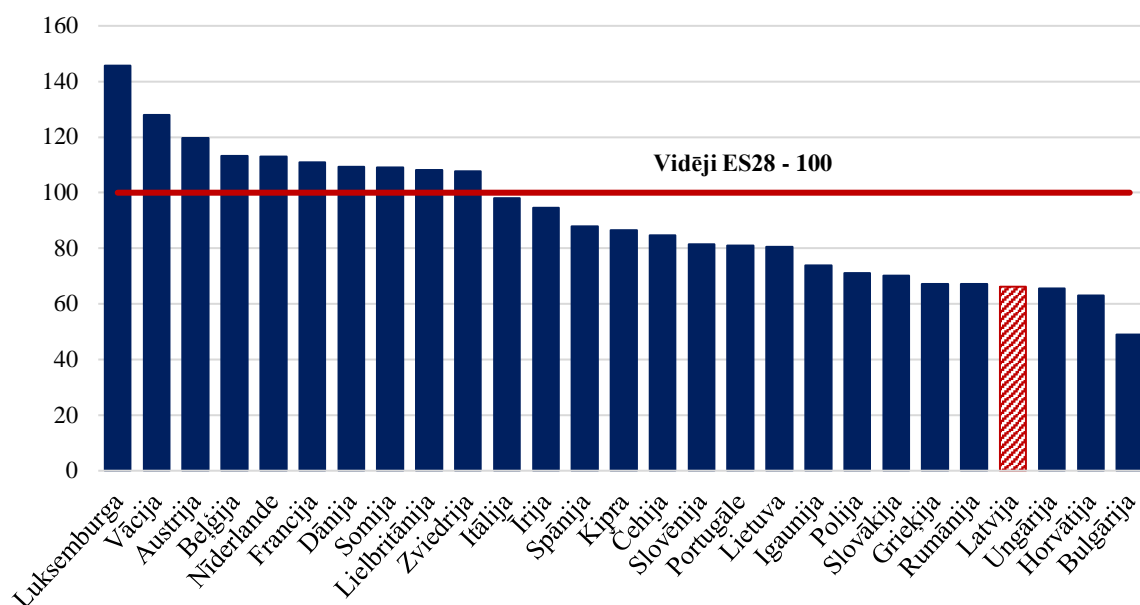
1.34. attēls Nabadzības riskam pakļautie iedzīvotāji, pēc statusa, %

Pēdējo gadu laikā, kopējam iedzīvotāju ienākumu līmenim palielinoties, augot gan darba samaksai, gan pensijām, kā arī samazinoties bezdarba līmenim, pastāvīgi palielinājušies iedzīvotāju uzkrājumi komercbankās. Šā gada pirmajā pusē, neskatoties uz lēnāku darba samaksas pieaugumu un bezdarba kāpumu, kopējais iedzīvotāju noguldījumu apjoms komercbankās ir palielinājies vēl straujāk nekā iepriekšējos gados, ko noteikusi krasā patēriņa samazināšanās Covid-19 krīzes ietekmē. 2020. gada jūnija beigās Latvijas iedzīvotāju noguldījumi komercbankās bija sasnieguši 7,8 miljardus *euro*, pēdējā gada laikā palielinoties par 10%. Kopš šā gada sākuma iedzīvotāju noguldījumi ir auguši par 357 miljoniem jeb 4,7%, kamēr pagājušā gada pirmajā pusē noguldījumu pieaugums bija 163 miljoni jeb 2,3%. Šāds noguldījumu pieaugums laikā, kad pieaudzis bezdarba līmenis un daļai iedzīvotāju ienākumi ir krituši, vienlaikus arī norāda uz potenciālu nevienlīdzības pieaugumu strādājošo iedzīvotāju vidū.

Kopumā līdz ar ekonomikas izaugsmi Latvijas iedzīvotāju ienākumi pēdējo gadu laikā ir tuvinājušies ES vidējam līmenim, bet joprojām no tā būtiski atpaliek. Laikā no 2008. līdz 2018. gadam mājāsaimniecību vidējie rīcībā esošie ienākumi uz vienu iedzīvotāju pēc pirktspējas paritātes standarta ir palielinājušies no 59% no ES vidējā līdz 66% no ES vidējā, tomēr joprojām ir ceturtnie zemākie ES, apsteidzot tikai Bulgāriju, Horvātiju un Ungāriju (1.35. attēls).

1.35. attēls Mājsaimniecību rīcībā esošie ienākumi uz vienu iedzīvotāju pēc pirktspējas paritātes standarta ES valstīs, 2018. gadā, % no ES vidējā

1.2.6. Ārējā tirdzniecība un maksājumu bilance

2019. gads Latvijas eksportētājiem ir bijis izaicinājumu pilns, jo nenoteiktība saistībā ar Lielbritānijas izstāšanos no ES, koksnes cenu kritumu pasaules tirgos, mehānisko ierīču reeksporta apjomu samazinājums un straujš finanšu pakalpojumu eksporta kritums ir bremsējuši Latvijas eksporta attīstību. Latvijas **preču un pakalpojumu eksports** salīdzināmās cenās 2019. gadā pieauga par 2,1%, kas bija vājākais kāpums kopš 2014. gada. Ņemot vērā, ka arī Latvijas reālā IKP pieauguma temps pērn sabremzējās līdz 2,1%, eksporta īpatsvars IKP palika praktiski nemainīgs salīdzinājumā ar iepriekšējiem gadiem un bija 63,3%.

Eksporta attīstību 2019. gadā negatīvi ietekmēja arī vājāks ārējais pieprasījums, kas ir saistīts ar divu pasaules lielāko ekonomiku jeb ASV un Ķīnas tirdzniecības saspīlējumu un savstarpējo importa tarifu ieviešanu, kas radīja negatīvu efektu uz globālo tirdzniecību un pasaules ekonomisko izaugsmi. Tādējādi pasaules IKP pērn uzrādīja vājāko pieaugumu pēdējās desmitgades laikā, kamēr ES izaugsme bija zemākajā līmenī kopš 2014. gada.

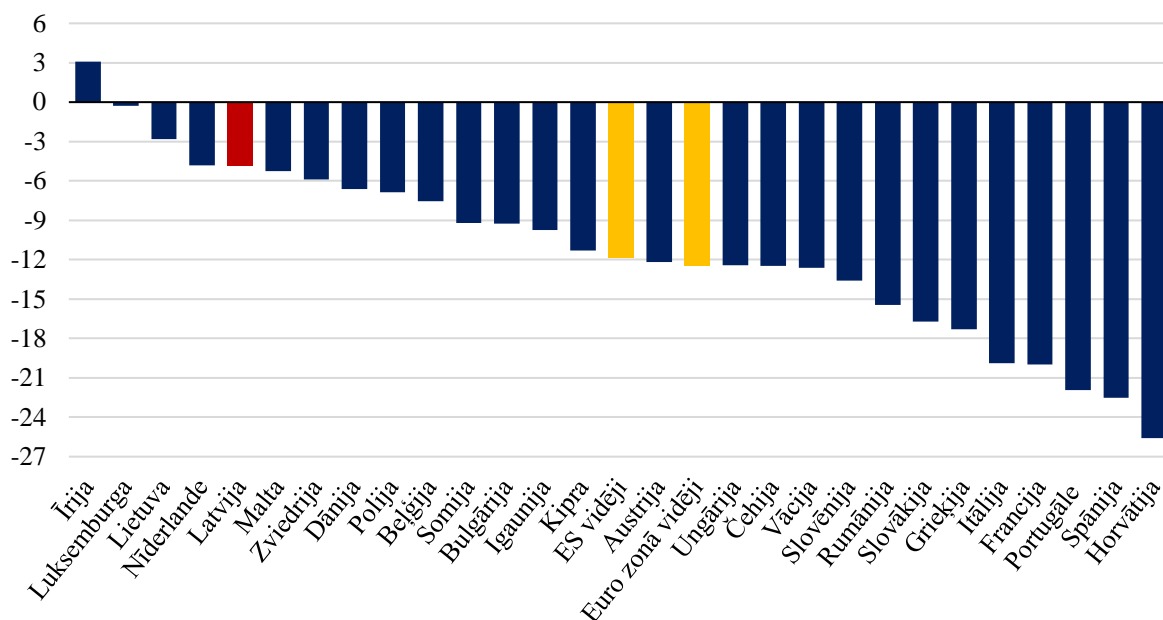
ES ir lielākais Latvijas preču un pakalpojumu eksporta tirgus. 2019. gadā uz ES tika eksportēti 72,2% no Latvijas kopējā preču eksporta un 65,9% no kopējā pakalpojumu eksporta. Tādējādi, palēninoties ES iekšējam patēriņam, Latvijas eksporta pieauguma tempi arī sāka mazināties. Piemēram, preču eksporta vērtības pieaugums faktiskajās cenās 2019. gadā uz ES palēninājās līdz 3,1%, kamēr 2018. gadā pieaugums veidoja 9,8%. Savukārt pakalpojumu eksporta vērtības pieaugums uz ES 2019. gadā palēninājās līdz 4,2%, kamēr 2018. gadā pieaugums bija 9,3%.

Neskatoties uz to, ka kopš pērnā gada vidus pasaules ekonomikas izaugsme un ārējais pieprasījums sāka bremsēties, Latvijas preču un pakalpojumu eksports šā gada sākumā turpināja palielināties. 2020. gada pirmajā ceturksnī kopējā eksporta vērtība salīdzināmās cenās bija par 2,9% augstāka nekā pērnā gada pirmajā ceturksnī. Tomēr šā gada otrajā ceturksnī Latvijas preču un pakalpojumu eksports gada laikā ir samazinājies par 13,1%, uzrādot straujāko kritumu kopš 2009. gada vidus.

Būtisko eksporta samazinājumu noteica Covid-19 pandēmija. Svarīgi norādīt, ka šā gada otrajā ceturksnī eksporta kritums bija fiksēts pilnīgi visām ES dalībvalstīm. Tomēr

Latvijas gadījumā eksporta samazinājums bija viens no mazākiem ES un gandrīz uz pusi zemāks nekā ES vidēji (-21,1%). Zemāku eksporta kritumu Latvijā nekā ES vidēji var skaidrot ar labāku epidemioloģisku situāciju, kas ļāva neievieš tik stingrus pasākumus koronavīrusa izplatības mazināšanai, tādējādi ļaujot strādāt rūpniecības uzņēmumiem uz pilnu slodzi.

1.36. attēls Preču un pakalpojumu eksporta izmaiņas salīdzināmajās cenās 2020. gada pirmajā pusgadā salīdzinājumā ar 2019. gada pirmo pusi ES dalībvalstīs, %

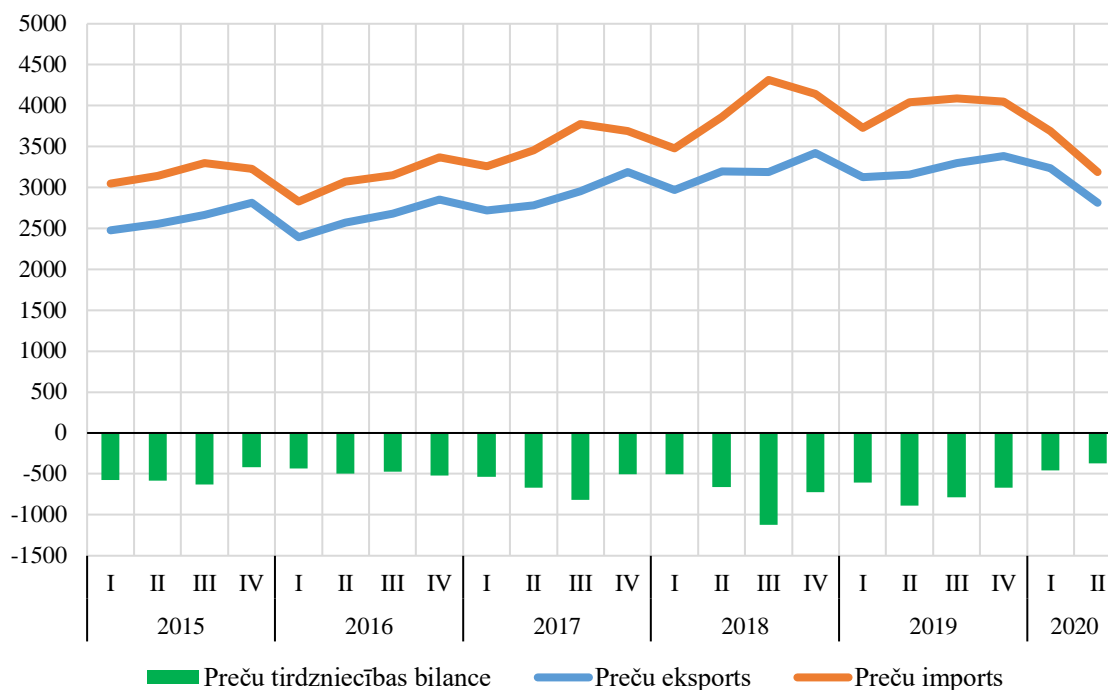

2020. gads sākās ar negaidīti strauju preču eksporta izaugsmi. Šā gada janvārī un februārī preču eksporta vērtība bija par attiecīgi 4,9% un 7,3% augstāka salīdzinājumā ar iepriekšējā gada attiecīgo periodu. Tik strauju preču eksporta izaugsmi gada sākumā pozitīvi ietekmēja graudaugu eksporta kāpums un mehānismu un mehānisko ierīču, kā arī elektroierīču un elektroiekārtu reeksporta pieaugums.

Savukārt martā preču eksports samazinājās par 0,7% gada griezumā, ko lielā mērā negatīvi ietekmēja bāzes efekti, lai arī kopumā marta datus vēl neiezīmējās Covid-19 pandēmijas negatīvā ietekme uz Latvijas eksportu. Tomēr, jau sākot ar aprīli, situācija mainījās un ārējās tirdzniecības aktivitātes kritums visā pasaulē saistībā ar Covid-19 pandēmiju negatīvi ietekmēja arī Latvijas preču eksportu.

Aprīli un maijā Latvijas preču eksports samazinājās attiecīgi par 13,9% un 16,8% salīdzinājumā ar attiecīgo periodu pagājušajā gadā. Šajos mēnešos fiksētais eksporta kritums bija straujākais kopš 2009. gada oktobra. Jūnijā un jūlijā preču eksporta vērtība samazinājās attiecīgi par 1,4% un 0,3%. Pašreizējos Covid-19 pandēmijas apstākļos, kad ārējā tirdzniecība un ekonomiskā aktivitāte visā pasaulē ir būtiski sarukusi, šādu Latvijas preču eksporta sniegumu jūnijā un jūlijā var vērtēt kā apmierinošu. Turklāt mēneša griezumā Latvijas preču eksporta vērtība pēdējos divos mēnešos uzrāda būtisku pieaugumu, salīdzinājumā ar iepriekšējo mēnesi jūnijā eksportam palielinoties par 8,0%, bet jūlijā – par 7,3%. Tas nozīmē, ka Covid-19 krīzes dziļākais punkts ir aiz muguras un būtisks preču eksporta samazinājums turpmākajos mēnešos nav gaidāms. Kopumā preču eksporta vērtība šā gada pirmajos septiņos mēnešos samazinājusies par 3,2% salīdzinājumā ar pērnā gada attiecīgo periodu.

1.37. attēls Latvijas preču ārējās tirdzniecība, faktiskajās cenās pa ceturkšņiem, milj. euro

Būtisks ārējā pieprasījuma kritums, it īpaši šā gada otrajā ceturksnī, bija paredzams. Uz to norādīja gan ekonomikas sentimenta rādītāji ES, ASV un Ķīnā, gan starptautisko organizāciju prognozes par pasaules ekonomikas attīstību un ārējo tirdzniecību. Daudzām pasaules valstīm jau martā bija izsludināts ārkārtējais stāvoklis un slēgtas robežas, bet starptautiskajai preču kustībai nebija noteikti tādi ierobežojumi kā cilvēku kustībai. Tomēr pašizolācija un karantīnas ieviešana, it īpaši ES valstīs jeb lielākajā Latvijas eksporta tirgū, būtiski mazināja ekonomisko aktivitāti, kā rezultātā mazinājās arī pieprasījums pēc Latvijā ražotajām precēm.

EK dati par patērētāju noskaņojumu un turpmāko ekonomikas attīstību ES pēc spēcīga krituma šā gada aprīlī kopš jūnija uzrāda noturīgu augšupvērstu dinamiku. Tas norāda uz to, ka ES ekonomikā zemākais punkts tika sasniegts aprīlī un šobrīd vērojama pakāpeniska ekonomiskās aktivitātes atjaunošanās.

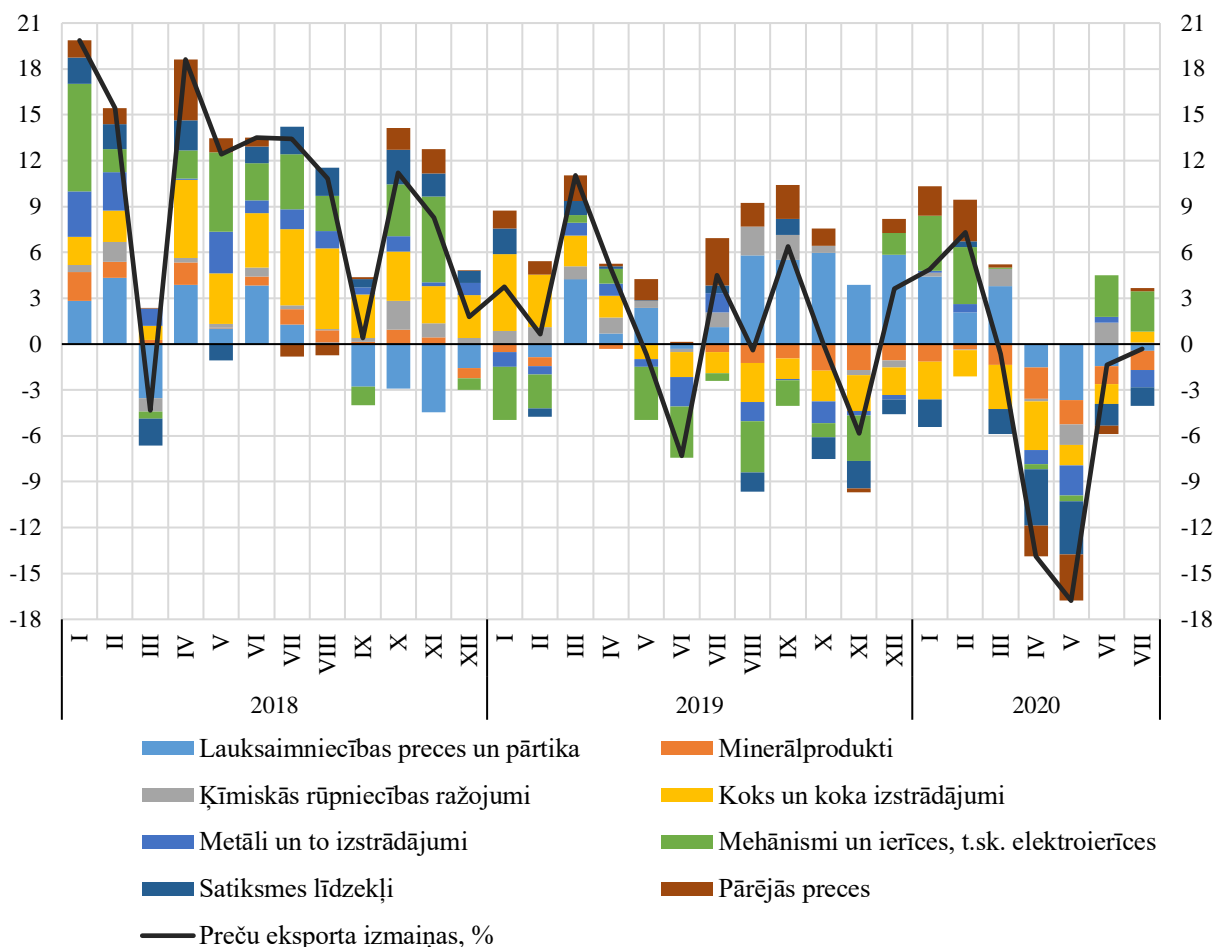
Tomēr ES uzņēmēju un patērētāju noskaņojums nav vēl sasniedzis šā gada marta līmeni, kas bija pirmais mēnesis, kad daudzas valstis izsludināja ārkārtējo stāvokli un tika ieviesti stingri ierobežojumi saistībā ar koronavīrusa infekcijas uzliesmojumu. Lai arī ekonomikas konfidence gan Latvijā, gan ES pakāpeniski uzlabojas, tā joprojām ir būtiski zemāka nekā pirms šīs krīzes. Uzlabojies ir arī Latvijas rūpnieku novērtējums par preču eksporta pasūtījumiem šā gada trešajam ceturksnim, tomēr indeksa vērtība joprojām atrodas negatīvajā teritorijā, kas nozīmē, ka ražotāji neredz pamatu straujam ārējā pieprasījuma kāpumam, bet vienlaicīgi nesagaida arī situācijas pasliktināšanos līdzīgi kā šā gada otrajā ceturksnī. Ir svarīgi norādīt, ka situācija ar Covid-19 izplatību attīstās dinamiski un šā gada septembrī ES dalībvalstīs palielinās saslimušo cilvēku skaits, kas norāda uz iespējamu pandēmijas otro vilni.

Šā gada otrajā ceturksnī preču eksporta kritums bija fiksēts visām preču grupām un uz lielāko daļu noieta tirgu, bet visvairāk samazinājās eksports uz ES. Šā gada septembrī kļuva zināmi IKP dati par visām ES dalībvalstīm un kopumā ES IKP faktiskajās cenās šā gada otrajā ceturksnī ir samazinājies par 12,3% salīdzinājumā ar pērnā gada attiecīgo ceturksni. Savukārt ES preču importa vērtība saruka par 22,6%. Ņemot vērā, ka aptuveni trīs ceturkšņus no Latvijas

preču eksporta veido eksports uz ES, tas izskaidro straujo eksporta kritumu šā gada otrajā ceturksnī un septiņos mēnešos kopumā.

Lielākais preču eksporta kritums šā gada septiņos mēnešos ir fiksēts satiksmes līdzekļu preču grupai, kopumā par 27,7% salīdzinājumā ar pirmajiem septiņiem mēnešiem pagājušajā gadā. Eksporta kritums šajā preču grupā tiešā veidā ir saistīts ar pandēmijas sekām un fiksēts visiem satiksmes līdzekļu veidiem. Tomēr lielākais samazinājums ir fiksēts automobiļu un to detaļu eksportam – kopumā par 110 milj. *euro*. Savukārt automobiļu un to detaļu imports samazinājies par 237 milj. *euro*. Latvija importē automobiļus galvenokārt no Vācijas, Polijas un Igaunijas, bet reeksportē galvenokārt uz Lietuvu. Ārējās tirdzniecības kritums šajā preču grupā ir fiksēts tieši ar iepriekš minētajām valstīm. Ņemot vērā, ka Latvija importē automobiļus arī iekšējam patēriņam, eksporta kritums ir mazāks par importa samazinājumu. Jāatzīmē, ka pirmoreiz reģistrēto vieglo automobiļu skaits Latvijā šā gada septiņos mēnešos kopumā ir samazinājies par 24,0% salīdzinājumā ar attiecīgo periodu 2019. gadā, bet tieši šā gada aprīlī un maijā kritums pārsniedza 50%. Savukārt šā gada jūlijā pirmoreiz reģistrēto vieglo automobiļu skaita kritums gada griezumā bija tikai 3,1%, liecinot par ekonomikas aktivitātes atjaunošanos.

1.38. attēls Latvijas preču eksports faktiskajās cenās pa grupām, devumi (pp) un kopējais pieaugums (%)

Būtiski samazinājās koka un koka izstrādājumu eksporta vērtība – kopumā par 9,3% salīdzinājumā ar septiņiem mēnešiem 2019. gadā. Koksnes eksporta kritumu negatīvi ietekmēja gan bāzes efekti, gan Covid-19 pandēmija. Pagājušā gada sākumā koksnes eksports palielinājās, ko labvēlīgi ietekmēja augstais koka un koka izstrādājumu eksporta apjoms uz Lielbritāniju, kad *Brexit* gaidās tika papildinātas šīs valsts noliktavas. Taču šī faktora pozitīvā ietekme pērnā

gada maijā izzuda un gada otrajā pusē kopējā koksnes eksporta vērtība sāka samazināties, atsevišķos mēnešos kritumam sasniedzot 15%. Papildu tam pērn bija straujš koksnes cenu kritums pasaules tirgos, kas tikai paātrināja koksnes eksporta kritumu.

Kopš šā gada aprīļa koka un koka izstrādājumu eksportu sāka negatīvi ietekmēt Covid-19 pandēmija. Tomēr šā gada jūlijā koksnes eksporta vērtība palielinājās par 4,4% salīdzinājumā ar pērnā gada jūliju, kas bija pirmais eksporta pieaugums šajā preču grupā pēdējo 15 mēnešu laikā. Koksnes eksporta pieaugumu veicināja straujš koksnes un koka izstrādājumu ražošanas apjoma pieaugums šā gada jūlijā – par 12,5% salīdzinājumā ar pērnā gada jūliju. Tik straujš koksnes rūpniecības pieaugums nebija sasniegts kopš pagājušā gada sākuma, kad nozari sāka skart koksnes cenu kritums pasaules biržās.

Lai arī jūlijā bija fiksēts straujš koksnes ražošanas apjomu kāpums un koksnes eksporta pieaugums jūlijā bija diversificēts un fiksēts uz daudzām valstīm, tomēr pašreiz nav pamata uzskatīt, ka krīze ir pārvarēta un turpmāk koksnes eksports uzrādīs tikai pieaugumus. Drīzāk eksporta datus jūlijā var skaidrot kā situācijas stabilizēšanos un turpmāko koksnes eksporta attīstību ietekmēs ES ekonomikas atgūšanās temps, it īpaši būvniecības un apstrādes rūpniecības nozarēs, kā arī Lielbritānijas un ES vienošanās par tirdzniecības nosacījumiem.

Par 23,4% šā gada septiņos mēnešos ir samazinājies minerālproduktu eksports. Eksporta kritumu šajā preču grupā noteica elektroenerģijas eksporta samazinājums par 50,9%, kā arī naftas pārstrādes produktu eksporta samazinājums par 40,5%. Elektroenerģijas eksportu negatīvi ietekmēja elektroenerģijas patēriņa samazinājums Lietuvā saistībā ar siltajiem laika apstākļiem 2020. gada ziemā, kā arī ar zemāku ekonomisko aktivitāti ārkārtas situācijas laikā. Savukārt naftas pārstrādes produktu eksporta kritumu noteica gan naftas cenu kritums pasaules biržās, gan naftas produktu pieprasījuma samazinājums pandēmijas laikā vairākās ES valstīs.

Preču eksporta kritums fiksēts arī tādām preču grupām kā metāli un to izstrādājumi, būvniecības, poligrāfijas un tekstilmateriāli. Tomēr eksporta samazinājums šajās preču grupās nebija būtisks un mērāms dažos procentos.

Eksporta kritumu šā gada septiņos mēnešos nedaudz mazināja lauksaimniecības un pārtikas preču, kā arī mehānisko un elektroierīču eksporta pieaugums. Lauksaimniecības un pārtikas preču eksporta kāpumu par 2,4% noteica eļļas augu sēklu, gaļas un zivju izstrādājumu, labības un miltu izstrādājumu, kā arī tabakas izstrādājumu eksporta pieaugums. Šo preču eksporta pieaugumu daļēji veicināja arī reeksporta apjomu kāpums. Lauksaimniecības un pārtikas preču eksports kopumā uzrādīja pieaugumu tikai šā gada pirmajā ceturksnī, bet kopš aprīļa eksporta vērtība šajā preču grupā samazinās. Būtiska loma šīs preču eksporta grupas attīstībā ir graudaugiem, kuru eksports septiņos mēnešos samazinājās par 2,0%. Tradicionāli lielākā graudaugu eksporta vērtība ir rudens mēnešos, līdz ar to lauksaimniecības un pārtikas preču kopējo eksportu turpmākajos mēnešos lielā mērā noteiks graudaugu eksports.

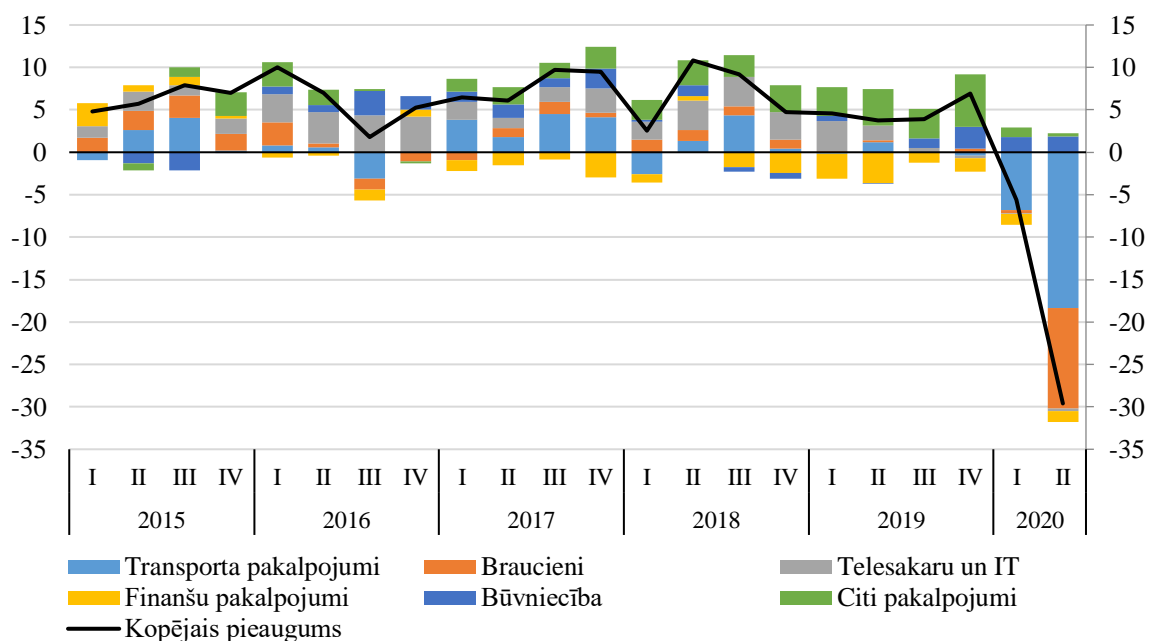
Mehānisko un elektroierīču eksporta vērtība 2020. gada septiņos mēnešos palielinājās par 10,2% salīdzinājumā ar pērnā gada attiecīgo periodu. Detalizētāka analīze rāda, ka šīs grupas pieaugumu noteica reeksports, jo straujāki eksporta kāpumi ir fiksēti tādām precēm kā mobilie telefoni, monitori, projektori, datu uzglabāšanas ierīces, automātiskās datu apstrādes iekārtas jeb tās preces, kas Latvijā netiek ražotas. Iepriekš minētās precēs tiek importētas galvenokārt no Austrumāzijas reģiona un pēc tam reeksportētas uz ES dalībvalstīm. Pandēmija un karantīnas ieviešana gan Austrumāzijas valstīs, gan ES nebija šķērslis samērā būtiskam mehānisko un elektroierīču eksporta kāpumam. Detalizēta informācija par eksporta vērtību un izmaiņām preču grupu griezumā ir atspoguļota tabulā 1.3.

1.3. tabula Preču eksporta vērtība septiņos mēnešos 2019. gadā un 2020. gadā, tās izmaiņas un preču grupu īpatsvars 2020. gada septiņos mēnešos

Preču grupa	I-VII 2019 milj. euro	I-VII 2020 milj. euro	Preču grupu īpatsvars %	Izmaiņas, milj. euro	Izmaiņas, %
Lauksaimniecības preces un pārtika	1335	1367	19.2%	32	2.4%
Mehānismi un ierīces, t.sk. elektroierīces	1200	1322	18.6%	122	10.2%
Koks un koka izstrādājumi	1379	1251	17.6%	-129	-9.3%
Metāli un to izstrādājumi	673	640	9.0%	-33	-4.9%
Ķīmiskās rūpniecības ražojumi	562	576	8.1%	13	2.4%
Satiksmes līdzekļi	496	359	5.1%	-137	-27.7%
Mīnērālprodukti	402	308	4.3%	-94	-23.4%
Plastmasas, kaučuks un to izstrādājumi	253	253	3.6%	0	0.1%
Tekstilmateriāli un tekstilizstrādājumi	217	214	3.0%	-3	-1.3%
Būvniecības izstrādājumi	188	183	2.6%	-4	-2.2%
Papīrs, kartons un poligrāfijas izstrādājumi	161	156	2.2%	-5	-2.8%
Pārējās preces	469	472	6.6%	3	0.6%
Kopējais preču eksports	7335	7101	100.0%	-234	-3.2%

Ja Covid-19 pandēmijas negatīvā ietekme uz preču eksportu ir atspoguļojusies ar nelielu novēlošanos, tad **pakalpojumu eksports** tika skarts jau šā gada martā, jo koronavīrusa izplatība pirmām kārtām ietekmēja pakalpojumu sektorus, it īpaši pasažieru pārvadājumus, izmitināšanas, ēdināšanas un izklaides pakalpojumus. Kopumā pakalpojumu eksporta vērtība šā gada septiņos mēnešos samazinājās par 19,5% salīdzinājumā ar pērnā gada attiecīgo periodu. Šā gada martā, kad jau vairākās pasaules valstīs bija noteikti stingri ierobežojumi koronavīrusa izplatības mazināšanai, Latvijas pakalpojumu eksports gada griezumā samazinājās par 13,2%, kritumam palielinoties līdz 29,5% šā gada aprīlī. Kritums tuvu 30% ir saglabājies arī turpmākajos mēnešos.

1.39. attēls Latvijas pakalpojumu eksports faktiskajās cenās pa grupām, devumi un kopējais pieaugums (%)

Spēcīgākā ietekme vērojama transporta pakalpojumu eksportā, jo tā vērtība šā gada septiņos mēnešos saruka par 34,5% salīdzinājumā ar 2019. gada attiecīgo periodu, tādējādi

izskaidrojot vairāk nekā divas trešdaļas no kopējā pakalpojumu eksporta krituma. Transporta pakalpojumu eksports sāka samazināties vēl pērnā gada nogalē, ko negatīvi ietekmēja spēcīgs kritums jūras un dzelzceļa transporta pakalpojumos saistībā ar ogļu un naftas produktu kravu samazināšanos no Krievijas.

Jūras un dzelzceļa transporta pakalpojumu eksports turpināja samazināties arī šā gada pirmajā pusgadā (izvērstie dati ir pieejami tikai par pirmajiem sešiem mēnešiem). Šā gada pirmajā pusē jūras un dzelzceļa transporta pakalpojumu eksports ir samazinājies attiecīgi par 35,7% un 50,3% salīdzinājumā ar iepriekšējā gada pirmo pusgadu. Savukārt no šā gada marta negatīvo ietekmi uz transporta pakalpojumu eksporta attīstību pastiprināja būtisks gaisa transporta pakalpojumu eksporta kritums saistībā ar pandēmiju un izsludināto ārkārtējo stāvokli gan Latvijā, gan citās pasaules valstīs.

Tūrisma nozare ir visvairāk cietusī nozare visā pasaulē pandēmijas dēļ. Būtiski samazinoties iebraucošo tūristu skaitam, pieprasījums pēc gaisa transporta pakalpojumiem saruka. Piemēram, Latvijas gaisa transporta pakalpojumu eksporta vērtība šā gada otrajā ceturksnī – periodā, kad valstī bija izsludināts ārkārtējais stāvoklis, bija vien 6 milj. *euro* pretstatā 162 milj. *euro* 2019. gada otrajā ceturksnī, kas ir 96,3% kritums. Šā gada pirmajā pusgadā kopumā gaisa transporta pakalpojumu eksporta vērtības kritums ir mazāks nekā gada otrajā ceturksnī, bet joprojām ir būtisks – 69,9%.

Analizējot aktuālākus datus par Rīgas lidostas darbību šā gada jūlijā un augustā, jāsecina, ka pasažieru plūsmas kritums vasaras nogalē bija mazāks nekā laikā no šā gada marta līdz jūnijam, tomēr kritums ir saglabājies augsts. Šā gada jūlijā un augustā Rīgas lidosta apkalpoja attiecīgi par 77,6% un 77,0% mazāk pasažieru nekā pērn attiecīgajā periodā, kamēr ārkārtējā stāvokļa laikā kritums bija tuvu 100%. Svarīgi atzīmēt arī to, ka apkalpoto lidmašīnu skaits pēc ārkārtas situācijas atcelšanas atjaunojās ātrāk nekā apkalpoto pasažieru skaits, liecinot par ārvalstu tūristu piesardzīgumu. Kopumā jāsecina, ka gaisa satiksmes un citu ar tūrisma saistīto nozaru apjomi atjaunosies tikai tad, kad būs atrasts efektīvs līdzeklis koronovīrusa izplatības novēršanai.

Autotransporta pakalpojumu eksports cieta vismazāk pandēmijas dēļ, šā gada pirmajā pusē samazinoties par 4,9%. Mazāks autotransporta eksporta kritums salīdzinājumā ar pārējiem transporta pakalpojumu veidiem varētu būt saistīts ar to, ka kravu pārvadājumiem nebija ieviesti tik strikti ierobežojumi kā pasažieru pārvadājumiem.

Robežu slēgšana, karantīnas ieviešana un cilvēku pulcēšanās ierobežojumi būtiski ietekmēja iebraukšo ārvalstu tūristu skaitu Latvijā. Kopš marta ārvalstu tūristu skaits Latvijā ir samazinājies vairāk nekā par 80%. Tādējādi ārvalstu tūristu izdevumi šā gada septiņos mēnešos samazinājās par 44,0% salīdzinājumā ar pērnā gada attiecīgo periodu. Tikmēr ārvalstu tūristu izdevumu kritums laikā periodā no aprīļa līdz jūlijam bija 68,4% salīdzinājumā ar 2019. gada attiecīgo periodu.

Neskatoties uz kopējo ekonomikas sentimentu pasliktināšanos un ārējā pieprasījuma kritumu, pārējo pakalpojumu eksports pirmajos septiņos mēnešos pat nedaudz palielinājās – kopumā par 2,3%, ko veicināja būvniecības, kā arī informācijas un datorpakalpojumu eksporta pieaugums. Tomēr tas ir būtiski vājāks pieaugums nekā vidēji 2019. gadā, kad pārējo pakalpojumu eksports palielinājās par 10,2%.

Tāpat kā eksporta, arī **preču un pakalpojumu importa** izaugsme 2019. gadā ir bremsējusies. Palēninoties Latvijas ekonomikas izaugsmei, mazinājās arī pieprasījums pēc importa precēm, galvenokārt starppatēriņa precēm, kas tiek izmantotas ražošanas procesā. Kopējā preču un pakalpojumu importa vērtība salīdzināmās cenās 2019. gadā pieauga par 3,0%, kas ir nedaudz straujāk nekā eksporta kāpums, tādējādi neto eksporta devums reālā IKP pieaugumā pērn bija negatīvs, proti, -0,7 procentpunkti.

Bremzējoties Latvijas iekšējam patēriņam un samazinoties reeksporta apjomiem, Covid-19 pandēmijas ietekme uz preču un pakalpojumu importu ir lielāka nekā uz eksportu. Šā gada pirmajā pusgadā kopējais imports salīdzināmās cenās bija par 6,3% zemāks nekā 2019. gada pirmajā pusē. Savukārt preču un pakalpojumu eksports attiecīgajā periodā ir samazinājies par 5,3%. Ņemot vērā, ka importa samazinājums bija straujāks par eksporta kritumu, būtiski saruka Latvijas preču un pakalpojumu ārējās tirdzniecības deficīts – no 595 milj. *euro* 2019. gada pirmajā pusgadā līdz 473 milj. *euro* šā gada pirmajā pusē.

Lielāko daļu jeb 85% no kopējā preču un pakalpojumu importa veidoja tieši preču imports, tādējādi importa kritumu šā gada pirmajā pusē lielā mērā ietekmēja preču importa samazinājums. Nacionālo kontu dati rāda, ka lielākais preču importa kritums ir fiksēts kapitālpēcēm un starppatēriņa precēm – attiecīgi par 34,1% un 13,4%. Šo preču imports raksturo tautsaimniecības ekonomisko aktivitāti, jo starppatēriņa preces tiek izmantotas apstrādes rūpniecībā, bet kapitālpēcēm investīciju apjomu. Kopumā Latvijas nominālais IKP 2020. gadā pirmajā pusē bija 5,2% zemāks nekā pērnā gadā attiecīgajā periodā.

Preču importa vērtība šā gada septiņos mēnešos samazinājās par 10,7% salīdzinājumā ar pērnā gada attiecīgo periodu. Zīmīgi, ka lielākie importa kritumi ir fiksēti tam pašam preču grupām kā eksportā, izņemot koksnes un koka izstrādājumu preču grupu. Lielāko negatīvo devumu preču importa kritumā noteica satiksmes līdzekļu samazinājums par 48,8%, ko noteica automobiļu un gaisa kuģu importa samazinājums attiecīgi par 29,2% un 93,1%, tādējādi izskaidrojot gandrīz divas trešdaļas no kopējā preču importa krituma.

Būtisks importa kritums fiksēts arī minerālproduktiem – kopumā par 35,3%. Šajā preču grupā importa samazinājumu noteica elektroenerģijas un naftas produktu importa samazinājums no Baltijas valstīm un Krievijas.

Pārējās preču grupās importa kritums ir daudz mazāks. Piemēram, metālu un to izstrādājumu imports ir samazinājies par 7,1%, ko noteica dzelzs un nelegētā tērauda importa samazinājums no Krievijas, kā arī alumīnija importa samazinājums no vairākām ES dalībvalstīm. Būvmateriālu importa vērtība samazinājās par 10,8% salīdzinājumā ar pērnā gada pirmajiem septiņiem mēnešiem, ko noteica ģipša, cementa, akmens un stikla importa samazinājums. Metālu un būvniecības izstrādājumu importa samazinājums fiksēts sākot no šā gada aprīļa, kamēr gada pirmajā ceturksnī kopumā būvniecības preču imports bija vēl augošs, bet metālu imports bija pērnā gada līmenī. Šo preču importa tendence norāda uz to, ka būvniecības aktivitāte Latvijā sākot no šā gada aprīļa ir mazinājusies. Piemēram, būvniecības produkcijas apjoms šā gada otrajā ceturksnī gada griezumā samazinājās par 0,6%. Tajā pašā laikā metālu un būvniecības materiālu importa samazinājumu šā gada otrajā ceturksnī varēja izraisīt šo preču piegādes traucējumi saistībā ar karantīnas ieviešanu un ražošanas jaudas samazināšanos tirdzniecības partnervalstīs.

Preču importa kritumu nedaudz mazināja lauksaimniecības un pārtikas preču importa pieaugums par 1,3% salīdzinājumā ar pērnā gada pirmajiem septiņiem mēnešiem. Šo preču importa grupas pieaugumu veicināja tabakas izstrādājumu, augļu, eļļu, kafijas un tējas importa palielinājums. Detalizēta informācija par importa vērtību un izmaiņām preču grupu griezumā ir atspoguļota tabulā 1.4.

1.4. tabula Preču importa vērtība septiņos mēnešos 2019. gadā un 2020. gadā, tās izmaiņas un preču grupu īpatsvars 2020.gada septiņos mēnešos

Preču grupa	I-VII 2019 milj. <i>euro</i>	I-VII 2020 milj. <i>euro</i>	Preču grupu īpatsvars, %	Izmaiņas, milj. <i>euro</i>	Izmaiņas, %
Mehānismi un ierīces, t.sk. elektroierīces	1814	1824	22.2%	10	0.5%
Lauksaimniecības preces un pārtika	1506	1526	18.6%	19	1.3%

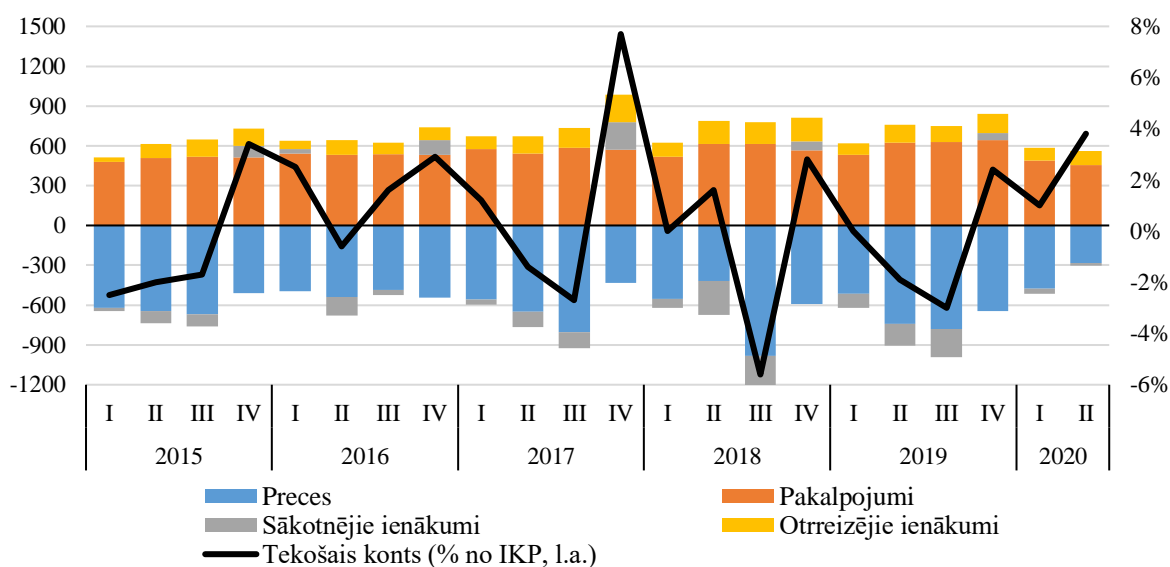
Preču grupa	I-VII 2019 milj. euro	I-VII 2020 milj. euro	Preču grupu īpatsvars, %	Izmaiņas, milj. euro	Izmaiņas, %
Ķīmiskās rūpniecības ražojumi	946	954	11.6%	9	0.9%
Metāli un to izstrādājumi	753	699	8.5%	-53	-7.1%
Satiksmes līdzekļi	1223	626	7.6%	-597	-48.8%
Mīnerālprodukti	845	547	6.7%	-298	-35.3%
Plastmasas, kaučuks un to izstrādājumi	502	492	6.0%	-10	-2.0%
Tekstilmateriāli un tekstilizstrādājumi	310	326	4.0%	16	5.2%
Koks un koka izstrādājumi	342	315	3.8%	-27	-7.8%
Papīrs, kartons un poligrāfijas izstrādājumi	180	175	2.1%	-5	-2.6%
Būvniecības izstrādājumi	164	147	1.8%	-18	-10.8%
Pārējās preces	603	569	6.9%	-33	-5.5%
Kopējais preču imports	9188	8201	100.0%	-987	-10.7%

Nozīmīga pandēmijas negatīvā ietekme redzama arī **pakalpojumu importā**, jo pakalpojumu importa vērtība šā gada septiņos mēnešos samazinājās par 19,3% salīdzinājumā ar pērnā gada attiecīgo periodu. Uz Covid-19 pandēmijas radīto krīzi ātrāk ir reaģējis transporta pakalpojumu imports un Latvijas iedzīvotāju tēriņi ārvalstīs. Šo pakalpojumu importa vērtība samazinājās attiecīgi par 25,5% un 45,5%. Savukārt pārējo pakalpojumu imports samazinājās par 3,9%.

Covid-19 pandēmijas izraisītās sekas ietekmēja arī Latvijas **maksājumu bilances tekošo kontu**. Šā gada pirmajos septiņos mēnešos tekošajā kontā bija fiksēts pārpalikums 292 milj. euro apmērā pretstatā 346 milj. euro pārpalikumam 2019. gada septiņos mēnešos. Izmaiņas ir fiksētas visos tekošā konta apakškontos, tomēr noteicošo lomu pārpalikuma pieaugumā nodrošināja izmaiņas preču kontā. Preču importa vērtībai samazinoties straujāk par preču eksportu, preču konta deficīts samazinājies no 1 639 milj. euro 2019. gada septiņos mēnešos līdz 1 029 milj. euro šā gada septiņos mēnešos.

Savukārt pakalpojumu kontā vērojama pretēja situācija. Pakalpojumu eksports ir samazinājies straujāk par importu, tādējādi konta pārpalikums saruka par 271 milj. euro līdz 1 089 milj. euro. Tomēr kopumā ārējās tirdzniecības bilance šā gada septiņos mēnešos bija pozitīva un pakalpojumu konta pārpalikums bija par 60 milj. euro lielāks nekā preču konta deficīts.

1.40. attēls Latvijas maksājumu bilances tekošā konta komponentes (milj. euro) un tekošais konts procentos no IKP (labā ass)

Sākotnējo ienākumu konta deficīts ir samazinājies par 314 milj. *euro* līdz 29 milj. *euro* šā gada septiņos mēnešos, ko lielā mērā noteica zemāks izmaksāto dividendu apjoms ārvalstu investoriem. Savukārt otreizējo ienākumu konta bilances izmaiņas bija nebūtiskas, jo pārpalikums samazinājies vien par 8 milj. *euro* līdz 265 milj. *euro*, ko galvenokārt ietekmēja augstākas Latvijas iemaksas ES budžetā. Tomēr ES fondu investīciju plūsma un mājsaimniecību un uzņēmumu rezidentu naudas pārvedumi no ārvalstīm nodrošināja lielāko pārpalikuma apjomu šajā kontā.

1.2.7. Investīcijas

2019. gadā **bruto pamatkapitāla veidošana jeb investīcijas** uzrādīja pieaugumu. Tomēr salīdzinājumā ar iepriekšējiem diviem gadiem investīciju kāpumu drīzāk var uzskatīt par simbolisku, jo gada laikā tas palielinājās tikai par 2,1% salīdzināmajās cenās, kamēr 2017. gadā un 2018. gadā investīciju pieaugums veidoja attiecīgi 11,4% un 11,8%. Investīciju pieauguma tempa piebremzēšanās saistīta galvenokārt ar zemāku būvniecības aktivitāti, uz ko norāda vājāka būvniecības nozares izaugsme 2019. gadā. Investīciju kāpums 2019. gadā bija līdzvērtīgs IKP izaugsmei, nodrošinot 0,7 procentpunktus reālā IKP pieaugumā. Kopējais investīciju apjoms pērn salīdzināmajās cenās bija 6 266 milj. *euro*, tādējādi investīciju īpatsvars reālajā IKP saglabājās 22,7% apmērā.

Būtiska loma investīciju pieaugumā pēdējos gados bija ES fondu investīcijām. Valsts budžeta izdevumi ES fondu investīciju projektiem 2019. gadā bija 712 milj. *euro*, no tiem 350 milj. *euro* bija kapitālie izdevumi jeb investīcijas, kas tiešā veidā ietekmē bruto pamatkapitāla veidošanu. Tomēr gan kopējie valsts budžeta izdevumi ES fondu investīciju projektiem, gan kapitālie izdevumi 2019. gadā praktiski bija iepriekšējā gada līmenī, tādējādi neradot papildu stimulu straujākam investīciju pieaugumam tautsaimniecībā kopumā. Ņemot vērā aktuālākās prognozes, sagaidāms, kā arī 2020. gadā valsts budžeta izdevumi ES fondu investīciju projektiem būs aptuveni iepriekšējā gada līmenī.

Par spīti būtiskam ekonomikas aktivitātes kritumam 2020. gada pirmajā pusgadā (IKP samazinājās par 5,2% salīdzinājumā ar pērnā gada attiecīgo periodu) investīciju apjoms praktiski saglabājās iepriekšējā gada līmenī. Bruto pamatkapitāla veidošana šā gada pirmajā pusē bija 2 629 milj. *euro* apmērā, kas bija par 0,6% mazāk nekā 2019. gada pirmajā pusgadā. Tādējādi jāsecina, ka Covid-19 negatīvā ietekme uz investīciju aktivitāti bija būtiski zemāka nekā uz privāto patēriņu vai ārējo tirdzniecību.

Tradicionāli investīciju aktivitāte ir vairāk svārstīga nekā IKP vidējās izmaiņas. Papildu tam investīcijas ir tā IKP komponente, kas vairāk pakļauta biznesa ciklam. Tā kā Covid-19 krīze nav saistīta ar biznesa ciklu kā tādu, tad mājsaimniecību un uzņēmēju rīcība attiecībā uz uzkrājumiem un investīcijām varētu būt atšķirīgāka nekā iepriekšējās finanšu un ekonomikas krīzēs. Tajā pašā laikā šīs krīzes negatīvā ietekme uz ekonomiku iezīmējās tikai otrajā ceturksnī un gadījumā, ja epidemioloģiskā situācija saistībā ar kononovīrusa izplatību Latvijā, Eiropā un pārējos pasaules reģionos vēl ilgāku laiku saglabāsies nestabila, tad šā gada otrajā pusgadā investīciju kritums varētu pastiprināties.

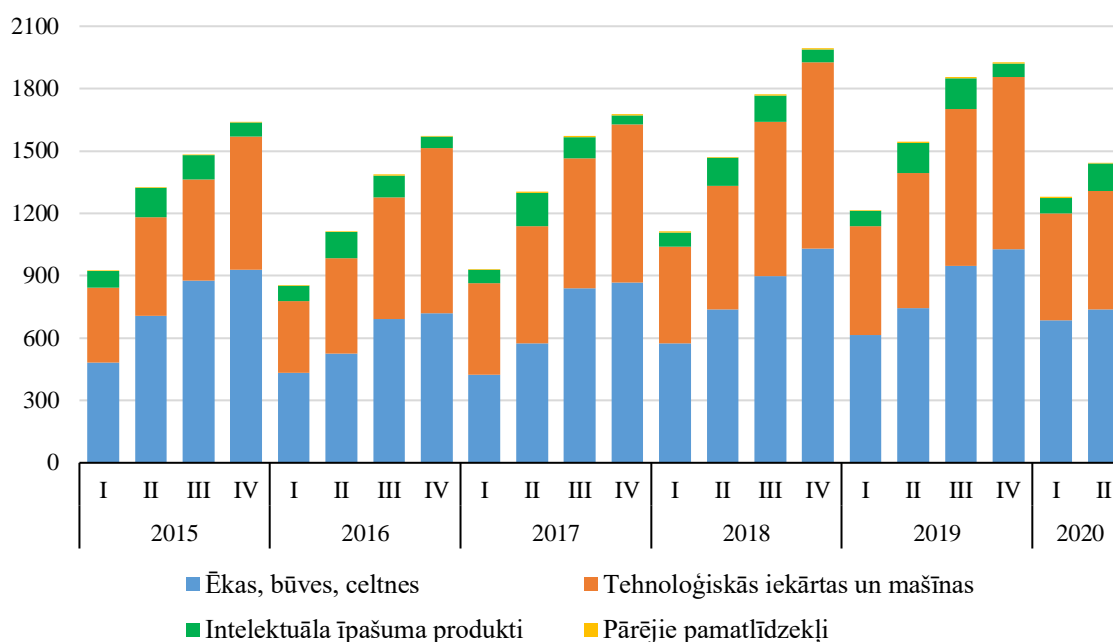
Kopumā investīciju apjoms Latvijā šā gada pirmajā ceturksnī palielinājās par 4,7%, bet otrajā ceturksnī samazinājās par 4,9% salīdzinājumā ar pērnā gada attiecīgo periodu. Ja šā gada pirmajā ceturksnī investīciju kāpumu veicināja būvniecības attīstība, tad kritumu otrajā ceturksnī noteica būtisks investīciju samazinājums iekārtās un mašīnās.

Investīcijas biroju, mājokļu, noliktavu un citu ēku būvniecībā, kā arī jau esošo ēku un būvju renovācijā joprojām saglabājas kā galvenais investīciju veids. 2020. gada pirmajā pusgadā investīcijas ēkās un būvēs veidoja 52,3% no kopējām investīcijām un salīdzinājumā ar

pērnā gada pirmo pusi palielinājās par 3,1% salīdzināmajās cenās. Pateicoties labvēlīgiem laika apstākļiem gada sākumā un realizētajiem būvniecības objektiem gan privātajā, gan sabiedriskajā sektorā, būvniecības produkcijas apjoms palielinājās par 5,5% salīdzinājumā ar iepriekšējā gada pirmo pusgadu pēc kalendāri izlīdzinātiem datiem.

Covid-19 pandēmija ietekmējusi visas tautsaimniecības nozares, tomēr noskaņojuma kritums būvniecības nozarē nav bijis tik liels kā citās nozarēs. Būvniecības pasūtījumu apjoms šā gada aprīlī un maijā noslīdēja līdz 2016. gada vidējam līmenim, kad būvniecības produkcijas apjoms kopumā samazinājās par 16,6%. Tomēr kopš jūnija vērojama nepārtraukta būvniecības nozares konfidences rādītāju uzlabošanās, lai arī pagaidām vēl nav sasniegts pirmskrīzes līmenis.

1.41. attēls Bruto kapitālieguldījumi pa darbības veidiem, milj. euro 2015. gada salīdzināmajās cenās

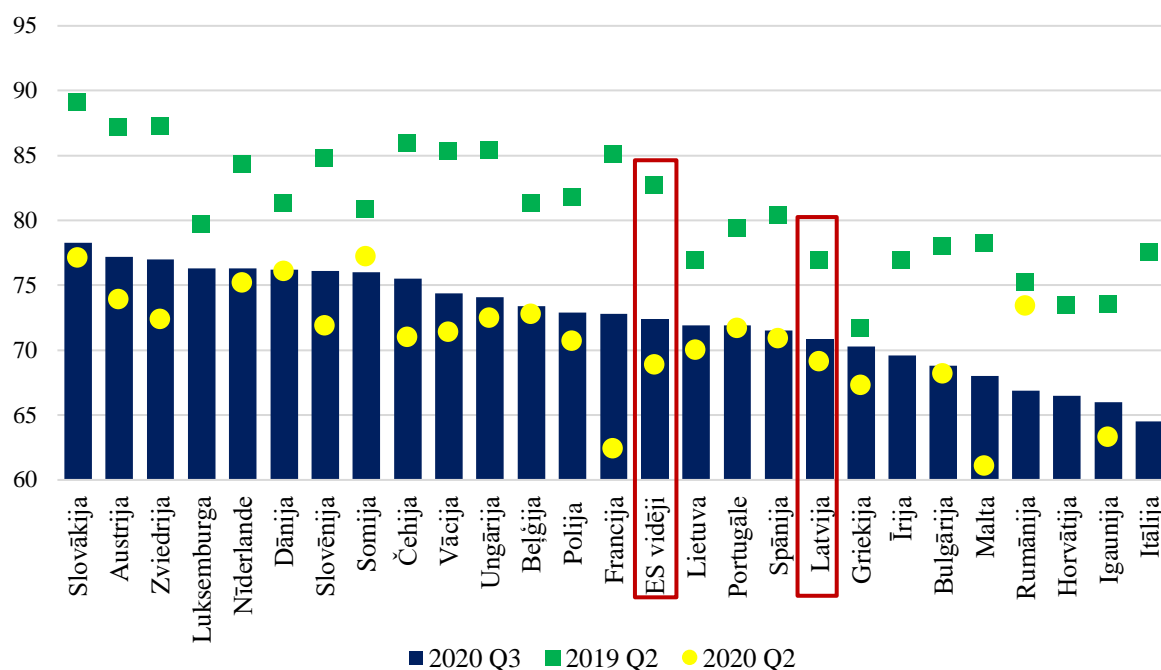
Jāatzīmē, ka investīcijas tehnoloģiskajās iekārtās un mašīnās, kas 2020. gada pirmajā pusgadā veidoja 39,1% no kopējām investīcijām, salīdzinājumā ar iepriekšējā gada pirmo pusi samazinājās par 6,6%. Ja kritums investīcijās tehnoloģiskajās iekārtās un tehnoloģijās šā gada pirmajā ceturksnī bija 1,6%, tad otrajā ceturksnī kritums pastiprinājās, sasniedzot 12,6% salīdzinājumā ar pērnā gada otro ceturksni.

Covid-19 krīze negatīvi ietekmēja jau tā vājo investoru aktivitāti jauno ieguldījumu veikšanā iekārtās un mašīnās. Neskatoties uz to, ka pēdējos gados investīciju apjoms šajos aktīvos bija augošs, tas nebija pietiekošs, lai spētu būtiski veicināt un nodrošināt produktivitātes pieaugumu un inovāciju ieviešanu. Piemēram, investīcijas iekārtās un mašīnās 2019. gadā kopumā bija 2,5 miljardi *euro*, tādējādi sasniedzot augstāko līmeni kopš 2009. gada. Tomēr šis līmenis bija par 1 miljardu *euro* zemāks nekā vidēji 2007.–2008. gadā, kamēr IKP kopumā 2007. gada jeb pirmskrīzes līmeni sasniedza jau 2017. gadā. Tas norāda uz uzņēmēju piesardzību veikt investīcijas un paplašināt savu uzņēmējdarbību. Savukārt Covid-19 sekas tikai pasliktina šo situāciju. Papildu tam jāatzīmē, ka uzņēmēju aptauju dati par investīciju veikšanu ietekmējošiem faktoriem norāda, ka vairāk nekā puse no investīcijām iepriekšējos gados bija vērstas uz veco iekārtu aizvietošanu un ražošanas procesu optimizāciju, bet tikai 30% no veiktajām investīcijām bija mērķētas uz ražošanas paplašināšanu.

Pieprasījuma kritums, piesardzība finanšu tirgos, jaudu noslodzes kritums un ierobežotie monetārās politikas stimulēšanas instrumenti bremsēs investīciju aktivitāti visā Eiropā, tajā skaitā Latvijā. Latvijas apstrādes rūpniecības jaudu noslodze šā gada otrajā un trešajā ceturksnī ir jau samazinājusies līdz 2015. gada līmenim, bet ES vidēji līdz 2009. gada līmenim. Tādējādi investīciju projekti, kuri vērsti uz ražošanas kapacitātes paplašināšanu, šogad un, visticamāk, arī nākamgad varētu tikt atlikti.

Līdz šim Eiropas Centrālās bankas īstenotā aktīvu paplašinātās iegādes programma un zemās kredītu procentu likmes minimāli ir ietekmējušas kreditēšanu Latvijā. Savukārt pašreiz, kad vairākos pakalpojumu sektoros ir būtiski mazinājies apgrozījums un peļņa, uzņēmumi, visticamāk, atteiksies no jauniem kredītiem investīciju veikšanai. Savukārt darba organizācijas ieradumu maiņa un masveidīga attālināta darba prakses ieviešana varētu mazināt pieprasījumu pēc birojiem vidējā termiņā, kas arī negatīvi ietekmēs investīciju aktivitāti.

1.42. attēls Uzņēmēju novērtējums par rūpniecības nozaru jaudu noslodzi katra ES dalībvalstī, indekss

Šajā ekonomikas krīzē būtiska loma ir valdības īstenotajiem ekonomikas atbalsta un izaugsmes veicināšanas pasākumiem. Salīdzinājumā ar iepriekšējo ekonomikas krīzi šobrīd Latvijas finanšu stāvoklis ir labāks un pieejamie finanšu resursi ir ievērojami plašāki. Balstoties uz informāciju par ES daudzgadu budžetu 2021.-2027. gadam un instrumentiem ES ekonomikas atbalstam izejai no Covid-19 krīzes, Latvijas ekonomikas attīstībai nākamo septiņu gadu laikā būs pieejami gandrīz 10,5 miljardi *euro*. Papildu tam lielo infrastruktūras projektu realizēšana, kā piemēram, *Rail Baltica* varētu būtiski palielināt investīciju apjomu vidējā termiņā.

1.3. Makroekonomisko nelīdzsvarotību uzraudzība ES

Viens no ES pamatmērķiem ir dalībvalstu ilgtspējīgas ekonomiskās izaugsmes veicināšana. Lai nodrošinātu savlaicīgu makroekonomisko risku identificēšanu un pārvaldi, 2011. gada 16. novembrī Eiropas Parlaments un Eiropas Padome pieņēma divas regulas – par to, kā novērst un koriģēt makroekonomisko nelīdzsvarotību (regula Nr.1176/2011), un regulu

par izpildes pasākumiem pārmērīgas makroekonomiskās nelīdzsvarotības koriģēšanai eirozonā (Nr.1174/2011).²

Procedūras izstrādes mērķis bija ne tikai stiprināt Stabilitātes un izaugsmes pakta funkcionēšanu, bet papildu budžeta uzraudzībai, paplašināt fiskālo un makroekonomisko nelīdzsvarotību uzraudzību un īstenot to efektīvu vadību ES dalībvalstīs. Regulu ietvaros tika atrunāta makroekonomikas uzraudzības un nesabalansētību identificēšanas kārtība, kā arī iespējamo finanšu sankciju kārtība, kas varētu tikt piemērota dalībvalstīm, kurās makroekonomiskā disciplīna netiek ievērota.

Finanšu sankcijas paredz noteiktu ikgadēju soda naudu vai procentus nesošu depozītu, kas ir 0,1% no attiecīgās dalībvalsts iepriekšējā gada IKP. Neraugoties uz to, ka makroekonomiskās nesabalansētības procedūras ietvaros ir atrunātas iespējamās finanšu sankcijas, praksē nevienai no dalībvalstīm tās līdz šim netika piemērotas.

1.3.1. Makroekonomikas nesabalansētību identificēšanas un pārvaldes posmi

Agrās brīdināšanas mehānisma ziņojums tiek publicēts tekošā gada beigās, kas ir arī sākums jaunam makroekonomiskās nesabalansētības uzraudzības ciklam. Tādējādi šobrīd, sagatavojot 2021. gada budžeta paskaidrojumus, tiek izmantots “Agrās brīdināšanas mehānisma ziņojums 2020” (*Alert Mechanism Report 2020*), kurš tika publicēts 2019. gada 17. decembrī. Ziņojumu izstrādē tiek lietoti statistikas dati ar gandrīz divu gadu nobīdi, attiecīgi 2020. gada Agrās brīdināšanas mehānisma ziņojums balstās uz 2018. gada statistikas datiem. Lai gan nākamais “Agrās brīdināšanas mehānisma ziņojums 2021” (*Alert Mechanism Report 2021*) tiks publicēts tikai šī gada nogalē, jau šobrīd ir zināmi gandrīz visi pamata rādītāji par Latviju, kas tiks izmantoti šajā ziņojumā un tie ir atspoguļoti tabulā 1.6.

Ziņojuma pamatā ir divas rādītāju grupas – 14 pamata rādītāji un 28 papildinoši rādītāji. Pamata rādītājiem ir definēti mērķlīmeņi jeb pieļaujamās robežas, kuru pārsniegšana var iniciēt Padziļinātās izpētes ziņojuma izstrādi par attiecīgo dalībvalsti. Lēmums par attiecīgās valsts ekonomikas padziļinātās izpētes procedūras uzsākšanu var tikt pieņemts pamatojoties uz izvērstu, fundamentālu ekonomiskās situācijas un saistīto risku analīzi, kā arī ņemot vērā rādītāju sagaidāmo dinamiku. Automātiska padziļinātās izpētes procedūras uzsākšana, pamatojoties vienīgi uz tehnisku dažu rādītāju noteikto robežvērtību pārsniegšanu, netiek praktizēta. Pamata rādītāju tabula (*scoreboard*) ietver šādus rādītājus:

1. Tekošā konta bilance, % no IKP, 3 gadu vidējais rādītājs;
2. Neto starptautisko investīciju pozīcija, % no IKP;
3. Reālais efektīvais valūtas kurss (HICP deflators), 3 gadu % izmaiņas;
4. Eksporta tirgus daļa, % no pasaules eksporta, 5 gadu % izmaiņas;
5. Nominālo vienības darbaspēka izmaksu indekss,³ 3 gadu % izmaiņas, (2010=100);
6. Mājokļu cenu indekss (2010=100), gada % izmaiņas;
7. Privātā sektora konsolidētā kredītplusma, % no IKP;

² <http://eur-lex.europa.eu>: Jaunās regulas veido arī par Eiropas Semestra pamatu. Eiropas Semestris ir ES ekonomikas un budžeta politikas saskaņošanas ikgadējais cikls, kura ietvaros ES dalībvalstis saņem EK ieteikumus - ieteikumi tiek sniegti Stabilitātes un izaugsmes pakta un makroekonomikas nelīdzsvarotības novēršanas procedūras kontekstā.

³ Nominālās vienības darbaspēka izmaksas (*Nominal Unit Labour Costs*) mēra vidējās darbaspēka izmaksas uz vienu saražoto produkcijas vienību.

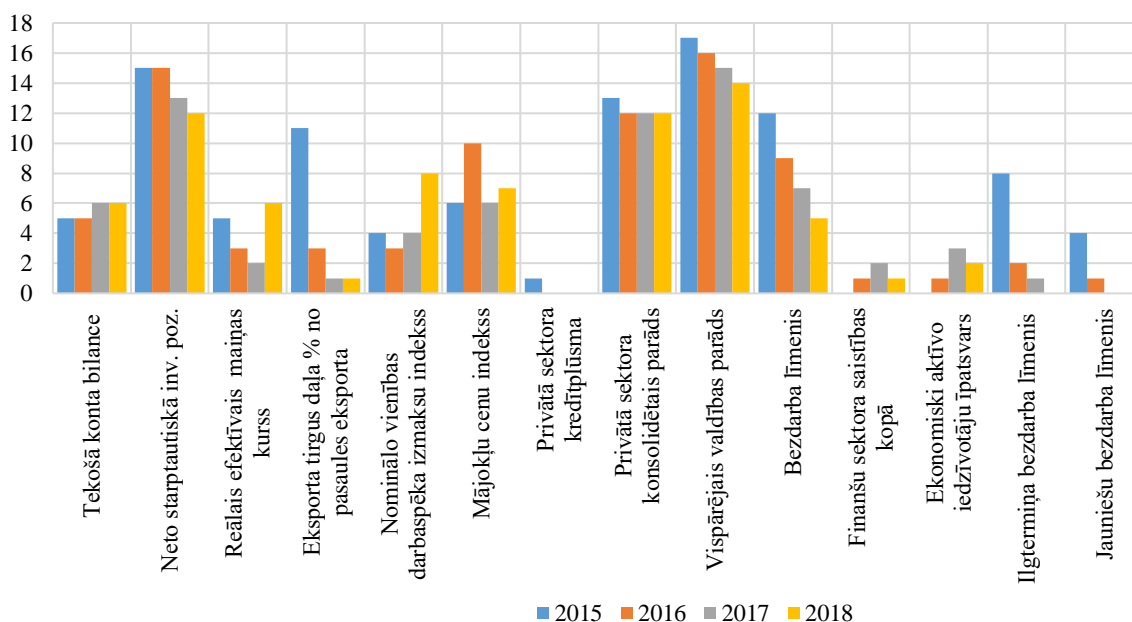
8. Privātā sektora konsolidētais parāds, % no IKP;
9. Vispārējās valdības sektora parāds, % no IKP;
10. Bezdarba līmenis, 3 gadu vidējais;
11. Finanšu sektora nekonsolidētās saistības, 1 gada % izmaiņas;
12. Iedzīvotāju ekonomiskās aktivitātes līmenis – 3 gadu izmaiņas procentu punktos no visiem iedzīvotājiem vecuma grupā no 15 līdz 64 gadiem;
13. Ilgtermiņa bezdarba līmenis – 3 gadu izmaiņas procentu punktos no ekonomiski aktīvajiem iedzīvotājiem vecuma grupā no 15 līdz 74 gadiem;
14. Jauniešu bezdarba līmenis – 3 gadu izmaiņas procentu punktos no ekonomiski aktīvajiem iedzīvotājiem vecuma grupā no 15 līdz 24 gadiem.

Līdzīgi kā pamata rādītāju tehniskā neievērošana, arī jaunieviesto sociālo rādītāju robežvērtību tehniska neievērošana nevar kalpot par makroekonomiskās nesabalansētības fakta atzīšanu kādā no dalībvalstīm – šāds lēmums vienmēr tiek balstīts uz padziļinātu, vispārēju situācijas analīzi, ņemot vērā rādītāju dinamiku un attīstības perspektīvas.

1.3.2. Pārmērīga makroekonomiskā nesabalansētība un Padziļināto izpētes ziņojumu izstrāde

2020. gada Agrās Brīdināšanas mehānisma ziņojumā ietvertas 13 ES dalībvalstis, kas ir identisks valstu skaits 2019. gada ziņojumā ietvertajām valstīm, taču 2020. gada ziņojumā ir mainījies to valstu sastāvs, kurām ir konstatētas nesabalansētības un pārmērīgas nesabalansētības. Atšķirībā no iepriekšējiem gadiem par 2 gadījumiem ir palielinājies to valstu skaits, kurās ir konstatēta robežvērtību pārsniegšana. Lai gan, sākot no 2016. gada, valstu skaits, kurām veica padziļināto izpēti, ik gadu samazinājās, 2020. gada ziņojumā to skaits ir saglabājies iepriekšējā līmenī. Tāpat kā iepriekš kopš Agrās Brīdināšanas mehānisma ieviešanas Latvijā makroekonomiskās nesabalansētības nav konstatētas un par Latviju nav tikusi veikta padziļinātā izpēte.

1.43. attēls Valstu skaits, kurās pārsniegts Agrās brīdināšanas mehānisma rādītāju noteikto robežsliekšni (pa rādītājiem)

Saskaņā ar 2020. gada Agrās brīdināšanas mehānisma ziņojumu padziļinātā izpētes procedūra ir uzsākta 13 valstīm – Bulgārijai, Horvātijai, Francijai, Vācijai, Īrijai, Nīderlandei, Portugālei, Rumānijai, Spānijai un Zviedrijai, kā arī Kiprai, Grieķijai un Itālijai, kurās ir konstatētas pārmērīgas nesabalansētības.

1.5. tabula 2020.gada Agrās brīdināšanas mehānisma ziņojuma rezultāts⁴

1. Nesabalansētības netika konstatētas un netiek iniciēta Padziļinātā izpētes ziņojuma izstrāde	Austrija, Beļģija, Igaunija, Ungārija, Apvienotā Karaliste, Čehija, Dānija, Latvija, Lietuva, Luksemburga, Malta, Slovākija, Polija, Slovēnija, Somija
2. Pastāv makroekonomiskās nesabalansētības	Bulgārija, Horvātija, Francija, Vācija, Īrija, Nīderlande, Portugāle, Rumānija, Spānija un Zviedrija
3. Pastāv pārmērīgas makroekonomiskās nesabalansētības	Kipra, Grieķija un Itālija
4. Kopā, no 28 ES dalībvalstīm Padziļinātās izpētes ziņojumi izstrādāti	13 dalībvalstīs

Attiecībā uz situāciju dalībvalstīs kopumā 2020. gada Agrās brīdināšanas ziņojumā ir norādīts, ka līdz šim vērojamā makroekonomikas nelīdzsvarotība ir pamazām mazinājusies, pateicoties labvēlīgiem ekonomikas apstākļiem. Pateicoties aizņemto līdzekļu īpatsvara vispārējās samazināšanās procesam pēckrīzes periodā, ir novērstas vairākas “plūsmu” nelīdzsvarotības un neilgtspējīgas tendences (īpaši lielie tekošā konta deficīti, pārmērīgs izsniegto kredītu apjoms, kas dzen uz augšu mājokļu cenas, augstās nominālās vienības darbaspēka izmaksas, kā rezultātā mazinās izmaksu konkurētspēja). Pārējo nelīdzsvarotību (lielo privātā, valsts sektora, un kopējā ārējā parāda) novēršana ir virzījusies lēnāk salīdzinājumā ar iepriekšējiem gadiem, taču līdz ar ekonomikas izaugsmi un cenu pieauguma atsākšanos pēdējos gados valsts un privātā sektora parāda attiecība pret IKP ir uzrādījusi noteiktāku samazināšanās tendenci. Vienlaikus jāatzīmē, ka pēdējā laikā līdz ar ekonomiskās aktivitātes straujāku palielināšanos vairākās dalībvalstīs, tai skaitā Latvijā, ir bijis vērojams arī pieaugošs nominālās darbaspēka vienības izmaksu un mājokļu cenu kāpums.

Ziņojumā EK ir norādījusi, ka sagatavojot nākamos ziņojumus ir nepieciešams cieši uzraudzīt vairākas tendences, kas to ieilgšanas gadījumā varētu radīt makroekonomiskus riskus. Minētās tendences ir nominālo vienības darbaspēka izmaksu attīstība un to ietekme uz ārējo konkurētspēju vairākās dalībvalstīs (Čehija, Igaunija, Latvija, Lietuva, Slovākija un Ungārija) un mājokļu tirgu un māsaimniecību parāda attīstība (Apvienotā Karaliste, Austrija, Beļģija, Čehija, Dānija, Luksemburga, Slovākija, Slovēnija, Somija un Ungārija).

1.3.3. Latvijas ekonomiskās situācijas novērtējums 2020. gada Agrās brīdināšanas mehānisma ziņojumā un iespējamās tendences 2021. gada ziņojumā

Lai gan 2020. gada Agrās brīdināšanas mehānisma ziņojumā ir pārsniegtas trīs pamata statistikas rādītāju robežvērtības, kas pretstatā divām ir par vienu vairāk nekā 2019. gada ziņojumā, ziņojums joprojām ir bijis Latvijai labvēlīgs.

Specifiski par Latviju EK savā ziņojumā norāda, ka atjauninātajā rādītāju kopsavilkumā (1.6. tabula) vairāki rādītāji pārsniedz indikatīvo robežvērtību, proti, neto starptautiskā investīciju pozīcija, nominālo vienības darbaspēka izmaksu pieaugums un mājokļu reālo cenu pieaugums. Tāpat ir atzīmēts, ka 2018. gadā tekošajā kontā atkal radās neliels deficīts, bet negatīvā neto starptautisko investīciju pozīcija, kas galvenokārt atspoguļo valdības parādu un

⁴ <http://ec.europa.eu/>; Alert Mechanism Report 2019

ārvalstu tiešās investīcijas, turpināja salīdzinoši strauji uzlaboties un veido -49% no IKP (2017. gadā bija -56,2%). Tajā pašā laikā vājinās konkurētspējas rādītāji, jo reālais efektīvais valūtas kurss ir palielinājies par 4,9% (2017. gadā par 1,7%) un nominālās vienības darbaspēka izmaksas turpināja pieaugt salīdzinoši spēcīgi par 15,1% (2017. gadā par 15,2%), ko veicināja noturīgais algu pieaugums. Paredzams, ka spiediens uz algām saglabāsies darbaspēka sarukuma dēļ. Tajā pašā laikā eksporta tirgus daļas pieaugums ir pozitīvs un kumulatīvais pieaugums bija +8,6% (2017. gadā +8,2).

Attiecībā uz mājokļu cenām ziņojumā ir norādīts, ka Latvijā mājokļu reālo cenu pieaugums ir dinamisks un 2018. gadā nedaudz paātrinājās, sasniedzot 6,6% (2017. gadā bija 5,6%). Tāpēc Agrās brīdināšanas mehānisma ziņojumā ir norādīts, ka jāpievērš uzmanība spiedienam mājokļu tirgū, pat ja vēl nav skaidru pazīmju, kas liecinātu par pārāk augstu novērtējumu mājokļu tirgū. Piemēram, 2018. gadā vislielākais mājokļu cenu pieaugums fiksēts tādās ES valstīs, kā Čehija, Īrija, Slovēnija, Portugāle un Ungārija, kurās līdz šim gandrīz nekas neliecināja par pārāk augstu noteiktām mājokļu cenām.

Vienlaicīgi uz šo budžeta paskaidrojumu sagatavošanas brīdi jau ir zināms, ka 2019. gadā saskaņā ar *Eurostat* provizoriskajiem datiem mājokļu cenu pieaugums Latvijā bija 5,9%, un līdz ar to arī nākamajā 2021. gada ziņojumā nepārsniegs noteikto robežvērtību 6% apmērā. Lai gan šobrīd ir zināmi tikai 2020. gada 1. ceturkšņa provizoriskie dati, taču COVID-19 krīzes ietekmē arī 2020. gadā mājokļu cenu pieaugumam nevajadzētu pārsniegt 6% robežvērtību.

Attiecībā uz nominālās vienības darbaspēka izmaksas kāpumu ziņojums norāda, ka Latvijā tās strauji pieaug kopš 2013. gada, līdzīgi kā pārējās Baltijas un vairākās Centrāleiropas un Austrumeiropas valstīs. Prognožu dati liecina, ka arī 2019. gadā nominālo vienības darbaspēka izmaksu robežvērtība Latvijā tika pārsniegta pat vairāk nekā 2018. gadā, kas būs jau sestais pārsnieguma gads pēc kārtas.

Šāds nominālās vienības darbaspēka izmaksas pieaugums galvenokārt izriet no algu pieauguma sakarā ar pieprasījuma palielināšanos darba tirgū un 2018. gadā galvenais tā noteicošais faktors bija nominālo algu pieaugums. Mēneša vidējā bruto darba samaksa pakāpeniski palielinās jau visu pēckrīzes laiku, īpaši strauji tai sākot augt kopš 2012. gada. 2018. gadā mēneša vidējā bruto darba samaksa palielinājās par 8,4% un straujo darba samaksas kāpumu noteica spēcīgā ekonomikas izaugsme, minimālās algas paaugstinājums par 50 *euro* līdz 430 *euro*, kas vairāk ietekmēja algu līmeni privātajā sektorā, kā arī finansējuma palielinājums darba samaksai atsevišķām sabiedriskā sektora strādājošo kategorijām.

Pēdējais rādītājs, kura robežvērtību Latvija pārsniedz kopš makroekonomisko nelīdzsvarotības procedūras ieviešanas, ir neto starptautisko investīciju pozīcija. Tā atspoguļo valsts rezidentu ārējo aktīvu un pasīvu kopējo apjomu pārskata perioda beigās. Makroekonomiskās nesabalansētības procedūras rādītāju tabulā iekļautā neto starptautisko investīciju pozīcija tiek izteikta procentos no IKP un rādītāja indikatīvais sliksnis makroekonomiskās nesabalansētības procedūras ietvaros ir noteikts -35% no IKP (neto izteiksmē bilance parāda, vai Latvija ir neto investors vai neto saņēmējvalsts). No vienas puses, negatīva starptautisko investīciju bilance norāda uz nerezidentiem piederošo aktīvu būtisku īpatsvaru nacionālajā ekonomikā. No otras puses, tas var norādīt uz nacionālās ekonomikas pieaugošu ārējo saistību slogu. Līdz ar to neto starptautiskās investīciju bilances dinamiku vērtēšana notiek, apzinoties ārvalstu tiešo investīciju īpatsvaru, kas ir viens no ekonomiskās attīstības virzītājspēkiem. Veicot padziļinātu neto starptautiskās investīciju bilances fundamentālo analīzi, tiek ņemts vērā arī attiecīgās valsts tautsaimniecības struktūra. Jāatzīmē, ka rādītāja robežvērtības pārsniegšana iepriekšējos periodos nekļuva par iemeslu Latvijas iekļaušanai padziļinātās izpētes procedūrā, galvenokārt pateicoties rādītāja pozitīvai dinamikai (pakāpenisku tuvošanos noteiktajam mērķa rādītājam).

Komisija savā ziņojumā norāda, ka valstīs, kurās neto starptautiskā investīciju pozīcija ir mērenāk negatīva, taču tik un tā ir zemāka par robežvērtību -35% no IKP, tas ir saistīts ar konkrētās valsts specifiku. Tas attiecas arī uz Bulgāriju, Horvātiju, Poliju, Rumāniju, Slovākiju un Ungāriju. Latvijas gadījumā neto starptautiskā investīciju pozīcija ir nedaudz zemāka (-49,0%) nekā noteiktā robežvērtība, tomēr tāpat kā daudzās Centrāleiropas, Austrumeiropas un Baltijas valstīs, arī Latvijā ir veiktas lielas ārvalstu tiešās investīcijas, un arī Latvijas gadījumā neto starptautiskā investīciju pozīcija ievērojami uzlabojas, ja no tās atņem instrumentus bez saistību neizpildes riska (-2,4%). Pie tam saskaņā ar *Eurostat* datiem 2019. gadā Latvijas neto starptautiskā investīciju pozīcija vēl vairāk uzlabojās, tuvinoties noteiktajai robežvērtībai (-44,1%).

1.6. tabula Agrās brīdināšanas mehānisma rādītāju dinamika Latvijā kopš nelīdzsvarotības uzraudzības sākuma ^{5,6}

	Robežvērtības	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	
Tekošā konta balance % no IKP	3 gadu vidējais	-4%	-0,9	2,1	-1,7	-3,2	-2,9	-2,0	-0,6	0,5	0,6	-0,1
Neto starptautiskā investīciju pozīcija	% no IKP	-35%	-83,0	-74,7	-67,5	-66,7	-67,1	-64,1	-59,0	-56,2	-49,0	-44,1
Reālais efektīvais valūtas maiņas kurss - 42 tirdzniecības partneri	3 gadu % izmaiņas	±5%	6,7	-2,4	-8,6	-1,7	0,4	2,5	4,8	1,7	4,9	3,7
Eksporta tirgus daļa % no pasaules eksporta	5 gadu % izmaiņas	-6%	21,65	26,53	7,91	5,89	11,98	13,52	10,22	8,2	8,63	2,91
Nominālo vienības darbaspēka izmaksu indekss (2010=100)	3 gadu % izmaiņas	9%	-2,0	-20,6	-6,5	8,0	16,0	17,2	16,7	15,2	15,1	16,5
Mājokļu cenu indekss (2015=100)	1 gada % izmaiņas	6%	-8,7	4,1	-0,3	6,8	4,3	-2,4	7,4	5,6	6,6	5,9
Privātā sektora kredītplusma - konsolidēta	% no IKP	14%	-9,1	-2,4	-5,4	-0,6	-4,4	-0,5	2,3	2,4	-0,2	(:)
Privātā sektora konsolidētais parāds	% no IKP	133%	134	115,2	96,8	91,0	82,2	80,4	80,5	76,9	70,5	(:)
Vispārējais valdības parāds	% no IKP	60%	48,1	43,9	42,4	40,3	41,6	37,3	40,9	39,3	37,2	36,9
Bezdarba līmenis	3 gadu vidējais	10%	14,9	17,7	16,9	14,4	12,6	10,9	10,1	9,4	8,6	7,5
Finanšu sektora saistības kopā -nekonsolidētas	1 gada % izmaiņas	16,5%	0,5	-6,2	5,6	5,7	11,4	13,2	4,7	6,2	-3,0	(:)
Ekonomiski aktīvo iedzīvotāju īpatsvars % no visiem iedzīvotājiem vecuma grupā no 15-64 gadiem	3 gadu izmaiņas proc. punktos	-0,2 pp	0,4	-1,4	0,9	1	1,8	1,3	2,3	2,4	2,0	1,0
Ilgtermiņa bezdarba līmenis % no ekonomiski aktīvajiem iedzīvotājiem vecuma grupā no 15-74 gadiem	3 gadu izmaiņas proc. punktos	0,5 pp	7,2	6,9	3,3	-3,1	-4,2	-3,3	-1,7	-1,3	-1,4	-1,6
Jauniešu bezdarba līmenis % no ekonomiski aktīvajiem iedzīvotājiem vecuma grupā no 15-24 gadiem	3 gadu izmaiņas proc. punktos	2 pp	25,6	17,4	-4,8	-13	-11,4	-12,2	-5,9	-2,6	-4,1	-4,9

⁵ 2020.gada ziņojumā par Latviju tiek izmantoti 2018. gada statistikas dati.

⁶ Pēdējā ailē ir norādīts provizorisks novērtējums par 2019.gadu no *Eurostat* datiem, kas tiks izmantots par pamatu 2021.gada AMR ziņojuma sagatavošanā, kas tiks publicēts 2020. gada nogalē.

1.4. Makroekonomiskās attīstības scenārijs

Vidēja termiņa makroekonomiskās attīstības scenārijs 2020.-2023. gadam izstrādāts 2020. gada jūnijā, balstoties uz konservatīviem pieņēmumiem, ņemot vērā 2020.gada pirmā ceturkšņa IKP datus un līdz 2020. gada jūnijam pieejamo īstermiņa makroekonomisko informāciju, kā arī valdības apstiprinātos atbalsta pasākumus Covid-19 izraisītās krīzes seku mazināšanai tautsaimniecībā.

Izstrādājot vidēja termiņa makroekonomiskās attīstības scenāriju, FM ir konsultējies ar Starptautiskais Valūtas fonda un EK ekspertiem. Makroekonomisko rādītāju prognozes ir saskaņotas ar Latvijas Banku un Ekonomikas ministriju, kā arī tās 15. jūnijā ir apstiprinājusi Fiskālās disciplīnas padome.

Atbilstoši atjaunotajam makroekonomiskās attīstības scenārijam Latvijas IKP šogad samazināsies par 7,0%. Šis IKP kritums ir tāds pats, kā FM aprīlī izstrādātajā scenārijā, sagatavojot Latvijas Stabilitātes programmu 2020.-2023. gadam, taču ir mainījušās prognozes pa IKP komponentēm no izlietojuma un ienākumu puses. 2021. gadā Latvijas IKP palielināsies par 5,1%, kas ir par 4,1 procentpunktu vairāk nekā iepriekšējā prognoze. Savukārt 2022. un 2023. gadā IKP palielināsies par 3,1%, kas attiecīgi ir par 0,4 procentpunktiem mazāk un par 0,7 procentpunktiem vairāk nekā iepriekšējās prognozēs.

Makroekonomiskās attīstības scenārijs balstās uz pieņēmumu, ka Covid-19 pandēmija 2020. gada pirmajā pusē tiek ierobežota un pēc tam ekonomiskā aktivitāte pasaulē un Latvijā pakāpeniski atjaunojas. Šāds pieņēmums bija pamatā visu starptautisko institūciju makroekonomikas prognozēm, kas balstījās uz Covid-19 izplatības dinamikas pēdējiem datiem. Scenārijs paredz, ka pēc 1,5% lejupslīdes 2020. gada pirmajā ceturksnī, otrajā ceturksnī Latvijas ekonomika piedzīvo krasu kritumu līdz zemākajam punktam un pēc tam aktivitātes līmenis sāk atjaunoties. Trešajā ceturksnī samazinājumi gada griezumā prognozēti aptuveni uz pusi mazāki nekā otrajā ceturksnī. Krīzes smagāk skartajās nozarēs – transportā, izmitināšanā un ēdināšanā, mākslas, izklaides un atpūtas nozarē, profesionālo pakalpojumu nozarē izlaides apjomi līdz 2020. gada beigām neatgriežas 2019. gada līmenī.

No izlietojuma puses lielākais kritums 2020.gadā gaidāms investīcijās, kur, uzņēmējiem atsakoties no investīcijām un atliekot investīciju projektus, bruto pamatkapitāla veidošana prognozēta par 10,2% mazāka nekā 2019. gadā. Eksports samazināsies par 10,3%, ko daļēji kompensēs importa samazinājums par 11,5%, bet privātais patēriņš saruks par 7,5%. Kopējo ekonomikas kritumu nedaudz mīkstinās sabiedriskā patēriņa pieaugums par 3,1%, saglabājot šī gada plānoto izdevumu apmēru.

Nākamajos gados ekonomikas izaugsme pakāpeniski atjaunosies, IKP pieaugumam 2021. gadā veidojot 5,1%, tomēr IKP vēl neatgriežoties 2019.gada līmenī un to pārsniedzot tikai 2022. gadā, kad tāpat kā 2023. gadā prognozēta ekonomikas izaugsme 3,1% apmērā.

1.7. tabula Makroekonomisko prognožu kopsavilkums

	2019	2020	2021	2022	2023
	fakts	prognoze			
Iekšzemes kopprodukts (IKP), milj. euro	30 463	28 194	30 022	31 601	33 247
pieaugums faktiskajās cenās, %	4,5	-7,5	6,5	5,3	5,2
pieaugums salīdzināmās cenās, %	2,1	-7,0	5,1	3,1	3,1
IKP deflators (gads pret gadu), %	2,4	-0,5	1,3	2,0	2,0
Patēriņa cenu indekss (gads pret gadu), %	2,8	0,2	1,2	2,0	2,0
Tautsaimniecībā nodarbināto mēneša vidējā bruto darba samaksa, euro	1 076	1 065	1 097	1 152	1 210
pieaugums faktiskajās cenās, %	7,2	-1,0	3,0	5,0	5,0
pieaugums salīdzināmās cenās, %	4,2	-1,2	1,8	2,9	2,9

	2019	2020	2021	2022	2023
	fakts	prognose			
Nodarbinātība, tūkst. iedzīvotāju (atbilstoši darbaspēka apsekojumiem)	910	870	875	884	883
pieaugums, %	0,1	-4,4	0,6	1,0	-0,1
Bezdarba līmenis (gada vidējais), % no ekonomiski aktīviem iedzīvotājiem	6,3	10,5	9,8	8,1	7,3

Gada vidējā inflācija 2020. gadā prognozēta 0,2% un 2021. gadā 1,2% līmenī. Salīdzinājumā ar Latvijas Stabilitātes programmas 2020.-2023. gadam prognozēm inflācijas prognoze 2020. gadam ir samazināta par 0,2 procentpunktiem un 2021. gadam – par 0,5 procentpunktiem, galvenokārt straujā energoresursu cenu krituma dēļ, kā arī mazinoties pakalpojumu cenu pieaugumam. Nākamajos divos gados patēriņa cenu pieaugums atjaunosies 2% līmenī.

Makroekonomiskās attīstības scenārijā pieņemts, ka vīrusa izplatības un tā ierobežošanas pasākumu ietekmē tautsaimniecībā nodarbināto iedzīvotāju skaits 2020. gadā samazināsies vidēji par 40 tūkstošiem jeb 4,4%, darbu zaudējot daļai darbinieku ierobežojumu tieši skartajās nozarēs, tajā skaitā transportā, tirdzniecībā, izmitināšanā un ēdināšanā, profesionālajos un administratīvajos pakalpojumos, kā arī nedaudz samazinoties strādājošo skaitam arī netieši ietekmētajās nozarēs. Attiecīgi sagaidāms, ka bezdarba līmenis 2020. gadā salīdzinājumā ar 2019. gadu pieaugs par 4,2 procentpunktiem līdz 10,5%. 2021. un 2022. gadā, ekonomikas izaugsmei atjaunojoties, nodarbināto skaits nedaudz palielināsies, līdz 2023. gadam stabilizējoties 883 tūkstošu līmenī, bet bezdarba līmenis 2021. gadā pazemināsies līdz 9,8%.

Nemot vērā valdības apstiprinātos nodarbinātības atbalsta pasākumus, nodarbināto iedzīvotāju skaita prognoze 2020. gadam salīdzinājumā ar iepriekšējo prognozi ir nedaudz paaugstināta, sagaidot, ka strādājošo skaita kritums 2020. gadā būs par pieciem tūkstošiem mazāks nekā tika prognozēts, sagatavojot Latvijas Stabilitātes programmu.

Atbilstoši jaunajam makroekonomiskās attīstības scenārijam mēneša vidējā darba samaksa 2020. gadā samazināsies par 1,0%, gada pirmajā ceturksnī vēl saglabājoties spēcīgam algu pieaugumam, bet pēc tam uzņēmējiem vairs nespējot saglabāt esošo algu līmeni strauja ekonomikas krituma apstākļos. Nākamajos gados algu pieaugums pakāpeniski atjaunosies, 2021. gadā mēneša vidējai darba samaksai palielinoties par 3,0% un pēc tam pieaugumam stabilizējoties līmenī, kas ir tuvs kopējam produktivitātes pieaugumam tautsaimniecībā.

Makroekonomiskās attīstības scenārija riski

Izstrādājot makroekonomisko rādītāju prognozes, FM balstījās uz konservatīviem pieņēmumiem, kā arī izvērtēja ārējās un iekšējās vides riskus, kuriem īstenojoties, ekonomikas izaugsme var izrādīties straujāka vai lēnāka, nekā paredz pamata prognoze. Jāatzīmē, ka prognozes vēl nekad nav izstrādātas tik augstas nenoteiktības apstākļos, ko nosaka Covid-19 neparedzamā izplatība pasaulē, un prognožu riski pārsvarā ir lejupvērsti.

Būtiskākais negatīvais risks ir Covid-19 atkārtots uzliesmojums Eiropā un Latvijā, kas var radīt nepieciešamību pēc jauniem, vēl spēcīgākiem ierobežojošajiem pasākumiem. Tāpat vērā ņemami negatīvie riski ir saistīti ar sociālās un etniskās spriedzes saasināšanos pasaulē, ģeopolitisko konfliktu aktualizēšanos, ASV un Ķīnas attiecību pasliktināšanos, strauju protekcionisma pieaugumu un augstu nestabilitāti un svārstīgumu finanšu tirgos.

Vienlaikus pašlaik pastāv arī pozitīvie riski, kas var nodrošināt straujāku ekonomiskās izaugsmes atjaunošanos, tajā skaitā Covid-19 vakcīnas un zāļu ātrāka atklāšana, spēcīgāka apjomīgo monetārās un fiskālās stimulēšanas pasākumu ietekme, kā arī straujāka vīrusu ierobežojošo pasākumu atcelšana, un uzņēmēju un patērētāju konfidences atjaunošanās.

Papildu tam ekonomisko aktivitāti stimulēs ES fondu investīcijas 2021-2027. gada plānošanas periodā, it sevišķi saistībā ar Eiropas Atveseļošanas un noturības mehānisma finansējumu un *RailBaltica* projekta realizāciju.

1.5. Jūtīguma analīze

Ņemot vērā iespējamus pozitīvos un negatīvos riskus ekonomikas izaugsmei, FM ir izstrādājis divus alternatīvus ekonomikas attīstības scenārijus laika posmam no 2020. līdz 2023. gadam, kad realizētos viens vai vairāki no iepriekš minētajiem riskiem. Šajos scenārijos ir modelēta šo risku realizēšanās ietekme uz dažādiem makroekonomiskajiem rādītājiem un budžeta ieņēmumiem.

1.5.1. Optimistiskais scenārijs

Optimistiskais scenārijs paredz straujāku IKP izaugsmi 2020. gadā, pieņemot, ka ekonomika būs labāk pārcietusi Covid-19 pirmo vilni. Šī gada sākums iestājas ar lielu nenoteiktību saistībā ar Covid-19 izplatību un ieviestajiem pasākumiem. Tā rezultātā strauji samazinās eksports un mājsaimniecību patēriņš. Tajā pašā laikā daudzas mājsaimniecības un uzņēmēji izmantoja šo laiku, lai veiktu nelielus būvniecības darbus, mazinot būvniecības nozares iespējamo kritumu. Papildu tam valdības izmaksātie dīkstāves pabalsti veicināja nodarbinātības saglabāšanos, nodrošinot, ka krīzes tiešā veidā neskartie ekonomikas sektori spēs ātrāk atsākt atkopšanos.

Tā kā 2020. gada 2. ceturkšņa IKP rezultāti ir labāki (-8,9%), nekā prognožu bāzes scenārija tapšanas laikā, 2020. gada jūnijā (-10,8%), tad tam būs pozitīvs arī bāzes efekts uz izaugsmes statistiku, nodrošinot, ka IKP kritums šogad būtu 5,2% apmērā, kas ir par 1,8 procentpunktiem vairāk nekā bāzes scenārijā. Tam būs arī pozitīva ietekme uz 2021. gada izaugsmi, to palielinot līdz 5,7% jeb par 0,6 procentpunktiem salīdzinājumā ar bāzes scenāriju.

Straujāka ekonomiskā aktivitāte nodrošinās arī darba algu nelielu pieaugumu un mazāku nodarbinātības kritumu 2020. gadā, bezdarbam palielinoties ne tik strauji kā bāzes scenārijā, sasniedzot 8,3% (pretstatā 10,5% bāzes scenārija prognozēm). Savukārt mēneša vidējās bruto darba samaksas pieaugums 2020. un 2021. gadā attiecīgi būs par 5 un 2 procentpunktiem straujāks nekā pamata scenārijā, pieaugot attiecīgi par 4% un 5%. Šo faktoru ietekmē privātais patēriņš 2021. un 2022. gadā varētu augt par 3 un 1 procentpunktu straujāk, nekā paredzēts pamata scenārijā.

Savukārt, sākot no 2021. gada, ļoti nozīmīgs būs ES finansēto investīciju ieplūdes pieaugums. Eiropas Atveseļošanās un noturības mehānisma un *RailBaltica* realizācijas paredzētais finansējums, kas kopā ar ES struktūrfondiem nodrošinās pāri 1,2 miljardu *euro* investīciju (jeb 56% pieaugumu) 2021. gadā un aptuveni 1,6 un 1,9 miljardu *euro* attiecīgi 2022. gadā un 2023. gadā.

1.8. tabula Optimistiskais makroekonomisko rādītāju attīstības scenārijs

	2019	2020	2021	2022	2023
	fakts	prognoze			
Iekšzemes kopprodukts (IKP), milj. <i>euro</i>	30 463	29 363	31 499	33 511	35 245
pieaugums faktiskajās cenās, %	4,5	-3,6	7,3	6,4	5,2
pieaugums salīdzināmās cenās, %	2,1	-5,2	5,7	4,2	3,1
IKP deflators (gads pret gadu), %	2,4	1,7	1,5	2,1	2,0
Patēriņa cenu indekss (gads pret gadu), %	2,8	0,5	1,6	2,1	2,1

	2019	2020	2021	2022	2023
	fakts	prognoze			
Tautsaimniecībā nodarbināto mēneša vidējā bruto darba samaksa, euro	1 076	1 119	1 175	1 240	1 302
pieaugums faktiskajās cenās, %	7,2	4,0	5,0	5,5	5,0
pieaugums salīdzināmās cenās, %	4,2	3,5	3,3	3,3	2,8
Nodarbinātība, tūkst. iedzīvotāju (atbilstoši darbaspēka apsekojumiem)	910	892	901	910	909
pieaugums, %	0,1	-2,0	1,0	1,0	-0,1
Bezdarba līmenis (gada vidējais), % no ekonomiski aktīviem iedzīvotājiem	6,3	8,3	7,2	5,4	4,6

Ietekme uz vispārējās valdības budžetu

Īstenojoties optimistiskajam scenārijam, kopbudžeta nodokļu ieņēmumi un valsts pamatbudžeta nenodokļu ieņēmumi palielinātos par 456,4 milj. euro jeb 1,5% no IKP 2021. gadā salīdzinājumā ar bāzes scenāriju. Savukārt 2022. un 2023. gadā tie būtu attiecīgi par 597,1 milj. euro jeb 1,9% no IKP un 623,5 milj. euro jeb 1,9% no IKP augstāki nekā bāzes scenārijā.

Izpildoties optimistiskajam scenārijam, aptuveni puse no kopbudžeta ieņēmuma pieauguma būtu attiecināma uz valsts pamatbudžetu. Pie šāda scenārija, pieaugot nodokļu ieņēmumiem, uzlabotos valsts budžeta finansiālā bilance, kā rezultātā samazinātos kopējā finansēšanas nepieciešamība un attiecīgi arī aizņemšanās apjoms attiecīgajā periodā, salīdzinot ar bāzes scenāriju. Mazāks aizņemšanās apjoms izraisītu ietaupījumu procentu izdevumos. Optimistiskā scenārija gadījumā procentu izdevumi 2021. gadā nemainītos, jo aizņemšanos neietekmētu, 2022. gadā izdevumi būtu par 4,6 milj. euro un 2023. gadā par 9,1 milj. euro mazāki nekā bāzes scenārijā.

1.9.tabula Optimistiskā scenārija ietekme uz vispārējās valdības budžetu, milj. euro

	Optimistiskais scenārijs				Novirze no bāzes scenārija			
	2020	2021	2022	2023	2020	2021	2022	2023
Vispārējās valdības budžeta bilance⁷, % no IKP	-6,2	-2,3	-0,8	0,2	1,4	1,6	2,0	1,9
Vispārējās valdības budžeta bilance	-1 832,2	-728,5	-275,2	68,9	311,6	456,4	601,7	632,6
Nodokļu ieņēmumi	8 977,3	9 776,0	10 562,0	11 112,4	311,6	434,4	572,0	599,2
Nenodokļu ieņēmumi	648,9	591,7	562,7	555,6	0,0	22,0	25,1	24,3
Procentu izdevumi	263,2	262,2	237,7	230,8	0,0	0,0	-4,6	-9,1
Procentu izdevumi (% likmes paliel. par 1 pp)	263,2	262,2	252,5	255,6	0,0	0,0	10,3	15,7
Procentu izdevumi (% likmes samaz. par 1 pp)	263,2	262,2	232,6	224,7	0,0	0,0	-9,6	-15,3
Vispārējās valdības parāds, % no IKP	44,8	42,2	40,3	37,7	-2,5	-3,8	-5,7	-7,1

Vispārējās valdības budžeta bilance optimistiskajā scenārijā uzlabotos no 3,9% deficīta bāzes scenārijā uz 2,3% deficītu no IKP 2021. gadā jeb par 456,4 milj. euro. 2022. un 2023. gadā bilance uzlabotos attiecīgi par 601,7 milj. euro un 632,6 milj. euro, tādējādi vispārējās valdības budžetā 2022. gadā būtu deficīts 0,8% no IKP, bet 2023. gadā budžets būtu ar 0,2% no IKP pārpalikumu.

Papildus aplūkojam scenārijus, kuros aizņemšanās procentu likmes parāda pārfinansēšanai nosvārstās viena procentpunkta robežās – par vienu procentpunktu palielinoties un šādā apmērā samazinoties. Procentu likmēm par vienu procentpunktu palielinoties, procentu

⁷ Procentu likmei saglabājoties kā bāzes scenārijā.

izdevumi 2021. gadā nemainītos, jo aizņemšanos neietekmētu, 2022. gadā izdevumi būtu par 10,3 milj. *euro* lielāki, bet 2023. gadā par 15,7 milj. *euro* lielāki nekā bāzes scenārijā. Savukārt procentu likmei par vienu procentpunktu samazinoties, izdevumi 2021. gadā nemainītos, 2022. gadā izdevumi būtu par 9,6 milj. *euro* un 2023. gadā par 15,3 milj. *euro* mazāki nekā bāzes scenārijā.

1.5.2. Pesimistiskais scenārijs

Ja makroekonomiskās attīstības scenārija negatīvie riski īstenojas, koronavīrusa izplatības ierobežošana ieilgst vai tiek piedzīvots jauns spēcīgs slimības vilnis, IKP un nodarbinātības rādītāju kritums būs straujāks, nekā paredzēts makroekonomiskās attīstības scenārijā. Šajā scenārijā pieņemts, ka Latvija 2020. gada ceturtajā ceturksnī piedzīvo jaunu, smagu Covid-19 uzliesmojumu, kura apturēšanai nepieciešami jauni ierobežojošie pasākumi, kas var būt arī stingrāki nekā otrajā ceturksnī noteiktie.

Ekonomikas lejupslīdei 2020. gada ceturtajā ceturksnī gada griezumā uzrādot aptuveni tādu pašu kritumu kā otrajā ceturksnī, strauji sarūkot pakalpojumu nozaru, kā izmitināšana un ēdināšana, māksla, izklaide un atpūta, transports pievienotās vērtības apjomam, 2020. gadā kopā iekšzemes kopprodukts var samazināties par 9,0%, kas ir par diviem procentpunktiem straujāks kritums nekā paredzēts pamata scenārijā. Vēl lielāka negatīvā ietekme gaidāma 2021. gadā, kad IKP pieaugums būs par 3,1 procentpunktu zemāks nekā pamata scenārijā, savukārt nākamajos divos gados ekonomiskās izaugsmes tempu atjaunošanās notiks straujāk un IKP palielināsies attiecīgi par 4,6% 2022. gadā un 3,2% 2023. gadā.

Arī darba tirgū lielākā negatīvā ietekme būs jūtama 2021. gadā, kad bezdarba līmenis negatīvā scenārija īstenošanās gadījumā būs par 2,1 procentpunktu augstāks nekā paredzēts pamata scenārijā – 11,9%, kamēr 2020. gadā ietekme uz bezdarba līmeni prognozēta 0,3 procentpunktu apmērā, bezdarba līmenim sasniedzot 10,8%. Līdzīgi tautsaimniecībā nodarbināto iedzīvotāju skaits 2020. gadā prognozēts par trim tūkstošiem zemāks, bet 2021. gadā – par 20 tūkstošiem zemāks nekā pamata scenārijā.

Inflācijas līmenis, Latvijai piedzīvojot Covid-19 otro vilni, 2020. gadā varētu būt par 0,1 procentpunktu un 2021. gadā par 0,7 procentpunktiem zemāks nekā pamata scenārijā, – attiecīgi 0,1% un 0,5%.

1.10. tabula Pesimistiskais makroekonomisko rādītāju attīstības scenārijs

	2019	2020	2021	2022	2023
	fakts	prognoze			
Iekšzemes kopprodukts (IKP), milj. <i>euro</i>	30 463	27 587	28 390	30 154	31 734
pieaugums faktiskajās cenās, %	4,5	-9,4	2,9	6,2	5,2
pieaugums salīdzināmās cenās, %	2,1	-9,0	2,0	4,6	3,2
IKP deflators (gads pret gadu), %	2,6	-0,5	0,9	1,6	2,0
Patēriņa cenu indekss (gads pret gadu), %	2,8	0,1	0,5	1,2	2,0
Tautsaimniecībā nodarbināto mēneša vidējā bruto darba samaksa, <i>euro</i>	1 076	1 065	1 076	1 130	1 186
pieaugums faktiskajās cenās, %	7,2	-1,0	1,0	5,0	5,0
pieaugums salīdzināmās cenās, %	4,2	-1,1	0,5	3,8	2,9
Nodarbinātība, tūkst. iedzīvotāju (atbilstoši darbaspēka apsekojumiem)	910	867	855	875	883
pieaugums, %	0,1	-4,7	-1,4	2,3	0,9
Bezdarba līmenis (gada vidējais), % no ekonomiski aktīviem iedzīvotājiem	6,3	10,8	11,9	9,1	7,4

Ietekme uz vispārējās valdības budžetu

Īstenojoties pesimistiskajam scenārijam, kopbudžeta nodokļu ieņēmumi un valsts pamatbudžeta nenodokļu ieņēmumi samazinātos par 461,7 milj. *euro* jeb 1,5% no IKP 2021. gadā salīdzinājumā ar bāzes scenāriju. Savukārt 2022. un 2023. gadā tie būtu attiecīgi par 400,9 milj. *euro* jeb 1,3% no IKP un 380,7 milj. *euro* jeb 1,1% no IKP zemāki nekā bāzes scenārijā.

Izpildoties pesimistiskajam scenārijam, vairāk nekā puse no kopbudžeta ieņēmuma samazinājuma būtu attiecināma uz valsts pamatbudžetu. Pie šāda scenārija, samazinoties nodokļu ieņēmumiem, pasliktinātos valsts budžeta finansiālā bilance, kā rezultātā palielinātos kopējā finansēšanas nepieciešamība un attiecīgi arī aizņemšanās apjoms attiecīgajā periodā, salīdzinot ar bāzes scenāriju. Lielāks aizņemšanās apjoms izraisītu palielinājumu procentu izdevumos. Pesimistiskā scenārija gadījumā procentu izdevumi 2021. gadā palielinātos par 0,2 milj. *euro*, 2022. gadā izdevumi būtu par 4,0 milj. *euro* un 2023. gadā par 6,9 milj. *euro* lielāki nekā bāzes scenārijā.

1.11. tabula Pesimistiskā scenārija ietekme uz vispārējās valdības budžetu, milj. *euro*

	Pesimistiskais scenārijs				Novirze no bāzes scenārija			
	2020	2021	2022	2023	2020	2021	2022	2023
Vispārējās valdības budžeta bilance⁸, % no IKP	-8,3	-5,8	-4,3	-3,0	-0,7	-1,9	-1,5	-1,3
Vispārējās valdības budžeta bilance	-2 278,6	-1 646,8	-1 281,7	-951,3	-134,9	-461,9	-404,8	-387,6
Nodokļu ieņēmumi	8 530,9	8 899,7	9 604,7	10 148,2	-134,9	-441,9	-385,2	-365,0
Nenodokļu ieņēmumi	648,9	549,9	522,0	515,6	0,0	-19,8	-15,6	-15,7
Procentu izdevumi	263,2	262,4	246,2	246,8	0,0	0,2	4,0	6,9
Procentu izdevumi (% likmes paliel. par 1 pp)	263,2	265,8	273,9	297,3	0,0	3,6	31,7	57,4
Procentu izdevumi (% likmes samaz. par 1 pp)	263,2	262,0	224,1	208,7	0,0	-0,2	-18,1	-31,2
Vispārējās valdības parāds, % no IKP	48,9	50,7	51,2	50,7	1,6	4,7	5,3	5,9

Vispārējās valdības budžeta bilance pesimistiskajā scenārijā pasliktinātos no 3,9% deficīta bāzes scenārijā uz 5,8% deficītu no IKP 2021. gadā jeb par 461,9 milj. *euro*. 2022. un 2023. gadā bilance pasliktinātos attiecīgi par 404,8 milj. *euro* un 387,6 milj. *euro*, un vispārējās valdības budžetā veidotos 4,3% no IKP deficīts 2022. gadā un 3,0% no IKP deficīts 2023. gadā.

Papildus aplūkojam scenārijus, kuros aizņemšanās procentu likmes parāda pārfinansēšanai nosvārstās viena procentpunkta robežās, par vienu procentpunktu palielinoties un šādā apmērā samazinoties. Procentu likmēm par vienu procentpunktu palielinoties, procentu izdevumi 2021. gadā palielinātos par 3,6 milj. *euro*, 2022. gadā izdevumi būtu jau par 31,7 milj. *euro* un 2023. gadā par 57,4 milj. *euro* lielāki nekā bāzes scenārijā. Savukārt, procentu likmēm par vienu procentpunktu samazinoties, izdevumi 2021. gadā samazinātos par 0,2 milj. *euro*, 2022. gadā izdevumi būtu par 18,1 milj. *euro* un 2023. gadā par 31,2 milj. *euro* mazāki nekā bāzes scenārijā.

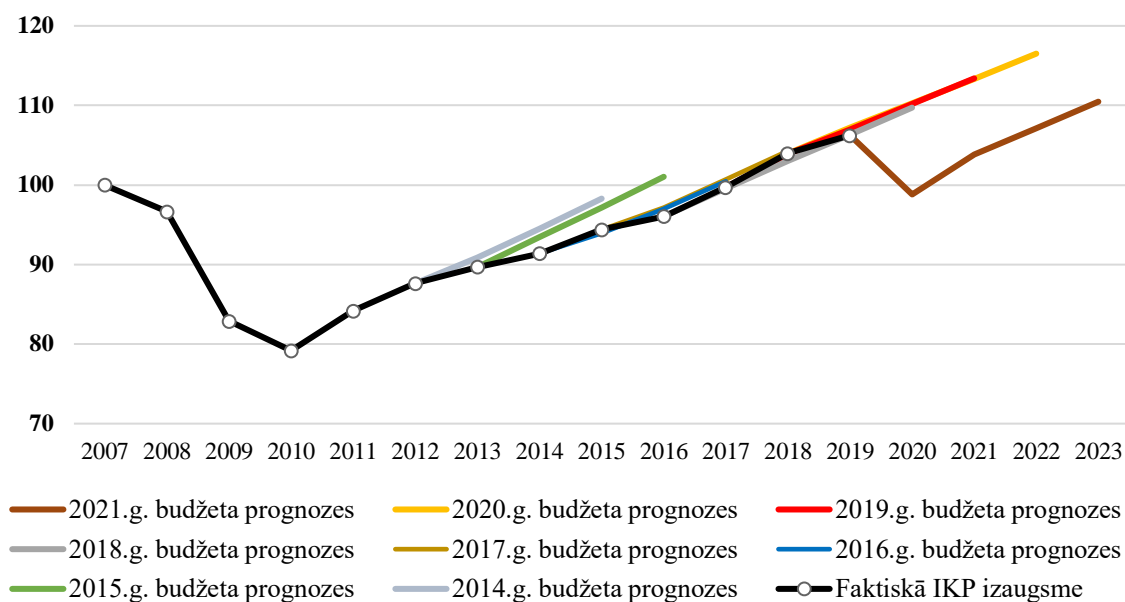
1.6. Iepriekšējo makroekonomisko prognožu izvērtējums

Finanšu ministrijas makroekonomiskās prognozes šā gada budžeta vajadzībām tika izstrādātas 2020. gada jūnijā, balstoties uz pēdējiem uz to brīdi pieejamajiem datiem. Prognozes tika balstītas uz piesardzīgiem pieņēmumiem, ļaujot veidot arī piesardzīgu fiskālo politiku. Šī pieeja sevi ir attaisnojusi, jo pēdējos piecos gados FM prognozes kopumā ir atbildušas

⁸ Procentu likmei saglabājoties kā bāzes scenārijā.

ekonomiskajam trendam un prognozēm nav vērojamas sistemātiskas kļūdas, līdz ar to prognozēšanas process kopumā ir vērtējams kā apmierinošs.

1.44. attēls IKP vidēja termiņa prognozes un faktiskā izpilde, salīdzināmās cenās, 2007=100

IKP pieauguma prognožu kļūda piecos pēdējos gados vidēji bija 0,8 procentpunktu gan pozitīvā, gan negatīvā virzienā. Pārsvārā kļūda negatīvā virzienā, proti, IKP pieaugums prognozēts mazāks nekā fakts, ir saistīta ar piesardzīgiem pieņēmumiem. Savukārt kļūda pozitīvā virzienā pārsvārā ir saistīta ar netipisku ekonomisko sabremzēšanos, piemēram, kā tas notika 2016. gadā un 2019. gadā. Salīdzinājumam starptautisko institūciju prognožu kļūdas pēdējos piecos gados bija tajā pašā virzienā un kopumā bija lielākas.

Arī nākamie gadi būs ar lielu prognožu novirzi no faktiskajiem datiem, ņemot vērā lielo nenoteiktību, kādu rada Covid-19 ietekme uz ekonomisko attīstību turpmākajos gados.

Pēdējos piecos gados būtiskākā ietekme uz prognožu novirzi ir krājumu izmaiņām, kas 2016. gadā un 2019. gadā veidoja attiecīgi -2,5 un +2,1 procentpunktus, arī 2017. un 2018. gados tā bija vērā ņemama (1.45. attēls). CSP krājumu izmaiņās iekļauj ekonomiskajai darbībai nepieciešamos uzkrājumus, kā arī statistisko novirzi, kas rodas no IKP kontu balansēšanas no ražošanas un izlietojuma puses. Tieši statistiskā novirze ir galvenais nezināmais, kas ietekmē prognozes un kuru nav iespējams racionāli prognozēt. Prognozēs tika pieņemts, ka tai nav ietekme uz IKP pieauguma tempiem, kas ir arī vispārpieņemta prognozēšanas prakse.

1.12. tabula Finanšu ministrijas un starptautisko finanšu institūciju IKP pieauguma salīdzināmajās cenās (%) prognožu salīdzinājums⁹

	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
FM	3,3	2,5	3,7	4,2	2,8	2,5	3,7	3,4	3,0	2,8	5,1
EK	3,3	2,5	3,6	4,0	2,9	2,8	3,2	3,5	3,2	2,8	6,4

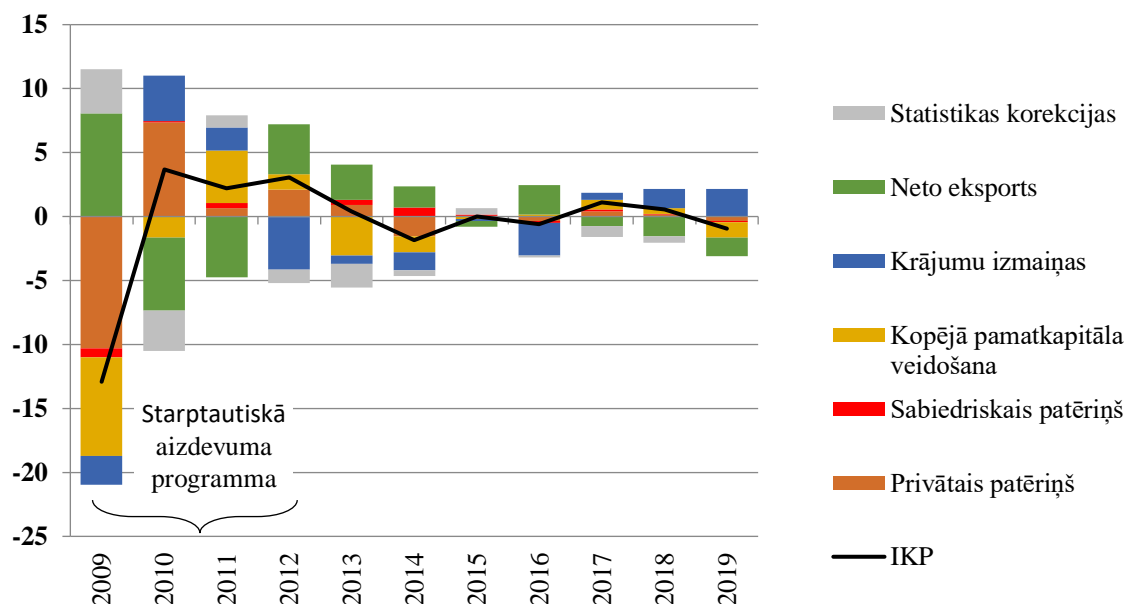
⁹ Tabulā ir atspoguļotas attiecīgā gada prognozes, kas izstrādātas vienu gadu iepriekš (T-1). Piemēram, 2020. gada prognozes ir izstrādātas 2019. gadā. FM prognozes ir attiecīgā gada budžeta prognozes, kas izstrādātas iepriekšējā gada jūnijā, izņemot 2011. un 2012., 2015., kā arī 2018. gada budžetus, kad iepriekšējā gada rudenī notika Saeimas vēlēšanas un prognozes tika sagatavotas vēlāk rudenī. OECD, Starptautiskā Valūtas fonda un EK prognozes ir minēto institūciju tekošajā gadā publicētās jaunākās (līdz attiecīgā gada jūnijam) prognozes par nākošo gadu.

	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Starptautiskais Valūtas fonds	3,3	3,0	3,5	4,2	3,2	3,2	3,0	3,3	3,3	3,1	8,3
OECD					3,2	3,6	3,5	3,5	3,6	2,7	6,4
IKP fakts pirms CSP datu revīzijas 30.09.2020	6,3	4,1	2,3	1,9	3,3	1,8	3,8	4,3	2,2		
IKP fakts pēc CSP datu revīzijas 30.09.2020	6,5	4,3	2,3	1,1	4,0	2,4	3,3	4,0	2,1		

Tā kā krājumu izmaiņas ir saistītas ar importu, tad šī novirze atbilstoši FM makroekonomiskajam modelim atspoguļojās neto eksportā un investīcijās bruto pamatkapitālā. Pēdējais ir saistīts ar to, ka, saņemot detalizētāku informāciju, CSP daļu no krājumiem pār kvalificē uz investīcijām bruto pamatkapitālā.

Vislielākās prognožu kļūdas bija saistītas ar nenoteiktību, kad 2009. gadā Latvija un pasaule piedzīvoja ekonomisko un finanšu krīzi. Tas radīja straujāku nekā prognozēts iekšējā patēriņa kritumu un atkopšanos attiecīgi 2009. un 2010. gadā. Nākamajos gados privātais patēriņš atgriezās pie normālā attīstības tempa, kas atbilst iedzīvotāju ienākumu un nodarbinātības trendam. Savukārt šajā laika periodā kļūdu neto eksporta prognozē radīja virkne notikumu ar neprognozējamām sekām uz starptautisko tirdzniecību – 2010. gadā saasinājās eirozonas parādu krīze, kad pastāvēja reāli atsevišķu eirozonas valstu maksātspējas draudi un pieaugoša ģeopolitiskā nenoteiktība. Tomēr kopš 2012. gada ārējās tirdzniecības devums IKP izaugsmē bija pozitīvs nekā sākotnēji prognozēts, kas atspoguļojās arī Latvijas tirgus daļas pieaugumā.

1.45. attēls IKP salīdzināmās cenās faktiskā izaugsmes un attiecīgā gada gadskārtējā valsts budžeta likumā iekļautās IKP izaugsmes prognozes starpība pa IKP komponentēm, procentpunkti

Sākot ar 2013. gadu, līdz ar ekonomikas stabilizāciju IKP prognožu kļūda ir būtiski ir samazinājusies.